

◆ CONSTANTIN CUBLEȘAN

Vasile Alecsandri – două secole într-o înveșnicire „Acel rege-al poeziei”

Pentru marii scriitori ai lumii, timpul nu înseamnă, în trecerea lui implacabilă, decât ridicarea soclului pe care statuia turnată în bronzul amintirii să strălucească mai mult. Vasile Alecsandri (1821-1890) face parte dintre aceștia. El este un întemeietor în literatura noastră, unul dintre spiritele care au animat, începând de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, fenomenul modernității acesteia. Caracterizarea pe care i-o face Titu Maiorescu este definitorie: „Farmecul limbei române în poezia populară – *el* ni l-a descris; iubirea omenească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi – *el* le-a întrupat; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru – *el* a descris-o”. Iar dacă a dat opere de importanță majoră în teatru și proză, în poezie s-a ilustrat cu desăvârșire. Emblema pe care Eminescu o pune pe frontispiciul ei: „Acel rege-al poeziei” – este pe deplin justificată.

A abordat toate speciile genului liric, în fiecare dintre acestea oferind modele de creativitate. În doine și legende, în imnuri și balade, în romanțe și pastelluri, versul are vibrația autenticității. Creația sa a marcat identitatea națională a verbului românesc – „De atunci poezia se românește”, spune D. Bolintineanu – premergând astfel și deschizând drumul elevației spirituale pe care a fixat-o Eminescu. Între acești doi mari poeți, relația de continuitate în inovație este structurală. Semnificativ apare faptul că, dacă Alecsandri așază în deschiderea ciclului **Doine**, o poezie structural folclorică („De-aș avea o mândruliță/ Cu ochișori de porumbică/ Și cu suflet de voinică!”), Eminescu debutează, la rândul său, cu o poezie de aceeași factură, dar având-o drept model pe cea a lui Alecsandri („De-aș avea o porumbiță/ Cu chip alb de copiliță,/ Copiliță blândișoară,/ Ca o zi de primăvară,/ Cătu-i ține ziuliță/ I-aș cânta doina, doinița”).

Fire contemplativă, Vasile Alecsandri privește în jur cu o implicare olimpică, dar mereu spectator: „În ceasul trist de noapte, când apriga furtună/ Pe marea tulburată, săltând din val în val (...) Îmi place a sta singur pe-o stâncă dărâmată,/ S-aud pe maluri vântul cu groază șuierând,/ Să văd pe-ntinsul negru furtuna întărită/ Și cerul fulgerând” (**Pe malul mării**). Nu se înflăcărează patetic aproape niciodată, afectivitatea sa rămânând mereu în limitele expresiei clasiciste, chiar dacă romantismul traversează freatic întreaga sa poezie. Verbul se decantează măsurat, cu grija desăvârșirii expresiei prozodice, elegant, însă declarativ și demonstrativ, poetul având plăcerea descriției de mare sugestivitate,

construind decorativ chiar și în lirica erotică: „Când noaptea în tăcere, la ora ce s-adună/ A dogilor vechi umbre pe maluri șovăind,/ Gondola, leagăn dulce, ne plimbă împreună/ Pe luciul lin al mării în care dalba lună/ Cu stelele voioase se scaldă strălucind,// Atunci, din umbra deasă ce doarme-ntre canaluri,/ Din lampele aprinse în boltele cerești,/ Din turnuri, din palaturi ce triste zac pe maluri,/ O tainică-armonie plutește peste valuri,/ Șoptind inimei noastre cuvinte îngerești:// «Iubiți, iubiți! Ne zice Veneția cernită,/ Iubiți! Amorul vostru puternic e și sfânt!/ Iubiți! Și calea voastră va fi tot înflorită,/ Și-n sânul nălucirei, păreche fericită,/ Cu-o lungă sărutate veți trece pe pământ»” (**Veneția**).

Se încântă de priveliștile campestre, fixând în tablouri pastelate scene edulcorate de armonie între natură și cei ce-o locuiesc, retrași, mai ales, din zarva lumii, alinându-și astfel, în vraja ambianței liniștitoare, durerile sufletești: „Frumoasă e câmpia cu dulcea-i liniștire/ Pentru acel ce fuge de-a lumii amăgire,/ Pentru acel ce caută un trai neînsemnat!/ Plăcut, plăcut e ceasul de griji ne-ntunecat,/ Și dulce este viața ce curge lin, departe/ De-al omenirei zgomot, de-a ei furtuni deșarte!// Când inima hrănește o tainică dorință,/ Când omul simte-n sânul-i o crudă suferință,/ O jale fără margini, un dor fără hotar;/ Când zâmbetu-i ascunde ades suspin amar/ Și mintea-i se deșteaptă din vis de fericire,/ Pierzând orice credință, orice nălucire (...) Ferice de acela ce cu-o simțire vie/ slăvește armonia și-nalta poezie” (**O noapte la țară**). Viața în diurnul său îi apare idilică, evocarea naturii, în detaliile proprii de ființare fiind enumerate sentimental-poetic în scurgerea anotimpurilor. Scrie despre un **Sfârșit de toamnă** („Oaspeții caselor noastre, cocostârci și rândunele/ Părăsit-au a lor cuiburi ș-au fugit de zile rele”), apoi **Iarna** („Din văzduh cumplita iarnă cerne noii de zăpadă,/ Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă”), dar și **Oaspeții primăverii** („În aer ciocârlia, pe casă rândunele,/ Pe crengile pădurii un roi de păsărele/ Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc/ Și pe deasupra bălții nagâții se-nvârtesc”) etc. Pictează astfel tablouri după natură, în tușe de o nobilă eleganță cromatică: „Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,/ Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură./ În curând și el apare pe-orizontul aurit,/ Sorbind roua dimineții de pe câmpul înverzit.// El se-nalță de trei sulii pe cereasca mândră scară/ Și cu raze vii sărută june flori de primăvară,/ Dediței și viorele, brebenei și toporași/ Ce răzbat prin frunzi uscate și s-arată drăgălași.// Muncitorii pe-a lor prispe dreg uneltele de muncă./ Păsărelele-și dreg glasul prin hugeacul de sub luncă./ În grădini, în câmpi, pe dealuri, prin poene și prin vii/ Ard movili buruiennoase, scoțând fumuri cenușii (...) Și o blândă copiliță, torcând lâna din fuior,/ Paște bobocei de aur lâng-un limpede izvor” (**Dimineața**).

E dispus a scrie poezii encomiastice pe diverse teme ocazionale, de la evenimentul schimbării anotimpurilor la cel al vieții sociale. Consemnează elegiac, ca într-un fals panegiric, decesul unor apropiați (**La mormântul lui Gr. Romalo**; **La moartea lui P. Cazimir** etc.), meditănd asupra condiției existențiale a omului: „Omul e o taină, viața lui un vis” (**Umbrei lui Nicu Ghica**), alteori dedică versuri pe caiete de suveniruri (**Pe albumul domnișoarei Florescu**; **Pe albumul domnișoarei A. Jora**; **Pe albumul domnișoarei Maria Docan** – improvizații ce nu depășesc nivelul kitsch-ului: „Mițulică, dulce floare,/ Vai de mine! ce-am aflat?/ O albină-otrăvitoare/ De guriță te-a mușcat” etc). Sunt compromisuri ce le face cu bună știință în moda timpului. Dar dedicațiile cu sensuri ideatice grave sunt cele

ce atestă vocația sa de poet ocazional de aleasă calitate. Așa, bunăoară, cu exaltare scrie la faptul eliberării Țiganilor: „Te slăvesc, o! zi ferice! Sfântă zi de libertate (...) Tu, ce-arăți ochilor noștri Omenirea desrobită! (...) O! Moldovo, țară mândră! Tu, ce dai sfânta dreptate! Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie/ Ție însăși pregătește viitor de libertate!” (**Desrobirea Țiganilor**) și în acorduri de slavă pentru Ștefan cel Mare, cu prilejul dezvelirii statuii acestuia în 1883 la Iași: „Tu, ce-ai putut cu brațul în veci neobosit/ Să aperi Occidentul de cruntul Răsărit;/ Tu, ce prin curcubeul de fapte colosale/ Legat-ai revărsatul cu-apusul vieții tale;/ Tu, aclamat la Roma cu glas triumfător;/ «Mare-al creștinătății erou liberator!»,, (**Odă la statuia lui Ștefan cel Mare**). Sau, la încoronarea regelui Carol I: „Trăiască Regele/ În pace și onor/ De țară iubitor/ Și-apărător de țară.// Fie Domn glorios/ Fie peste noi,/ Fie-n veci norocos/ În război,// O! Doamne Sfinte,/ Ceresc părinte,/ Susține cu a Ta mână/ Coroana Română!// Trăiască Patria/ Cât soarele ceresc,/ Rai vesel pământesc/ Cu mare, falnic nume.// Fie-n veci el ferit/ De nevoi,/ Fie-n veci locuit/ De eroi.//O! Doamne Sfinte,/ Ceresc Părinte,/ Întinde a Ta mână/ Pe Țara Română!”, tex devenit **Imnul Regal**.

Adevărata închinare de slavă o face însă ostașilor români participanți la Războiul de independență. Ciclul **Ostașii noștri** e o adevărată epopee, cu eroi populari. De la celebra **Peneș curcanul** („Din câmp, de-acasă, de la plug/ Plecat-am astă-vară/ Ca să scăpăm de turci, de jug/ Sărmana, scumpa țară (...) Oricine-n cale ne-ntălea/ Cântând în gura mare,/ Stătea pe loc, s-adimenea/ Cuprins de admirare;/ Apoi în treacăt ne-ntreba/ De mergem la vreo nuntă?/ Noi răspundeam în hohot: «Ba,/ Zburăm la luptă cruntă!»!). Luptele încrâncenate sunt omagiate/descrie în **Hora de la Grivița**, în **Hora de la Plevna** („Ziua, noaptea, glonții plouă,/ Tot pământu-i ud de rouă./ Nu e rouă din senin,/ Ci e sânge de creștin.// Las’ să ploaie ca din nori,/ Trageți hora, roșiori!”) și ca-ntr-o consemnare de cronică, de jurnal de front, bătălia în sine: „Se dase trei asalturi redutei neînvînse,/ Tustrele îndrăznețe și crunte, dar respinse./ Și câmpu-ntreg de sânge acoperit era,/ Și, cuib grozav de moarte, reduta fulgera./ În șanțuri trupuri multe grămadă, răsturnate,/ Și altele străpunse, pe dâmburi agățate,/ Formau un crud spectacol ce lumii arăta/ Cum știe pedestrașul în foc a se lupta”. Iar imaginea ostașului ce se întoarce rănit din război, e înfățișată în măreția simplității eroilor antici: „Pe drumul de costișe ce duce la Vaslui/ Venea un om, cu jale zicând în gândul lui:/ «Mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă.../ Aș vrea să zbor, și rana din pulpă nu mă lasă!» (...) Când iată că aude famfare sunătoare/ Și vede nu departe în fața lui venind/ Un corp de oaste mândră în aur strălucind./ Erau trei batalioane de gardă-mpărătească/ Mergând voios la Plevna cu dor s-o cucerească./ În frunte-i colonelul semeț, pe calu-i pag (...) Deodat’ el dă cu ochii de sarbedul român/ Ce stase-n loc la umbră, sub un stejar bătrân,/ Și mult se minunează, și nici că-i vine-a crede/ Când crucea «Sfântul Gheorghe» pe sânul lui o vede (...) «De unde vii străine?»/ «Vin tocmai de la Plevna». «Cum e acolo?» «Bine»/ «Dar aste decorații cum, cine ți le-a dat?»/ «Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat»/ «Dar pentru care fapte?» «Știu eu?... Cică drept plată/ Că am luat eu steagul redutei...» (...) «Dar ce rang ai voinice? «Am rang de dorobanț!»/ Atuncea colonelul, dând mâna cu sergentul/ Se-ntoarce, dă un ordin... Pe loc, tot regimentul/ Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor/ Românul care pleacă trăgând al său picior.” (**Sergentul**).

E neîntrecut în descripții, cu un discurs elevat, implicând în aceste tablouri magice nu doar dimensionalități de basm ci, mai ales, încărcătura unor semnificații majore în menirea existențială, pe care o aflăm în balade și legende. Portretul bătrânului Dan, din **Dan, căpitan de plai**, care își trăiește anii senectuții într-o înțeleaptă retragere de pustnic, evocând fapte vitejești de odinioară, premerge întruchiparea bătrânilor dascăli eminescieni: „Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic/ În peștera de stâncă, pe-un munte păduratic,/ Privind cu veselie cum soarele răsare,/ Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,/ Privind cu jale lungă cum soarele apune.../ Așa și el apus-au din zile mari și bune!/ Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,/ Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,/ Dincolo de morminte el trist acum privește/ O tainică fantasmă ce-n zare s-adâncește,/ Fantasma drăgălașă a verzei tinereți/ Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneți/ Și zice: «Timpul rece apasă-umărul meu/ Și cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!/ O! lege-a nimicii, o! lege nemiloasă!/ Când, când s-a toci oare a vremii lungă coasă?»/ Apoi el pleacă fruntea și cade în visare/ Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare”.

Poetul induce în poemele sale tragismul existențial și meditația gravă în fața morții. E sensul de profunditate pe care îl caută și îl regăsește în creația populară din care își extrage filonul inspirației. Îl vom regăsi în baladele și legendele create pe motive folclorice (Să nu uităm că este autorul primei culegeri semnificative de folclor), propunând capodopere ale literaturii noastre populare, ca **Monastirea Argeșului**, **Toma Alimoș**, **Movila lui Burcel** ș.a., dar mai ales **Miorița**.

Complexitatea creației poetice a lui Vasile Alecsandri oferă adevărata cotă de altitudine artistică a deschiderii în modernitate pentru lirica noastră, pe care se va clădi însuși edificiul meditației filosofice eminesciene. E un catalizator fecund al exercițiilor prozodice de până la el și deopotrivă o conștiință lucidă a ceea ce va să urmeze: „La trecutu-i mare, mare viitor”.

EMINESCIANA

◆ VALENTIN COȘEREANU

Un aspect quasi-necunoscut al manuscriselor. Atmosfera studenției eminesciene în capitalele imperiale (I)

Motto: *Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale.* (D. VATAMANIUC)

O antologie din lirica germană a timpului alcătuită de Eminescu în perioada studenției la Viena și Berlin, care nu a fost cercetată în toată adâncimea ei, este în fapt conținutul volumului de față.

Aplecându-ne mai atent asupra subiectului găsim, așadar, copiate în manuscrisele poetului român un număr impresionant de poezii (câteodată numai fragmente ale acestora) din autori diferiți care cuprind o arie geografică imensă: din Norvegia în Italia, din Spania în Persia străveche ori din America, Franța și Anglia până în inima Rusia. Ele sunt, în majoritatea lor, creații originale germane sau (mai rar) traduceri cu epicentrul în limba uzuală a imperiului austro-ungar, producții lirice de structură (sau coloratură) romantică.

Este vorba de o sumă de poezii deloc neglijabilă, produsă de un număr însemnat de poeți între care unii își dorm somnul veșnic și meritoriu în Panteonul creativității universale, așa cum este cazul unui Goethe sau Heine, Firdusi și Victor Hugo. Pe ceilalți, *Pe cei mijlocii*, cum îi cataloghează Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *de la August Graf von Platen la Lenau*, [Eminescu n.n.] îi citea cu toată opera lor lirică; pe dramaturgi, ca Grillparzer sau Raimund, îi putea vedea și la teatru. Pe ceilalți, mai mărunți, ca Ritter Karl Gottfried von Leitner din Gratz (socotit la vremea lui drept Uhland-ul austriac), citat în mss. 2257, f. 88, Caetano Cerri (autorul sonetului „Venedig”), Anastasius Grün și alții, îi putea descoperi în revistele vieneze.¹

Oricât de curios ar părea, nici până în prezent, la peste 150 de ani de la primul studiu despre poet și opera lui², în ciuda sutelor de volume și miilor de articole / studii referitoare la viața și opera lui Mihai Eminescu, istoria și critica literară nu s-a întâmplat să adune la un loc acest bogat material, neluând în seamă faptul că în perioada de timp care s-a scurs între

¹ Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și romantismul german*, în *Revista de istorie și teorie literară*, Anul XXXIII, nr. 1 din ianuarie – martie 1985, Institutul de Istorie și teorie literară G. Călinescu al Universității din București, p. 17.

² Titu Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui*. Studiu publicat în anul 1889, anul morții lui Eminescu, prima lucrare de exegeza (analiză / interpretare) a operei eminesciene în care biografia lui Eminescu se apropie de cea a geniului romantic: inteligent, visător, însetat de cunoaștere, dar nefericit în plan personal și neînțeles de societate.

toamna lui 1869 până în vara anului 1874, acestea au constituit, totuși, imboldul creativității tinerești a lui Eminescu. În acest sens, ținem să subliniem că de un real folos ne-a fost Ediția facsimilată a manuscriselor Eminescu, ediție coordonată de academicianul Eugen Simion.

Focalizat, așa cum am remarcat dintru început, numai pentru perioada studenției petrecută de Eminescu în cele două centre de interes ale imperiului habsburgic, volumul de față impune o prealabilă reconstituire a atmosferei acestora, urmărind să aflăm răspuns la întrebarea următoare: ce magnetism interior (și misterios) aveau cele două orașe imperiale, Viena și Berlinul, deoarece atrăgeau în ele tinerimea studioasă din toată Europa?

Vom încerca, într-un spațiu restrâns, cum este cel al prezentei introduceri, să extragem doar amprente caracteristice ale celor două orașe, dar și reprezentativitatea lor în raport cu trăsăturile esențiale ale imperiului, punctând faptul că ele au devenit pe rând capitale imperiale (una a spiritualității, cealaltă a militarismului), a căror țință politică a fost reînvierea Sfântul Imperiu Roman de națiune germană. Așadar, *Imperiul Habsburgic a fost prin excelență o patrie a străinilor, locul în care naționalitățile diferite se confruntau și ridicau ștacheta realizărilor. Cehii, nemții și evreii concureau între ei în Boemia; polonezii, nemții rutenii și evreii în Galiția; slovacii, nemții, ungurii și evreii în Slovacia; românii, nemții, ungurii și evreii în Transilvania; croații, sârbii, nemții, ungurii și evreii în Banat, iar la Praga, Budapesta și Viena toți aceștia dădeau frâu liber forțelor creatoare.*¹

Părea că Europa o ia înaintea lumii. Și avea de ce. Un grup enorm de gânditori, personalități accentuate din domeniul filosofiei, artisticității, arhitecturii și socialului a dat imperiul: Karl Lueger, Rudolf Steiner, Edmund Husserl, Eugen Ehrlich, Anton Menger, Hans Gross, Viktor Adler, Otto Bauer, Aurel Popovici, Eduard Hanslick, Stefan Zweig, Anton Bruckner, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Gustav Klimt, Oskar Kokoschka, Otto Weininger, Italo Svevo, Arthur Schnitzler, Hugo von Hofmannsthal, Ludwig Boltzmann, Otto Neurath, Ludwig Wittgenstein, Hermann Broch, David Rapaport, Ernst Wilhelm Brücke, Sigmund Freud, Alfred Adler, Johann Friedrich Herbart, Carl Gustav Jung etc.

Încadrați în pleiada aceasta *Profesorii lui Eminescu la Viena și Berlin erau [...] personalități de seamă în mișcarea științifică, autori de tratate fundamentale și câțiva creatori de școală în specialitatea lor.*² Îi enumerăm doar pe cei cu rol fundamental în formarea poetului român: Robert Zimmermann, Lorenz Jacob von Stein, Rudolf von Ihering, Adolfo Musafia, Franz Xavier von Neumann-Spallart, Eugen Dühring, Hermann Bonitz, Karl Rischard Lepsius, Johann Gistav Droysen, Johann-Christian Poggendorff, Karl Werder, Karl Wilhelm Nitzsch, Heintich Dernburg, Eduard Zeller, F. A. Märcker, Friedrich Theodor Vischer, Hermann-Ludwig-Ferdinand von Helmholtz, Emil Du Bois-Reymond, Hermann Munk, Julius Robert von Mayer.

Trecuse de mult epoca iluminismului francez, iar cea a bonjuriștilor începuse și ea să pâlpâie, așa încât, cum se întâmplă îndeobște în istorie, încet, încet, polul de interes a trecut de la cel al creativității artistice din orașul luminilor de pe Sena, pe rând, în celelalte două, Viena și Berlin, care călcau pedala filosofiei și științei mai abitir decât a decadenței artisticității

¹ William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Traducere de Magda Teodorescu, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 41.

² D. Vatamaniuc, *Eminescu, Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru.*, Editura Minerva, București, 1988, p. 12.

pariziene. Și asta în primul rând pentru că *După 1850, Imperiul Habsburgic se lăuda cu un excelent sistem de școli și universități*.¹

Cum a început și ce coordonate majore dădeau dreptul preluării întâietății Vienei și apoi Berlinului? Iată doar câteva dintre cele care domină epoca și trebuie luate în seamă: *În vremea lui Metternich, tradițiile vieneze ale teatrului, muzicii și picturii au dat naștere unei culturi cunoscute sub numele de Biedermeier*.² [...] Niciun alt concept nu reflectă mai bine durabilul amestec austriac de resemnare politică, desfătare estetică și pietate catolică³, atunci când imperiul și-a întărit existența separat de Germania. *Cultura Biedermeier a încurajat clasele politice de mijloc să emuleze atitudinile estetice care îi atrăseseră odinioară pe aristocrați. Burghezia a abandonat politica în favoarea unor activități artistice de familie, cum erau poeziile improvizate, pictura, muzica de cameră*.⁴

Dar nu numai atât: Franz Schubert prolifică acest soi de coterie și amatorism, cultivând miniaturile muzicale, satisfăcând preferința pentru muzica de cameră în locul celei simfonice.

Tot în această perioadă se colectează masiv documente vechi în vederea scrierii unor istorii monumentale (ca cea a turcilor, spre exemplu, care au vrut să cucerească Viena, dar n-au reușit), s-au înființat arhivele și muzeele, unde colecții întregi erau adunate și vizitate de public. Ziarele vremii (*Neue Freie Presse*, *Wiener Tagblatt*, *Die Fackel*, dar și multe altele care erau adunate în colecțiile cafenelelor) erau citite cu sârg: *Imperiul Habsburgic a fost prin excelență o patrie a străinilor, locul în care naționalitățile diferite se confruntau și ridicau ștacheta realizărilor*.⁵

Vienezii, spre exemplu, se bucurau realmente de orașul splendid de pe malul Dunării, căci erau martorii unor facilități nemaîntâlnite: becul electric, țevile sanitare, telefoanele, bicicletele și toaletele. Nu totul era spre libertatea și desfătarea populației: cenzura presei, ciubucul și faptul că miniștrilor li se interzicea publicarea memoriilor a făcut să înflorească, dând pe dinafară bârfa, cleveteala superfluă, care era la ordinea zilei și care fugea de mijlocul obiectivității. Birocrația era mai degrabă temută decât admirată, căci *la Viena, douăzeci și șapte de funcționari se ocupau de arhitectura fiecărei taxe*⁶, iar mita în închisori (dar nu numai) înflorea. Devenind cu timpul o rutină, *Jurnaliștii din „presa-revolver” practicau șantajul persoanelor și companiilor importante, amenințând cu dezvăluiri senzaționale dacă nu primeau compensații*.⁷

În contrapondere, unificarea imperiului prin simboluri majore era dominantă: aceleași uniforme la feroviari, spre exemplu, aceleași steme la clădirile poștei, la birjari, comercianți etc. Acum s-a creat primul *cec*, iar ziarele erau distribuite prin poștă și se aflau în colecții complete în cafenelele și restaurantele vremii, ceea ce venea în întâmpinarea cetățenilor obișnuiți, care își omorau timpul liber citind și punându-se la zi cu ultimele noutăți, bârfe oficiale, dar și în ajutorul instruirii studenților care nu ajungeau la biblioteci, așa cum a fost cazul lui Eminescu.

Funcționarii rigizi și impenetrabili erau aidoma celor ai prozelor lui Kafka, iar armata, în uniforme ei viu colorate l-a făcut pe Stefan Zweig să spună (sarcastic) că avea șefi de orchestră mai buni ca generalii, iar pe Freud să-i asemene cu papagalii; armata fiind mai

¹ William M. Johnston, *op. cit.* p. 78.

² Epitetul provine de la personajul satiric Gottlieb Biedermeier, un învățător șwab inventat de umoristul Ludwig Eichrodt în 1850.

³ William M. Johnston, *op. cit.*, p. 31.

⁴ *Ibidem*, p. 32.

⁵ *Ibidem*, pp. 40-41.

⁶ *Ibidem*, p. 60.

⁷ *Ibidem*, p. 61.

degrabă o forță polițienească ce ținea sub control o stare conflictuală a naționalităților din imperiu: polonezi, cehi, evrei, nemți, unguri, români, sârbi etc. amestecați ca într-un cazan (în fierbere de la o vreme). Concluzionând, armata era *mai degrabă respectată decât temută, mai curând populară decât eficientă*.¹

În schimb, studenților li se reducea la un an stagiul militar obligatoriu în locul celor trei, cât trebuiau să facă ceilalți, care nu studiau.² Biserica, cea care a ajutat și ea la menținerea unității în tot bazinul dunărean, ajunsese să fie cel mai întins teritoriu catolic al Europei. *Dreptatea, Dragostea și Solidaritatea trebuiau să stea la baza ideilor sociale catolice*³, iar majoritatea credincioșilor era dominată de femei devotate cultului religios al Fecioarei Maria. Nici *Scriptorii austrieci nu au descris clerul cu prea mare simpatie*⁴. În schimb, *catolicismul a încurajat o mare diversitate de direcții ale gândirii sociale*.⁵

După anul 1850, când Eminescu abia se născuse, Imperiul habsburgic avea o rețea de școli bine pusă la punct, ceea ce a și dat marele avânt universităților. Înaintea acestora stăteau bine structurate școlile elementare, apoi gimnaziu (sau *Oberrealschule*). La sfârșitul gimnaziului se dădea *Matura* examenul de maturitate (azi bacalaureatul), ceea ce-i dădea dreptul oricărui absolvent să intre la universitate, iar Universitățile erau la mare căutare, pentru că în ele se învăța carte solidă. Nu erau puține și nici lipsite de prestigiu, funcționând în Viena, Graz, Innsbruck, Praga, Cracovia, Lemberg, Budapesta, Klausenburg și Agram.

La acestea se adăugau colegiile tehnice (*Tehnische Hochschulen*), precum și cele de artă aplicată, agricultură s.a. din Viena, Graz, Praga, Brünn, Budapesta etc. Nici elevii cu mai puține pretenții nu erau lăsați deoparte, căci urmau școli pentru diferite domenii practice (*Bürgerschulen*). În universități, critica și disputele erau încurajate, nu pedepsite, iar programul studenților era de la ora 6,30-7,30 până la 8 seara, fără a mai vorbi despre faptul că din 1850, durata de timp a studiului din cadrul gimnaziilor a fost prelungită de la șase la opt ani, iar profesorii își predau propria disciplină. Vestitul *Theresianum*, a fost fondat de Maria Tereza încă din 1746, la care a absolvit cu brio și Titu Maiorescu, iar din 1868, cu un an înainte de a sosi Eminescu la Viena, s-a înființat vestitul *Pedagogium*, destinat pregătirii viitorilor profesori.

Frica de eșec era profundă în gimnaziu; elevii nu se desfătau, nu se relaxau, având un cult al muncii și-o conștiință a devenirii lor foarte accentuată. Limba latină se studia timp de opt ani, șase (opt) ore pe săptămână. La fel greaca, cinci ore pe săptămână, cu ținta precisă ca la sfârșitul anilor de studii fiecare elev putea să citească Aristotel în original. *Discursurile politice și prelegerile universitare erau împănate de aluzii la autorii greci și latini, insuflând fiecărui student conștiința faptului că participă la un demers cultural început cu milenii în urmă, de acei înțelepți pe care el nu avea cum să-i egaleze vreodată*.⁶

Profesorii universitari erau extrem de dotați, extrem de bine pregătiți și, cum am arătat, nu țineau cursurile ca să le treacă timpul. Ei predau ceea ce descoperiseră în ani de studii și

¹ *Ibidem*, p. 68.

² Slavici însuși a beneficiat de înlesnirea aceasta, al Viena, unde Eminescu îl însoțea dezbătând filosofie până la poarta cazarmii.

³ William M. Johnston, *op. cit.*, p. 71.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 80.

cercetări, susținându-și propriile teorii, fiind nu odată funcționari superiori ori jurnaliști devotați / loiali împăratului.

Medicina, la rândul ei, plecând de la vișinata atotvindicativă prescrisă în spitale, la început, a trecut la cercetări în adâncimea corpului uman, ajungând la disecții și teorii anatomice cu totul de pionierat, punând și în acest domeniu bazele unor studii aplicate și bine fundamentate. Universitatea însăși a fost mutată, pentru a-i da importanța cuvenită, lângă Primărie, pe Ringstrasse, în centru orașului. Rokitansky apoi Emil von Skoda pun bazele diagnosticării moderne, căci *Toți acești medici erau cât se poate de devotați științei lor.*¹

Este perioada în care s-a încurajat natalitatea, s-a protejat sănătatea populației și s-a introdus tabelele pentru standardizarea prescripțiilor pentru dioptriile ochelarilor, așa încât lui Eminescu i-a trezit curiozitatea de a frecventa disecțiile profesorului Rudolf Virchow, cel care spunea că Viena timpului ajunsese *Mecca medicinei imperiale*² unde *Pacienții din toate colțurile imperiului se înghesuiau să fie tratați aici*³ și unde *Studentii învățau din examinările post-mortem urmate de dezbateri critice, cunoscute sub numele de epicriză.*⁴

Cafeneaua a prosperat continuu, ca o instituție culturală tot prin prisma flecărelui libere și a colecțiilor de ziare și reviste citite în acest mediu. Tinerii scriitori aici își făceau veacul, iar *intelectualii conversau ore în șir fără să caute să schimbe ceva.*⁵ Tot aici se primea corespondența (ori se schimba îmbrăcămintea!). Aici s-a născut foiletonul *vidul valoric*, cum l-a numit Hermann Broch. Opereta și cafeneaua puneau *în legătură clasele sociale și nivela diferențele de opinie, oferind cuvinte transpuse pe muzică drept cântec de leagăn pentru o populație temătoare în ce privește problemele morale.*⁶

Teatrul, la rândul lui, a fost o adevărată școală a bunelor maniere și atât de iubit, încât *La moartea unui actor celebru, tot orașul a purtat doliu, dispariția lui fiind deplânsă până și de cei care nu-l văzuseră niciodată jucând.*⁷ Studentii se adunau la galerie, unde erau locurile mai ieftine, aruncând cu buchete de flori și răsplătindu-și actorii favoriți cu aplauze. Ei așteptau adesea pe diva *Burgtheater*-ului la ieșirea actorilor, unde deshămau caii trăsurii ce urma s-o transporte acasă, aceasta fiind omagiul suprem adus vedetei, întrucât puteau să mai obțină un minim (și decent) timp de a mai sta cu ea.

Valsul provenea din dansul popular, era perceput ca un imn înălțat mișcării, fiind, pe cât de amețitor, pe atât de decent / pudibond, încât perechile săltau majestuos fără să se atingă, chiar dacă partenera trecea adesea de la un cuplu la altul. Câte cincizeci (!!) de baluri aveau loc la Viena în plină noapte, baluri care se încingeau între unu și cinci dimineata, încât s-a dat o lege să fie interzise după ora unsprezece seara. Între acestea, balurile mascate erau și ele în plin avânt.

Așa s-a ajuns ca dragostea pentru artă, în general, a diminuat conflictele sociale, intensificând mândria vienezilor pentru orașul lor. Eduard Hanslick a inaugurat la universitatea vieneză primul curs de muzicologie din lume. Tot în această perioadă s-a înființat

¹ *Ibidem*, p. 246.

² *Ibidem*, p. 249.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 131.

⁶ *Ibidem*, p. 135.

⁷ *Ibidem*, p. 137.

în același lăcaș de învățământ, Școala vieneză de Istoria Artei. Toți acești mari artiști ai vremii se bucurau de distincțiile și privilegiile aristocrației: Anton Bruckner, Hugo Wolf, Gustav Mahler, dar și Klimt, Kokoschka ori Frantz Kupka, în domeniul artelor vizuale (și plastice) vor avea o scenă de etalare cum rar s-a mai întâlnit. Nu mai vorbim de arhitectura unor Sitte, Wagner și Loos, cei care *preferau să-i glorifice pe maeștrii trecutului decât să le ia locul*¹, cum se întâmplă și astăzi în societatea modernă.

Una dintre specificitățile atmosferei vieneze în fața morții era faptul că aceștia o primeau ca pe un dat natural, fără angoase, cu naturalețe, încât foarte mulți sinucigași au procedat ca atare. Iată un exemplu ilustrativ de împăcare cu moartea în scrisoarea lui Mozart din 4 aprilie 1787 către tatăl său: *s-au stabilit relații atât de intime în ultimii ani încât imaginea ei (a morții n.n.) nu mă mai înspăimântă, ci este liniștitoare și consolatoare! Și îi mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat cu atâta grație prilejul să învăț că moartea este cheia adevăratei noastre fericiri*.²

Hermann Broch susține că *Alături de omul realmente religios și de poet stă de-a pururi moartea, stimulându-i să dea vieții un sens superior și, prin aceasta, să arate că viața nu a fost trăită zadarnic*³, încât la mijlocul secolului al XIX-lea, *austrieii preferau să intre în comuniune cu morții decât să sară în ajutorul celor vii*⁴, primind-o ca pe o salvare, căci ea era nimic altceva decât *promisiunea eliberării de plictiseală; într-o lume învechită, ea singură rămânea o necunoscută omnipotentă*⁵ – ceea ce aduce aminte de atitudinea și preocupările poetului român, în multe din poeziile sale. Lungul poem *Memento mori* ridică această atitudine la scara universalului. Tema culminează cu faimosul final din *Împărat și proletar*, început la Viena, ca un ecou al revoluției franceze: *Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește / Că-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi / Oricât ai dreg-e-n lume – atunci te obosește / Eterna alergare... și-un gând te-ademeneste: / Că vis al morți-eterne e viața lumii-ntregi*.

Aceasta era atmosfera surprinsă în ițele ei definitorii când Eminescu a ajuns în capitala poleită în aur a imperiului. La sfârșitul studenției, în manuscrisul 2260, f. 75r., el notează ca o concluzie, accentuând în ultimă instanță, creativitatea: *Wenn man 245 Jahre alt ist und auf sein eigen vergangenes Leben zurück blickt, von den Kindjahren an, so scheint es einem ein Jahrhundert gelebt zu haben. Wie sonnig gestaltet sich das alles – diese unendlich scheinende Welt und*⁶ *die in der Jugend ewig schwindend*⁷ *weil noch auf kein Ende abgesehne Zeit. Das Kind ist ein Genie – gleich dieser hat er noch eine Welt der Ideen vor sich – der klare, kluge Blick, das Unbewusste der Vergänglichkeit aller Erscheinungen, erstarte um ihn diese Erscheinung. Die Welt der kinder ist wunderschön. Dazu sind seine Scherzen und*⁸ *Sagen gegenwärtige und*⁹ *seine Freunde unmittelbar. [Când ai vârsta de 24 de ani și privești înapoi propria-ți viață trecută, începând cu anii copilăriei, ți se pare că ai trăit un secol. Cât de înșorit (senin) se desfășoară totul – această lume ce pare nesfârșită și care se pierde etern în tinerețe,*

¹ *Ibidem*, p. 160.

² *Ibidem*, p. 179.

³ *Ibidem*, p. 180.

⁴ *Ibidem*, p. 182.

⁵ *Ibidem*, p. 183.

⁶ În mss., așa cum vom vedea și în transcrierea poeziilor, Eminescu prescurtează *und* aproape de fiecare dată, scriindu-l prescurtat: *u*.

⁷ În mss.: *schwindend*.

⁸ În mss.: *u*.

⁹ În mss.: *u*.

pentru că nu se prevede un sfârșit al timpului. Copilul e un geniu. Asemeni acestuia mai are încă în perspectivă o lume a ideilor – privirea clară, isteță, lipsa de conștiență a caracterului trecător al tuturor fantasmelor au întărit această idee în jurul său. Lumea copiilor e minunată. La aceasta (servesc) direct glumele sale și basmele actualizate și prietenii săi.]

Este dovada stadiului post-adolescentin (în fond, crud copilăresc din punct de vedere poetic și optim / dominant creativă) că *Strategia unei formalități care împacă atât dorința de înnoire, de progres, resimțită de poezia românească în jurul anului 1870, cât și aspirația poetului de a-și stabiliza originalitatea propriului discurs.*¹ Numai că în tot acest păienjeniș de spiritualitate culturală, *Capitala imperiului creează un puseu identitar lui Eminescu. O criză pe care „geniul Vienei” îl făcea să oscileze între a deveni cetățean al lumii – stare pe care marea metropolă central-europeană o imprima, desigur, oricărui tânăr venit la studii –, și îndeplinirea obligațiilor față de propria națiune; între versiunea armonizării contrastelor etnice și voința de a atrage atenția asupra condiției românilor; între aderarea la criticismul de tip junimist și continuarea programului pașoptist contaminat de ideile socialiste, din ce în ce mai pregnant germinate în leagănul vienez; între vatra de străluciri aristocrate a curții imperiale și vatra de pulsații autohtonice a strămoșilor „de acasă”; în sfârșit, între retragerea solitară în creativitate și prezența activă în social.*²

La toate aceste contraste (altfel aducătoare de progres), Eminescu își urmează calea proprie, notându-și apăsător în manuscrisul 2258, f. 186r.: *Ideea, cum vine, trebuie scrisă, căci deși te sumeți a o ține minte, însă se-nvechește, se planifică în cap, în loc d-o gândire de aur strălucitor, batem o monedă ștersă și veche, care sună fals când o pui în urmă pe hârtie. Și a procedat, cum vom vedea, în consecință. Un semn de sincronizare, totuși, nu putea să nu-l contamineze: cărțile, presa curentă, muzeele și teatrul, căci pentru acesta din urmă nutrea o voluptate specială.*³

Trebuie precizat însă că, la Viena, Eminescu nu s-a... germanizat, cum ușor ai fi tentat să crezi. *Eminescu, la Viena, se găsește într-un mediu cu desăvârșire deosebit de cele două pe care le cunoscuse până atunci (Cernăuți și Blaj). Sunt două îmbogățiri esențiale pe care le-a primit acolo. Viena era marea Universitate pentru tot Răsăritul. Între Viena și orice alt centru universitar german era o foarte mare deosebire. Aici naționalitatea germană nu exista; mai târziu s-a creat un partid naționalist german în Austria, dar pe vremea aceea Viena rămăsese un centru internațional, toate tradițiile Vienei erau așa, internaționale. În Viena a trăit o societate francizată în secolul al XVIII-lea, în Viena, o societate grecească în același secol și la începutul celui de-al XIX-lea, în condiții de libertate pe care nu le puteau găsi nici în București, nici la Iași, acolo au trăit o parte dintre români, alcătuind un mare centru românesc care dăinuia încă în anii aceia pe la 1870...*⁴

Pe de altă parte, când Eminescu a ajuns la Berlin, orașul nu avea nici pe departe strălucirea Vienei. În celălalt oraș german al continuării studiilor, el a găsit o cu totul altă atmosferă. Dacă *La Viena, prietenii și cunoscuții se numărau cu zecile, aici rar întâlnea oameni din țară. [...]...recele și excesiv de disciplinatul Berlin al începutului de deceniu 8, cu urbanistica lui sistematică, lipsită de fantezia ornamentală a Vienei, și în cadrul căreia demonstrațiile, parăzile militare*

¹ Cristian Livescu, *Eminescu și enigmele caietului vienez. Strategiile textuale ale debutului literar*, Seria *Eminesciana*, Cuvânt înainte de acad. Mihai Cimpoi, Postfață: Dan Mănuță, Vasile Spiridon, Editura Crigarux, Piatra-Neamț, 2011, p. 175.

² Cristian Livescu, *Eminescu și enigmele Caietului vienez...*, op. cit., p. 136.

³ *Ibidem*, p. 120.

⁴ N. Iorga, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, în *Eminescu*, ediție de Nicolae Liu, Editura junimea, Iași, Col. *Eminesciana*, pp. 190-191.

frecvente, în cunoscutul pas de găscă, întrețineau o atmosferă războinică, nu era făcută să-i placă, să-i vorbească lui Eminescu¹, așa încât îi scrie lui Vasile Conta succint și la obiect: *Berlinul, ca oraș, pentru mine nu mai are nici o atracție, afară de biblioteci și Universitate. Ascult o serie de prelegeri, făcute de profesorul Bonitz, care ne entuziasmează asupra filosofiei grecești. Căpătând entuziasmul, deci dragostea pentru cugetarea antică, poți singur să te inițiezi călăuzindu-te. Am început să citesc și să-mi însemn părți care mă preocupă.*²

Așadar, poți singur să te inițiezi călăuzindu-te exprimă cum nu se poate mai bine că acum este treapta pe care pășește în trezirea conștiinței de sine și a genialității. Trăia (intelectualicește vorbind) pe picioarele lui, ostoindu-și setea dintotdeauna de a afla cât mai multe de la cât mai mulți: citind însetat și continuu, așa cum făcuse la Viena, având de depășit [...] un „complex de inferioritate culturală față de casta academică germană”, printr-un program de studiu intensiv, suprauman, râvnind la „certificatul de debutant”, care abia la Berlin va putea fi confirmat în domeniul filosofiei.³

Vorbirea fluentă a profesorilor, oricât de clar-nemțească ar fi fost ea (și era!), îți trebuia cunoștințe largi și adânci de limbă, încât să cuprinzi multitudinea de termeni specializați în atâtea domenii. Eminescu nu s-a plâns niciodată de aceasta. Avea dificultăți, în schimb, să găsească corespondențele acestor termeni într-o limbă mai puțin exersată (câteodată deloc), limba română, așa cum s-a întâmplat cu celebra *Critică rațiune pure* (Kant, nu oricine!), pe care o și traduce în perioada vieneză.

Care era, însă, atmosfera Berlinului în acest timp? Eminescu a descins în proaspăta capitală imperială după 18 ianuarie 1871, după proclamația de la Versailles. În toată perioada cât a studiat aici, începând cu faimoasa paradă care trecea pe sub poarta Brandenburger a trupelor lui Bismarck și până la sfârșit, atmosfera era a unui oraș care s-a lansat într-o activitate febrilă, menită să-i ajusteze profilul la noul său rol⁴ de proaspătă / nouă capitală imperială. Și pompa festivalului a continuat ani la rândul încât Hohenzollernii își făcuseră din ea un stil. Fără a fi integrat propriu-zis, Eminescu pare să se fi adaptat vieții cotidiene în marele oraș, chiar dacă excursiile la Potsdam [...], ca și schimbarea de locuință din *Alberthstrasse*, din plin centru așadar, în idilicul pe atunci *Charlottenburg*, ni-l arată în căutare de refugii, departe de aglomerația metropolei⁵, așa încât, Berlinul anilor aceștia se dezvoltă vertiginos, iar populația sa a crescut de la 80.000 la peste două milioane.

Cum încă din primii ani ai imperiului acest mic perimetru urban se transformase într-un enorm șantier, mișcându-se numai între pensiunea sa din *Alberthstrasse* și Universitate, Eminescu trebuie să fi urmărit zilnic, vrând-nevrând, lucrările din centru – nu numai agitația din jurul deja-numitei *Siegesäule*: între *Brandenburger Tor* și *Insula Muzeelor* erau în construcție, printre altele, două hoteluri somptuoase, un mare pasaj comercial, monumentală *Galerie de Pictură* (*Alte Gemäldegalerie*) – un templu antic pe trei nivele, cu o uriașă scară de acces și împrejmuire de o vastă coloană care ajungea până la brațul Sprei.⁶

¹ Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu. Viața*, Ediție îngrijită de Dumitru Irimia, Cuvânt înainte Dan Hăulică, Viziune grafică Mircea Dumitrescu, Editura Ieromonarh Nicodim, Mănăstirea Putna, 2009, p. 127.

² *Ibidem*, p. 130.

³ Apud Cristian Livescu, *Eminescu și enigmele caietului vienez...*, op. cit., pp. 136-137.

⁴ Ilina Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze*, Editura Art, Colecția Revizuirii, București, p. 38.

⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁶ *Ibidem*, p. 40.

Așa cum ni-l descrie aceeași Iliana Gregori, *Berlinul era „îmbibat” de spiritul și alurile militare promovate la curtea Hohenzollernilor, ca și contrastul șocant între fastul masiv, ostentația grandomană a paradelor oficial-publice, pe de o parte, și lupta crâncenă pentru supraviețuire a locuitorilor în acest „furnicar” monstruos, pe de alta*¹ *așa încât, Din poeziile rămase în manuscrise știm că tarra-bumbum-ul acestor ceremonii greoaie producea asupra lui Eminescu o impresie de-a dreptul mortifiantă*², iar poeziile sale, care surprind atmosfera aceasta sunt producții fără emoții inutile. Sunt constatative, ca notațiile de jurnal:

*Privesc orașul – furnicar –
Cu oameni mulți și muri bizari,
Pe strade largi cu multe bolți,
Cu câte un chip l-a stradei colț [...]*

*Ostașii vin în marș acum,
Naintea lor tambur-major,
Voinic el calcă din piciorul
Și tobe tare-n tact ei bat
Și pașii sună apăsate [...]*

*Ei trec mereu – tarra bumbum –
Și după colț dispar acum...
O fată trece cu-n profil
Rotund și dulce de copil [...]*

*Într-o răspântie uzată
Și-ntinde-un orb mâna uscată,
Hamalul trece încărcat,
Și orologiile bat –*

*Dar nimeni nu le mai ascultă
De vorbă multă, lume multă.*

Prin urmare, studentul ordinar (acum) al celebrei Universități berlineze, va frecventa cursuri ce-l vor fi interesat în cel mai înalt grad (și de la sine înțeles că în limba germană): cel de *Istorie modernă* al lui Drysen, cel al lui Karl Richard Lepsius de *Istorie a moravurilor și monumentelor istorice*, important în reproducerile lirice de care vom vorbi, în legătură cu Theodor Altwasser (vezi *Egiptul și Avatarii faraonului Tlă*). Apoi cursurile profesorului Weber, de interpretare a textelor din vechea literatură indiană (din Calidassa, *Malavica* și *Agnimitra*). Și tot de aici interesul pentru *Rig-Veda* [Cartea imnurilor], cu ale sale cosmogonii, pe care le-a fructificat în operă, așa cum vom vedea. A mai frecventat cursurile de *Logică* al profesorului Eugen Dühring, pe acela intitulat *Concepția istoriei la istorici vestiți*, cursul de *Filosofie juridică* al

¹ *Ibidem*, p. 45.

² *Ibidem*, p. 38-39.

lui Zeller, cel al criticii filosofiei hegeliene, ținut de Althaus, apoi principiile de filosofie predate de Bonitz, de *Istoria romanilor* al lui Nitsch, *Instituții romane și Drept roman*, ale lui Dernburg, de *Geografie fizică și Fiziologia nervilor* etc.

Tot acum e perioada interesului pentru folclor, în vogă la germani, când, citind mult cunoscutele *Skizzen aus Ungarn, Rumänien und der Türkei* (Berlin, 1851), prelucrează din ele *Das Mädchen ohne Körper* și *Das Mädchen im goldenen Garten*, dându-le titlul: *Miron și frumoasa fără corp*, iar cealaltă, *Fata în grădina de aur*. Ultima, cum se știe, va duce la capodopera sa, *Luceafărul*.

După experiențele vieneze, student la Berlin, Eminescu și-a găsit o gazdă mai tihnită, lângă oraș, în Charlottenburg (Orangenstrasse, nr. 6), plătind 10 pfenigi pentru un drum cu tramvaiul până la Universitate, în centrul Berlinului. Aici și-a găsit tihna râvnită atâta timp, din moment ce își notează în manuscris: *Când eram încă la universitate, aveam o ciudată petrecere... adesea ziua, pe uliți, stând numai pe ici, pe colo, la câte un anticar și răscolindu-i vechiturile, luam din cărțile lui tot ce-mi plăcea mai bizar și mai fantastic și veneam apoi acasă, citeam și însemnam într-un caiet numit fragmentarium toate... câte-mi plăcea[u]. Locuiam aproape, într-un sat, de orașul universitar, împrejurul locuinței mele foarte liniștite. Căci... locuia în acea casă numai moșnegi bătrâni. Acolo, noaptea, după ce astupam soba, citeam și traduceam spre propria mea plăcere ceea ce am spus mai sus...*¹

Se retrăsese aici nu numai pentru liniștea casei, dar și pentru faptul că îi aducea aminte de atmosfera din Ipoteștii natale: *Casa avea în fund o perspectivă foarte frumoasă asupra unor grădini fără fund și la stânga peste stradă un parc care este și astăzi*², va spune I. V. Pătrășcanu mai târziu. De aici pleca, urcându-se în tren cu grabă / Cu o foame de balaur, / Între dinți o pipă lungă / Subsuori cu Schopenhauer.

Deși fragmentul referitor la Charlottenburg pare începutul unei proze, realismul lui este cu totul incontestabil, căci este confirmat într-o scrisoare către părinți, în care scrie: *Pe Șerban îl văd rar, căci șede foarte departe de mine*.³ Vacarmul și viața proletariatului în plină forfotă / creștere nu-l lasă indiferent pe tânărul Eminescu. Cele câteva rânduri scrise în versuri și cunoscute pentru această perioadă ne apar astăzi și ele ca un jurnal în care notația sfârșitului de săptămână pare o amuzantă coterie:

*Din Berlin la Potsdam merge
Drum de fier, precum se știe,
Dară nu se știe încă
C-am luat bilet de-a trie,*

*C-am plecat de dimineată
Cu un taler și doi groși...
Și de gât cu blonda Milly,
C-ochi albaștri, buze roși.*

¹ Manuscrisul 2278, f. 14.

² Apud Petru Vintilă, *Eminescu, Roman cronologic*, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 254-255.

³ Mihai Eminescu, *Opere, Corespondența*, vol. XI, Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției: D. Vatamaniuc, Membru de onoare al Academiei Române, Editura Național, București, p. 159.

*Zice Brahma, tata Brahma,
Cum că lumea asta nu e
De cât arderea-unei jertfe
Într-o veșnică cățuie.*

*Am aprins și eu luleaua
Și jertfesc lui tata Brahma,
Lângă mine-un șip cu Kümmel!
Și-o bucată de pastramă.*

*Zice Darwin, tata Darwin,
Cum că omul e-o maimuță –
Am umăr de maimuțoi
Milly-nsă de pisicuță.*

*Și mă urc în tren cu grabă
Cu o foame de balaur,
Între dinți o pipă lungă
Subsuori pe Schopenhauer.*

*Și-acum șuieră mașina.
Fumul pipei lin miroasă,
Sticla Kümmel mă invită,
Milly-mi râde – Ce-mi mai pasă!*

În aprilie 1874, Maiorescu, în calitate sa de ministru, îi aprobă studentului Eminescu suma de 140 de galbeni în vederea susținerii doctoratului: deplasări, cercetare în arhive etc., deplasări pe care le va face în august, la arhivele din Königsberg, Cracovia și Lemberg. Poetul înclină spre a-și susține doctoratul la universitatea din Jena, dar continuă să lucreze retras la Charlottenburg.

Referitor la coordonatele majore ale imperiului austro-ungar, focalizate pe cele două capitale, conchidem că în răstimpul celor cinci ani de studii mult folositoare lui Eminescu pentru ceea ce va deveni geniul său, în mediul german s-au întâmplat câteva evenimente de care nu putem să nu ținem cont, din moment ce ele au rămas repere cardinale în orientarea socio-culturală a timpului. Le rezumăm pe cele semnificative pentru cultura europeană, în special.

Pe 28 februarie moare poetul francez Lamartine. În martie se stinge compozitorul Hector Berlioz, iar în aceeași lună se naște în Rusia scriitorul Maxim Gorki. În decembrie 1869, când Eminescu împlinise 19 ani, trei evenimente majore străbat Europa cultural-artistică: apare *Educația sentimentală* a lui Gustave Flaubert, volumul de poezii *Fêtes galants* de Paul Verlaine și *Les chants de Maldoror* a lui Lautréamont. În ianuarie, anul următor, apare în ziarul *Traian* a lui Hasdeu, *Apelul studenților români de la Viena în vederea Serbării de la Putna*, preluat și de alte publicații românești. La sfârșitul lui ianuarie, moare la Paris, esteticianul Alecsandr Herzen, iar

la 22 aprilie se naște Vladimir Ilici Lenin. În vară (9 iunie) se stinge din viață Charles Dickens, iar în iulie izbucnește războiul franco-prusac, eveniment care amână Serbarea de la Putna.

În august, în urma bătăliei de la Weissenburg între armata prusacă și cea franceză, armata lui Mac-Mahon este înfrântă, în urma căreia (septembrie 1870) este abolit imperiul francez, creându-se republica. La sfârșitul anului, în decembrie, moare unul dintre cei mai citiți scriitori francezi: Alex. Dumas-Tatăl. Iarna lui ianuarie următor capitulează Parisul capitala cultural-artistică europeană a timpului. În martie, se semnează pacea dintre Prusia și Franța, în urma căreia ultima pierde Alsacia și Lorena, obligată fiind să plătească despăgubiri de 5 miliarde de franci.

În martie 1871 moare la Neapole Alexandru Hurmuzachi și se nasc: scriitorul Heinrich Mann, Nicolae Iorga și, la Auteuil, Marcel Proust. Literatura franceză îl pierde pe Théophile Gautier la Neuilly (n. 31 august 1811), iar cea din România, pe Andrei Șaguna. (iunie, 1873). În anul următor (pe 10 februarie) moare Eudoxiu Hurmuzachi¹, autorul celor 5 tomuri de *Fragmente zur Geschichte der Rumänen* [*Fragmente din istoria românilor*], primul volum tradus de Eminescu, la Florești, Dolj, la conacul junimistului Nicolae Mandrea. La sfârșitul anului apar tipărite: *Romances sans paroles* de Verlaine, *Pseudo-Kyneghetikos* de Al. Odobescu și *Criticele* lui Titu Maiorescu.

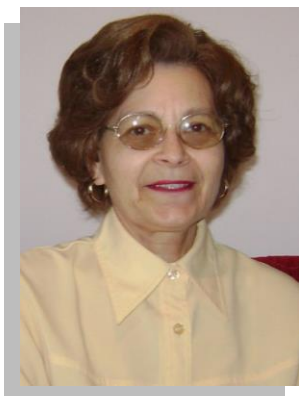
Despre aceste vremuri filosofa Eminescu atunci când își nota în manuscris: *Da nun der Organismus, dieser knapp zugeschnittene Compromiss der gegebenen und in irgent ein[er] Ar tund Weise vereinbaren Elemente oder Lebensbedingungen, so trägt er sich dem Masstab der ihn umgebenden äussere[n] Welt²*. [Organismul fiind acest compromis de croială îngustă a elementelor sau condițiilor de viață date și susceptibile de unire într-un fel oarecare, el poartă în sine măsura lumii exterioare ce-l înconjoară], așa încât, atunci când doar am intuit că tânărul poet român realizează că poate gândi cu mintea proprie (acel *poți singur să te inițiezi călăuzindu-te*, din scrisoarea către Pogor), abia la Berlin și nu la Viena i se relevă, căci o spune în continuarea ideii cu subiect și predicat: *Ausserordentliche Genies sind freilich von dieser Regel ausgenommen, obwohl // sie in der Jugend, die Zeit der Receptivität, nun auch in die grosse Trommel schlagen*. [Firește că geniile ieșite din comun sunt excluse de la această regulă. Deși // în tinerețe, vârsta receptivității, bat și ele la toba cea mare.]. Așadar, la această toba bat talentele celor din care acum, la tinerețe încă, Eminescu copia producțiile unor semeni germani (căci *Talentul*, spune el, *e admis sub orice formă și de la oricine*), semeni râvnind la genialitatea pe care n-o vor dobândi niciodată, exceptându-l, desigur, pe Goethe.

(Fragment din volumul în curs de apariție la Editura Junimea, colecția *Eminesciana*, intitulat: *Eminescu afinități lirice de tinerețe 1869-1874*.)

¹ Prieten cu ministrul vienez Alexander von Bach, cel care-i înlesnește intrarea în Arhivele secrete ale Vienei, fiind pe rând ministru de Interne, de Externe, apoi al Justiției și fost coleg de studii, în tinerețe, cu bucovineanul Eudoxiu Hurmuzachi.

² Mss. 2258, f. 184r.

◆ LIVIA CIUPERCĂ

Umbra și lumina din noi

Ne-am întrebat vreodată de ce Eminescu al nostru, gazetarul, trudind ca un salahor la „Timpul”, s-a dovedit atât de intransigent, sever, extrem de sever (pentru unii, chiar, absurd de sever)? V-ați întrebat de ce pana lui părea muiață în vitriol? Cine-ar putea trăi vreo experiență oricât de mic-minusculă (îndrăznim o comparațiune), s-ar putea dumiri, cred, neuitând că Eminescu a cunoscut viața în înveșmântările ei piestriț-multicolore, de multe ori – mai mult zdrențăroasă decât poleită. Ca revizor școlar a străbătut satele și a aflat cum tronează suferința și-n viața țăranului, și dincolo de pragul școlii, și dincolo de nesfârșitele ogoare, podgorii sau codri nesfârșiți. A privit atent, investigând, și pe eroii de la 1877. Putem ignora o așa realitate? „Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt... goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ș-o opincă, altul c-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimei” (30 decembrie 1877). A urmărit cu maximă concentrare fiecare eveniment al zilei. Cel din parlamentul țării – mai cu sârg. A citit mult. A preferat pulsul vieții, cel necosmetizat. Și-ar fi dorit ca prin toate treptele vieții social-politice, să străbată acest fior al iubirii de neam și țară: „Decât un an corb, mai bine o zi șoim! și-au zis voinicii, și unde trebuia vitejie, cu vitejie, unde trebuia bună chibzuială, cu chibzuială s-au purtat. Datoria lor au împlinit-o cu strălucire” (16 decembrie 1887). Eminescu a fost un caracter. Integru. Dacă a avut ciudățenii? Firește, toți avem cutumele noastre. Cele native, care-și scot cornițele sau colțișorii, tocmai când n-ar trebui. Ferice de cei care joacă teatru – mai ales pe scena vieții, numindu-se, zice-se, diplomați. Unde ești, preafericitule Iago?!... Cum să nu sufere omul cel cu simțul verticalității, atunci când domnea Umbra? „E curios cum legile cele mai importante trec cu iuțeala fulgerului prin conștiința votatorilor noștri”, scria, cu vizibilă amărăciune, la 26 februarie 1883. Al nostru drag Eminescu a urât falsul. La modul superlativ. De aceea... și reversul. Logic, nu?!... Ar zice Umbra. Cel care a traversat, chiar și la scară minusculă travaliul vieții lui Eminescu, va tresălta întru recunoștință. Va glăsuși Lumina: <Pana mea este sfințită în lacrima jertfei celor pe care i-am cunoscut, fie ei – martiri ai condeiului sau ai altarului... Suferința lor mi s-a întipărit în inimă... Și sufletu-mi tresaltă, duios, la amintirea lor... Jertfelnicie întru jertfelnicie>. Și rog, fierbinte, a nu crede că este vreo undă de infatuare în această mărturisire. Mărturisire însângerață. Sunt momente (evenimente, întâmplări) când în ființa ta bicisnică se produc așa niște mutații – Doamne! –, ce parc-ar străbate distanțele, fulgerător... de la cer și pân-la pământ... și... retur. Și nici n-ar fi de mirare,

vă rog a mă crede! După sute de ore petrecute-n adânc de arhive și după mii de pagini de lectură, devii alt om. Ți se conturează în adâncul adâncului tău o altă oglindire a ceea ce a fost – a ceea ce ar fi putut fi – a ceea ce am devenit... Foarte trist, Doamne!... Al nostru fiu, Mihai, s-a zbatut cu valurile pământene. În van. Și cât de conștient fi-va el, trimițându-ne, lucid și îndurerat, la zicătoarea lui Mușat: „De-ai avea și șapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!” („Timpul”, 14 noiembrie 1879). Frate al meu de filă-ngălbenită, valsează vreo lacrimă-ntrre genele tale?! Ai dreptate, lacrima s-o dăruim Umbrei. Să fim conștienți și s-alegem cărarea spre Lumină, încercând a înțelege acest mesaj, prin vocea Părintelui Arsenie Boca: „Suntem în aceeași vreme și fiii oamenilor și fiii lui Dumnezeu (Ioan I, 12-13). Adică, după trup suntem făpturi pământești, iar după duh făpturi cerești, care însă petrecem vremelnice în corturi pământești. De la Dumnezeu ieșim (2 Corinteni 5.1), petrecem pe pământ o vreme și iarăși la Dumnezeu ne-ntoarcem. Fericit cine se-ntoarce și ajunge iar Acasă, rotunjind ocolul. Aceasta e cărarea” (Cărarea împărăției).

P.S. În singurătatea de la Ateneu București, încă din 1965, Eminul nostru cel drag, înveșmântat în carcasă de bronz, primește, zilnic, mângâierea porumbeilor. Doar ei, fără încetare, cu un găngurit mângâios, dăruiesc afecțiune necondiționată. În rest, trecătorii – cu ale lor. Iar cei care poposesc în parcul din fața Ateneului, așezați pe o bancă, nu prea s-arată interesați să privească statuia...și dincolo de trupul ei de bronz... șoptind, după cum s-ar cuveni... un gând pios, sculptorului Gheorghe D. Anghel (1904-1966), sau vreun vers! Câtă dreptate ai, Mărite Mihai: „O umbră e ființa-i, o spumă e cuvântu-i / Și la un loc unire: zi lume și te mântui!” (mss. 2254, 1876).

◆ MIRCEA POPA

Gabriel Stănescu – un militant pentru cunoașterea României

Destinul a voit să-l cunosc pe poetul Gabriel Stănescu în cel mai nordic dintre orașele țării, la Sighet, cu ocazia Memorialului Închisorilor, în unul din acei ani la care veneau mulți invitați din străinătate. Cum se nimerise ca din breasla scriitorilor să fim doar noi doi printre invitații Anei Blandiana și a lui Romulus Rusan, ne-am împrietenit repede și am petrecut cele trei-patru zile mereu împreună, vizitând părți mai puțin cunoscute ale orașului și discutând liber despre câte-n stele. Acest bărbat mărunț, expansiv, în permanentă acțiune, agitație, m-a cucerit de la început prin franchețea lui, făcând șederea noastră de acolo mai plină de evenimente. La plecare mi-a pus în brațe un vraf de cărți, fiecare dintre ele rostind o altă vârstă a poetului plecat din țară în urmă cu aproximativ un deceniu și stabilit în Statele Unite ale Americii, unde a redactat revista „Obârșii” (The Roots), revistă care l-a ținut în priză cu noutățile din țară, unde revenea periodic spre a-și lua gura de oxigen necesară înotătorului de cursă lungă. Zbaterile sale existențiale, legate de conștiința scriitoricească și dubla apartenență ni le-a comunicat într-un fel de jurnal de scriitor, intitulat *Jurnal în căutarea poeziei* (Criterion Publishing, 2001). Autorul folosește apelează aici la tehnica „jurnalului găsit”, declarând în prefața cărții că ar fi fost un fel de „caiet găsit”, aparținând unui confrate N. V., pe care nu l-ar fi văzut din 1974, dar de la care a moștenit trei caiete cu note răzlețe și, pentru că îl reprezintă, s-a hotărât să le dea publicității. Această camuflare sau fugă de propria identitate dovedește un joc al destinului pe care poetul știe să-l supună unei convenții, să-l regizeze cu surâsul ușor ironic al insului căruia îi place să se dedubleze. De altfel, întreg jurnalul caută să fie o privire fără să se menajeze deloc, dar pentru care experiența americană a constituit o trăire esențială: „Pentru mine America a fost și continuă să fie o experiență de viață, fundamentală. Mulți dintre comentatorii poeziei mele din perioada americană îmi contestau nu poezia, ci chiar experiența, ca și cum ei o suferiseră alături de mine, ca și cum trăiseră și muriseră cu mine de o sută de ori în acești ani. Ce li se părea lor inconform cu statul de scriitor era tocmai intenția mea de a da impresia că poezia se naștea atunci, în acel moment unic al experienței trăite. Din această cauză mă interesa mai puțin cum scriam, cum „transfiguram” realul; esențial era să-l comunic, să-l consemnez, să nu-l las pradă neantului. Heidegger avea totuși dreptate: „existența precede esența; experiența, trăirea este primordială în raport cu actul artistic”. Și în altă parte: „Emigrantul e un hibrid; nici român, nici american pe de-a-ntregul”...Ce să răspund prietenului care-mi scrie: „Probabil că acesta e destinul nostru: să fim atrași de străinătate, ca abia acolo să înțelegem că rostul este acasă?”

Astfel de întrebări întâlnim peste tot în jurnalul lui Gabriel Stănescu și chiar în poezia sa, expresia unei conștiințe scindate, așa cum bine se autocalifică, un om bipolar, aflat între două

patrii și două culturi. Gabriel Stănescu este înainte de toate un poet al destinului, al căutărilor interioare, bântuit în permanență de dorul de casă și de alternativa de a se adapta stilului american de existență. Poezia sa se constituie ca o replică la această amenințare de desființare a referențialității sale de acasă, o continuă împotrivire la schimbarea de adâncime ce i se propune: „Un gând îmi dă târcoale: dacă pierderea identității are loc printr-un adaos de destin? Am câștigat un nou accent, un nou statut social, dar am pierdut pământul de sub picioare...; eu am rămas cel dinainte. Civilizația nu m-a făcut să parvin într-atât încât să uit datoria mea pe pământ care este dată de calitatea mea de român ortodox. În condițiile „desfășurării” sentimentul ratării e mult mai pregnant decât într-o situație normală. Deseori sunt tentat să-mi fac reproșuri, să mă mustru. Am pierdut atâția ani din viață, nefăcând nimic sau aproape nimic. Totul nu e decât vânat de vânt, alergare inutilă, iluzie, risipire, dorință vană. Din punctul de vedere al experienței însă, toți acești ani au fost un câștig și nicidecum o pierdere. Dacă i-am trăit cu intensitate, dacă fiecare experiență a însemnat ceva unic irepetabil, miraculos, dureros de adevăr”.

Toată poezia lui Gabriel Stănescu este o reflectare a acestei duble apartenențe: cu o față privind spre țară, cu o față privind spre noua lui țară. Volumele semnate de el în acest timp, începând cu *Exercițiile de apărare pasivă* (1984), *Împotriva metodei* (1991), *America! America!* (1994), *Sfârșitul care începe* (1994), *Stress* (1998), *Identitatea neantului* (1998), *Dincolo de niciunde* (1999), *Când acasă nu mai e acasă* (2000), *Despărțirea de frică* (2001), *Memorie clandestină* (2002), *Păcatele tinereții* (2005), *Scrisori de la tropice* (2006), *111 poeme* (2008), *O speranță numită mayflower* (2008) ne dezvăluie un poet de mari dimensiuni, preocupat înainte de toate de soarta sa de „americanizat”, adică de inadapabil și poet cu patrie pierdută. Majoritatea acestor volume sunt confesiuni lirice despre starea aceasta ambiguă și nedefinită, dar creatoare de mari distorsiuni inconfortabile. Ele se constituie într-un fel de jurnal liric amplificat al acestor stări contradictorii, preocupat să-și construiască un limbaj poetic propriu, în interiorul căruia să evolueze pe mai multe coordonate. Una dintre ele e coordonata socială, lupta cu nedreptatea și inegalitatea socială, alta e des-țărarea, sentimentul acut al pierderii identității și al trăirii ipostazei de înstrăinat, de ins privit cu reticență cel puțin din două părți: „Știu că ne disprețuiesc/ Pentru că avem accent străin/ Că am venit aici (cred ei) să le luăm locul”. Sau „Ca să înțelegi călătoria lui Ulise/ Ca pe un naufragiu al sinelui/ Trebuie să ai vocație de exilat / Cât despre mine ce să spun?/ Am luat/ Forma versurilor în care locuiesc”. Măcinat în permanență între dorul de casă și incapacitatea confrăților de a se adapta noilor vremuri, el e un întârziat melancolic și un elegiac nonconformist. Starea principală a melancoliei sale e interogația permanentă, sentimentul inadaptabilului torturat de neclarități funciare, confesiunea dureroasă: „N-am cunoscut nicicum fericirea / Cu toate că oarecare relație criptică / S-ar putea stabili între mine și rătăcitul / Și cei de acasă”. Exilul nu e decât o stare de tranziție, o rană deschisă: „Mai sigur cu șase ani / Nu sunt nimic din ce am fost / Mai puțin chiar decât / ceea ce aș fi putut eu cu adevărat” (*Exil*). Tranziența, starea de provizorat se extinde și asupra naturii interioare a intelectului ca în această **Bibliotecă din vis**: „Iarăși am visat biblioteca de acasă / Cărțile înghesuite în saci de hârtie / Dosarele, scrisorile, manuscrisele, ciornele / am adus cu mine zeci de pachete cu cărți / Geamantane doldora cu iluzii / Nu m-am decis dacă plec sau rămân / Nu știu dacă trebuie să aduc restul cărților de acasă / Sau să le trimit înapoi pe ce de-aici „.

Poezia lui Gabriel Stănescu e înainte de toate o poezie de notație, o poezie consemnativă, de un concretism brutal, înregistrând seismele vieții poetului, căutările sale disperate de a-și găsi un drum propriu, o voce care să-l definească, într-o lume în care scrisul a înlocuit aproape restul preocupărilor: „Singurătatea fiule e un castel din cărți de joc / În mijloc stau eu și îți scriu / Scrisorile sunt un fel de hăituire în timp a memoriei / Deschide ușa dormitorului seara / Când te vei întoarce de la școală / Și-l vei vedea pe prințul rătăcitor / Îmbătrânind printre ruinele castelului din poveste / ...Noapte de noapte te visez / Îngropat într-un munte de scrisori necitite” (*Muntele de scrisori*).

Mereu decepționat de ceea ce vede și trăiește, poetul devine prizonierul unui scepticism ancestral care traversează ca un fluid dizolvant toate poemele lui Gabriel Stănescu. Traducând o stare conflictuală perpetuă, care la nivel formal se traduce prin opoziția dintre spontaneitate și livresc, dintre crispare și destindere, vom asista la asumarea condiției tragice a insului asediat de secolul ultramecanizat, amenințat să devină o simplă cifră, neantizat de ploile radioactive sau o Americă a deriziunii și nesiguranței, transpusă la modul senzorial: „Teamă și gol / Și marele frig care ne cuprinde pe toți / În frica zilei de mâine” (**America! America!**). Cele două spații de cultură sunt convocate alternativ: „în timp ce învăț pe degete umilința”, visând de la orașul de la periferia Europei, unde țară și individ trăiesc mereu experiențe liminare: „Ne mai mirăm de ce alții și alții / Ne aruncă mereu până și din groapa comună / Pe care am crezut-o a Europei „(**Groapa comună a Europei**). Sub acest raport Gabriel Stănescu este un poet al timpului său, cu o conștiință poetică și politică remarcabilă, făcând radiografia relelor umane, așezată în dezordine pe imensitatea unor pânze niciodată terminate.

Remarcabil la Gabriel Stănescu este discursul interogativ-acuzator la adresa răului politic și social, la adresa luptei omului cu omul. Imaginile luate de poet se succed asemeni unor pânze dintr-un muzeu al groazei, ca într-un bestiar uman al spaimelor de tot felul. Într-un asemenea climat este limpede că și părerile sale despre valoarea terapeutică a artei, a poeziei îndeosebi sunt aproape de punctul zero. Poetul ni se prezintă aici ca un nihilist pur sânge, ca un sceptic ireversibil, scrisul nu devine pentru el un mod de protest: „S-ar decide în absența mea // Scriu cu câțiva ani mai puțin / Mi s-au tocit unghiile încercând să mă urc / Hainele mi s-au sfâșiat opintindu-mă să cobor / Proiect al unui text de nescris / Bisturiul uitat în măruntaiele / Unei realități mai degrabă repetabile.” Numeroase poeme pot fi reținute: *Autobiografie*, *Portret al artistului în tinerețe*, *Erezii*, *Prima lecție de respirație*, *Declarație de principii*, *Autoportret în oglindă*, *Eu, scribul*, *Cursul de poetică* etc., mai ales acelea în care sentimentul inutilității scrisului se transformă într-o adevărată estetică a melancoliei, a renunțării („în mijlocul gunoiului acestuia de litere moarte”), a disperării. Mi se pare că poetica lui Gabriel Stănescu afișează pe față cinismul autarhic al lui Cioran și-l învăluie în ambalajul unei jemanfișism cras, dar natural, de o franchețe brutală și fără iluzii: „În altfel de a spune că mă piș contra vântului”. Din acest punct de vedere, poetul e apropiat anarhiștilor avangardei și un mesager al poeziei secolului XXI între noi. Între românii care au emigrat în Statele Unite, Gabriel Stănescu este un înaintaș demn de prețuirea noastră, prin efortul masiv pe care l-a pus în slujba culturii și literaturii noastre, redactând reviste, tipărind cărți, ținând conferințe și încercând să adune într-o organizație pe toți slujitorii condeiului de acolo. A fost un fel de pionier, care a arătat drumul de urmat.

O altă ipostază a lui Gabriel Stănescu este aceea de colportor de cultură. Atunci când aparții unei nații și ajungi să fii introdus în alta, simți ca o obligație de conștiință datorită de a face cunoscut în noul cadru ceva din valorile identitare pe care le porți. Așa s-au născut mai multe cărți despre români și România, cum ar fi *Eseu despre ființa românească* (2000), în care, folosindu-se de declarațiile unor scriitori și filosofi români, re-așază într-un discurs coerent o suită de păreri despre complexul românesc, manifestat când prin retragerea din istorie, când prin participarea la actul istoric întemeietor. De la Cioran la Noica, de la Blaga la Iorga și Mircea Vulcănescu, el expune păreri, le comentează, și le însușește sau le respinge. Care sunt acele caracteristici care ne diferențiază în peisajul european? E întrebarea la care se simte chemat să răspundă convocând o întreagă galerie de personaje mai mult sau mai puțin agreate. Dacă istoria ne-a fost ingrată și plină de „nenoroc, noi ne-am răzbunat soarta izolării prin faptul că „izolarea ne-a conservat mai bine ființa, ne-a făcut să reflectăm mai mult asupra propriilor noastre posibilități”. Pentru Blaga cultura este „modul specific de-a exista al omului în univers”, dar cultura nu poate fi separată de alte funcții sociale, care definesc un anume „mesianism creștin al neamului.” Avantajul nostru a fost acela de a ne fi creștinat de timpuriu, creștinismul fiind în opinia lui C. Noica „prin excelență spiritualitate”. În orice caz, invocarea factorului ortodoxist e un element de mare importanță în definirea spiritului românesc, element invocat de mulți cercetători, care ar fi impus românului „o existență organică”. Avem de-a face și cu un „naționalism creator”, care a mobilizat generațiile, după cum spunea Petre Țuțea, naționalism care ne-a făcut „să fim noi înșine. A fost un orgoliu național”. Acest naționalism a avut rezultate fericite în perioada interbelică, când elitele noastre intelectuale au fost de nivel european și când ne-am impus prin cultură, politică de anvergură, idei precursorare. Acest tipar european și-a pus amprenta asupra unei întregi epoci, în care ne-am manifestat de la egal la egal printr-un Brâncuși, Enescu, Blaga. Cuceririle lor pot fi considerate un punct de plecare pentru noi investigații, cum este *Aventura culturii românești în America* (2010), interesantă pentru el „ca experiență de viață... În ceea ce mă privește, America mi-a oferit șansa de a re-deveni ceea ce am fost: scriitor român!” A început prin a primi funcția de președinte al organizației Liter Art XXI, recent înființată, poziție creată de Silvia Cincea, asociație din care făceau parte Virgil Nemoianu, Marcel Pop Corniș, Constantin Eretescu, George Astaloș, Sanda Golopenția, care susțineau și publicațiile Academiei Româno-Americane. Noua asociație i-a sponsorizat apariție publicațiilor „Origini”, dar și „Caietele internaționale de poezie” și „Almanahul Origini”, în paginile cărora a difuzat creația a numeroși scriitori români din țară. Despre publicația sa „Origini” spune următoarele: „O publicație de genul revistei pe care o editez, are rolul de a duce acea lumină tainică a limbii de casă în locuințele românilor, străini într-o cultură străină, nevoiți să se integreze altor valori decât cele ale culturii românești. Și această revistă nu poate fi decât un factor de identitate culturală prin conservarea limbii, a tradițiilor spiritualității românești.” În vederea realizării acestui scop a pus bazele editurii Criterion Publishing. A început prin a publica lucrările lui Mac Linscott Ricketts despre Eliade și despre basmul românesc *Tinerețe fără bătrânețe*. Pentru a se orienta mai bine în peisajul american a folosit și unele sugestii oferite de antopoloaga americană Ruth Benedict, care, în 1943 a scris cartea *Romanian Culture and Behavior*, rămasă în manuscris și publicată abia în 1972, concluzionând: „O seamă de valori etnice definitorii pentru profilul spiritual al românilor, remarcate de Ruth Benedict, ar trebui consemnate întocmai, întrucât ele nu s-au schimbat”. Sunt luate în discuție și alte fapte și evenimente de viață, precum impedimentul legat de faptul că a

trebuit să-și ia două joburi și să muncească din greu, în urma neregnoașterii diplomelor, efortul intelectual de adaptare a fost amplificat, totul trebuind a fi reluat de la zero. Îl apreciază pe învățatul german Klaus Heitmann, care a introdus imagologia în studiul identității, afirmând: „Imagologia, așa cum a fost concepută de Heitmann, fondatorul disciplinei, își propune să descurajeze tendințele de absolutizare a unor trăsături ce definesc „caracterul național”, „specificul național, „personalitatea de bază” specifice fiecărui neam.”, cercetătorul german intuind și documentând multe dintre atributele și metehnele românilor. Ca reper de comportament spiritual, îl consideră pe Eliade, care spunea: „Destinul nostru e exclusiv cultural. Aveam de răspuns la o singură întrebare: suntem sau nu capabili de o cultură majoră sau suntem condamnați ca să producem ca până la 1016, o cultură de tip provincial, traversată meteoric, la răstimpuri de geniuri solitare?”. Aduce în discuție și soarta lui Anton Golopenția, prea puțin cunoscut în țară, și se realizează punctului de vedere exprimat de Aug. Doinaș, care clama într-o poezie: „Cenzori! Scoateți-vă pumnul din gura mea!” Îl invocă pe Caragiale și articolul acestuia *Cum se naște o revistă*, „ datând din 1898, și amintește cazul lui Traian Chelariu pe care comunismul l-a sacrificat în „Era ticăloșilor”, care trăiește cu dorința de a supraviețui „barbariei prezentului”, cazul lui fiind asemănat cu acela al personajului lui Preda, Victor Petrini. O altă carte discutată este cea intitulată *Miturile fondatoare ale politicii israeliene* a lui Roger Garaudy, care a stârnit numeroase reacții contradictorii la Paris. Se ocupă și de Școala de la Păltiniș și de „ciracii săi întru filosofie”, arătând că „rezistența prin cultură a devenit „opțiunea preferabilă doar pentru cei puțini”, pentru elitele creatoare, întrebându-se în final dacă după 1989 „cultura a devenit prea costisitoare pentru buzunarul bietului contribuabil sau a decăzut spre zonele periferice ale consumului?” O problemă esențială rămâne pentru cultura actuală recuperarea valorilor din trecut.

Și-a amintit și de participarea sa la festivitățile inițiate de Memorialul de la Sighet unde, istoriograful muzeului, i l-ar fi arătat pe unul dintre foștii directori politici ai închisorii, care își duce liniștit bătrânețile, fără angoase morale: „Acum era pensionar, bucurându-se de o pensie în valoare invers proporțională cu aportul antisocial adus în cadrul reeducării. Nu se simțea vinovat, motivând că nu i-a bătut, dar îi lega de mâini și de picioare de scaun, lăsându-i o noapte în stare de inconștiență, în așa fel, încât dimineața la anchetă nu puteau să nu spună tot”. Acesta, ar fi păstrat într-un seif din Germania, la fiul său, costumul de vânătoare al lui Iuliu Maniu pe care voia să-l vândă la un preț exorbitant, autorul rostind un adevăr imbatabil: „Experimentul comunist a declanșat ca oricare experiment însuși falimentul său”. Nu uită să vorbească de „Calvarul emigrării în Lumea Nouă”, acuzând autoritățile incapabile de la noi să facă reforme ca lumea: „Suntem deja la limita sărăciei, dar stăm cu coada sus că vom fi primiți din ianuarie 2007 în Europa, ca și cum până acum am fost în Africa.” Mai vorbește despre demisia intelectualilor, despre existența unui sentiment românesc al schizofreniei (Mircea Cărtărescu, apologet al globalismului și autor al unor texte de o insultă și obscenitate care îl fac pe Gabriel Stănescu să concluzioneze: „Dacă M.C. crede că premiul Nobel se poate obține denigrând neamul în limba căruia gândești și îți scrii, de bine, de rău, cărțile pe care alții le traduc pentru a fi cunoscute lumii, ar fi poate mai bine ca autorul nostru să își facă bagajele și să înceapă să învețe ugandeza”.

Și alte eseuri ale lui, precum *Când adevărul te face liber, Restaurația Comunismului?, Suferința la români, De ce atâta ură, Dosarul meu de la Securitate*, precum și unele interviuri decupează

aspecte caracteristice din societatea românească aflată într-o tranziție fără de sfârșit, datorită unei clase politice marcate puternic de comunism, din interiorul căruia nu se poate extrage.

Cartea sa de eseuri *Aventura culturii românești în America* se ocupă mai mult de realități românești de acasă decât de cele din America, pe care le disecă cu tăiș critic și dorință de mai bine. Găsim acolo povestea emigrării lui în America și cele ce i s-au întâmplat din momentul depunerii cererii de plecare, de când a intrat în colimatorul Securității, trăind într-o permanentă hărțuială până la zilele revoluției când a fost în permanență vânat. Cererea a depus-o în 1987 și, văzând că autoritățile nu dau semn să o rezolve, a optat în disperare de cauză pentru ipostaza de „deținut politic”. A trimis texte la Europa Liberă, a semnat o moțiune în apărarea lui Mircea Dinescu și a Doinei Cornea, a trimis scrisori nenumărate Ambasadei Americane care nu ajungeau niciodată la destinație. Calvarul acelor ani de incertitudine și nopți de nesomn nu e numai al său, ci a tuturor românilor care au vrut să scape din lagărul fericirii. În cele din urmă a plecat din țară abia în 1991 pe motive politice, stabilindu-se în Georgia, unde a început de jos, ca muncitor la o tipografie și la un atelier de cartoane. Încet-încet a revenit în lumea literară cu scrieri precum *Țara și exilul* (1999), *Unde am fugit de acasă* (2001), *Românii din Lumea Nouă* (2003), *Curajul de a sfida moartea* (2007), *Dumnezeu m-a salvat din iad* (2008), dar și prin crestomații de genul *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor* (1998), *Mircea Eliade în conștiința contemporanilor* (2001), *Emil Cioran în conștiința contemporanilor* (2007) și chiar *Corneliu Zelea Codreanu și epoca sa* (2001).

Ducând ca pe o cruce nostalgia originilor, nici Gabriel Stănescu n-a reușit să-și depășească nostalgia de acasă și a pierit prea repede la o vârstă când încă recunoașterea contemporanilor și a posterității nu i-a bătut în totalitate la ușă. Glasul său sincer și avertizator mai poate fi auzit prin scrisul lui purtător de germeni ai noului și de avertismente pentru stările din România, așa cum o face și în poezia „Ah, poșta”: „îmi este teamă să mai scriu./ Cine știe din ce pricini obscure/ Scrisorile mele nici nu ajung la destinatar/ De câte ori va fi nevoie să avertizez eu însumi/ Pe eventualii rău-voitori:/ „Fraților nu distrugeți plicul acesta nu conține dolari/ E doar o simplă epistolă către mama care e foarte bolnavă.”

Gabriel Stănescu a murit la o vârstă tânără, în plină putere creatoare. Numele lui e astăzi aproape ostracizat, întrucât după un deceniu de la trista întâmplare a dispariției, aproape că nu s-a mai scris nimic de el. Ne-am întrebat de ce? Sunt în discuție mai multe motive. S-a războit cu trimișii români de la Institutul român, i-a pișcat pe Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu, afirmând despre ei că au colaborat cu Securitatea. Nu l-a uitat nici pe Nicolae Manolescu, profitor al unor funcții multiple etc. Greșeala lui cea mai mare a fost aceea că a căutat să scoată la iveală ceea ce a avut pozitiv mișcarea legionară, până a nu recurge la asasinat și la antisemitism. Partea sa constructivă de luptă împotriva politicianismului cras, a abuzurilor și a unui românism curat a identificat-o în unele din acțiunile lui Zelea Codreanu. Credem că pentru asta a trebuit să dea seamă.

Gabriel Stănescu rămâne, orice am face, un pionier important pe harta cuceririi unui spațiu cultural adecvat pentru românii din Statele Unite. Inițiativele lui literare, munca de editor și de colportor al culturii române e una care nu-i poate fi retrasă. E unul dintre pionierii apropierei culturilor și un militant pentru cunoașterea reciprocă. Românii din SUA ar trebui să-i fie recunoscători.

◆ DELIA MUNTEAN

Un „aed singuratic”: Vasile Barbu

Trăind într-un spațiu-timp în care a fi cărturar autentic reclamă fapte pe planuri multiple – nicidecum retragerea în turnul de fildeș, departe de tumultul cetății –, Vasile Barbu și-a construit un proiect existențial pe măsură, ce ne trimite cu gândul la activismul scriitorilor pașoptiști: el este deopotrivă poet, prozator, traducător, monograf, editor, jurnalist și animator (& militant) cultural. A-i delimita strict profilul scriitoricesc ar presupune să trunchiem simplificator o personalitate proteică, de o energie fascinantă, menită a sluji aceleași cauze¹.

Vasile Barbu știe că are o misiune, că dă seama înaintea comunității în care trăiește: „E vremea mea / și eu răspund pentru ea” (*Viața-n așteptare*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*). Banatul, centru al ființei sale, captivează și lucrarea poetului, obligându-l să depună încă o mărturie. Pentru ceea ce este. Poezia lui nu se dovedește, prin urmare, una gratuită. Ea devine „apostolat”, „fatalitate în egală măsură pedepsitoare și mântuitoare”². Discursul liric al acestui om din Uzdin, cu înfățișarea lui de aed coborând din alte vremi, nu se poate hrăni doar din imaginar. Vasile Barbu, creatorul, își transformă creația lirică (o bună parte a ei) în program. Unul pe care și-l revendică, garantându-l cu existența proprie: „Alege să fii biserică / Să duci mai departe oamenii / sângele libertății / puterea rădăcinilor / vrednicia rugilor / lucrarea luminilor / în pragul unei noi regăsiri / în pragul unui nou timp / care va fi lung... / Lung... / Precum e trăinicia focului din inimă” (*Acum alege*, vol. *Doi poeți – aceeași limbă*).

El caută să dea neamului său sens superior și limpede, să-l apere de încremenire, să-l învețe cum să lase urme, cum să se comunice mai lămuritor pe sine contemporanilor și posterității. O face prin cuvânt („Limba-i punte, / limba-i munte. / E odihnă, spor și sete / bob de grâu / și cai în frâu / este cuget, mântuire / rugăciune, bucurie, / brazde, struguri și copii / sărbători și prorocii” – *Blestemul limbii*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*) și prin acțiune. Căci „toate câte sunt – frumoase sau urâte, bune ori rele – se pot risipi fără mărturisitor, în absența vorbei slobozite și a glăsurii «lămurite» (lamură: «a da prin foc»), care să «povestească» fapte demne de un ecou educativ pentru fiecare generație, responsabilizând-o. Vasile Barbu – declară Anton Ilica, profesor doctor la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad – e evocatorul, e

¹ Într-o formă inițială, în mod semnificativ restrânsă, subcapitolul de față a fost publicat, sub titlul *Decalogul poetului din Uzdin*, în revista „Nord Literar”, Baia Mare, an XVI, nr. 9 (184), septembrie 2018, p. 10.

² Costa Roșu, „Cel mai frumos vers încă n-a fost scris” [interviu cu Vasile Barbu], în vol. *Interviuri. 1970-2000*, vol. I, Ed. Libertatea, Panciova, 2002, p. 34.

«fiul» uzdinenilor (*Homo Uzdinicus*), care a fost ales de firele nevăzute ale inconștientului colectiv ca să încununeze locul său natal cu aura culturală în dimensiunea sa metaforică”¹.

Credința în cultură ca instrument de primenire a conștiinței de neam și de păstrare a identității acestuia orientează așadar întregul său demers și îi subsumează idealurile personale telurilor colective. Vasile Barbu este convins, iar istoria românilor a dovedit-o de nenumărate ori, că *lucrarea-împreună* pe plan cultural poate făptui uneori mult mai mult decât ceea ce realizează politicul și socialul („Suntem sunete fără ecou, / creștem / și ne despărțim împreună. / Fiecare în cerul său / strânge-n brațe iubiri / ce nu se ating” – *Tăcere*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*). Convins, deopotrivă, că darul culturii implică a-i învăța pe semenii cum să vină în întâmpinarea ei, caută pentru oazele de români din Voivodina tot felul de pretexte de aducere laolaltă, de implicare conștientă, cu temei. Or, temeiul – ne învață Constantin Noica – este „ceea ce rostește lucrurile și pune totdeauna în rost gândurile noastre despre ele; ba ne pune pe noi înșine în rost”².

Avem de-a face, iată, cu un legământ deopotrivă *etic* și *estetic*.

Vom parcurge așadar, în mod deliberat, înainte de a vorbi despre împlinirea prin literatură, o sinteză a celorlalte urme pe care le lasă această personalitate atât de complexă în spațiul bănățean. Fiindcă Vasile Barbu reprezintă „o șansă a spiritului românesc. Nu putem trece pe lângă ea cu indiferență”³.

*

S-a născut la 6 septembrie 1954, în localitatea Uzdin (Provincia Autonomă Voivodina, Serbia), într-o familie de țărani bănățeni (Moise și Livia, născută Neda).

A făcut școala elementară în limba română, la Uzdin, iar liceul – în limba sârbă – la Covăcița. Studiile superioare le-a urmat tot în limba sârbă, la Universitatea din Novi Sad (Facultatea de Litere, specializarea Limba și literatura sârbă). Încă din studenție (1975) este corespondent al săptămânalului „Sport” din Belgrad și al ziarului „Sportske novosti” din Zagreb⁴.

După absolvirea facultății, a colaborat la „Informatorul” – buletin cultural trilingv al tinerilor din Covăcița (1982-1984), perioadă în care a funcționat și ca redactor la Postul de Radio al comunei. Între 1984 și 1987 este director al Căminului Cultural „Doina” din Uzdin și conduce revista „Cumpăna” din localitate, publicație editată de Cenaclul literar „Ion Bălan”.

Din 1987 colaborează, vreme de șaptesprezece ani, la Postul de Radio Novi Sad (Redacția programului în limba română). Este corespondent din Serbia, de douăzeci de ani, la Radio Reșița.

Între anii 1990 și 1996 este secretar al Comunității Românilor din Iugoslavia.

¹ Anton Ilica, *Poetul Vasile Barbu sau despre nepotolitul dor de veșnicie*, prefață la vol. *Sacramentul singurătății*, Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2018, p. 13.

² Constantin Noica, *Rostirea filozofică românească (Ciclul rânduiei. Temeiuri)*, în vol. *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 115.

³ Theodor Codreanu, *Vasile Barbu – un poet român din Iugoslavia*, în „Tibiscus”, an VII, nr. 2 (51), februarie 1996, p. 1.

⁴ De-a lungul timpului a scris peste douăsprezece mii de materiale de presă, apărute în periodice din Serbia, Croația, România, Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria, Belgia, Austria, SUA, Canada.

Vasile Barbu este inițiator a numeroase proiecte culturale, dintre care unele cu participare internațională. De mai bine de un sfert de secol, el își strânge la răstimpuri uzdinenii, adesea și pe ceilalți români din Voivodina, propunându-le momente de readucere aminte, de reconfirmare a particularităților de neam și mai ales de prețuire a valorilor autentice. Aduce laolaltă *toate* generațiile, pentru ca mesajul să poată fi purtat coerent în timp, iar cei tineri, chiar și copiii, să învețe a-și proteja ființa identitară și a respecta ceea ce îi conferă durabilitate.

Astfel, în 1990 a înființat la Uzdin Cercul literar „Tibiscus”, denumit ulterior Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” (după numele vechi al râului pe a cărui vale este așezat satul), cea mai activă societate culturală a românilor din Serbia, unde funcționează deopotrivă o editură (cu 230 de titluri apărute până în 2020) și o revistă cu aceeași denumire – instituții coordonate în calitate de președinte, respectiv de redactor-șef.

A pus bazele Uniunii Scriitorilor în Grai Bănățean din Voivodina.

A fondat, de asemenea, diverse periodice, unele efemere, altele de durată, precum „Unirea” (23 de numere) „Ginta latină”; „Scărpinau” (azi, dispărută) și „Buricul pământului” (un număr) – publicații de satiră și umor; „Graiul bănațanului”, „Vița bănațană”, „Maramorac” etc. Între anii 2004-2019 a fost redactor-șef al revistei „Floare de latinitate”, editate de Consiliul Național al Românilor din Serbia. A inițiat Cenaclul de creație literară în grai bănațean „Cea Ventilă”, „Zilele presei bănațene”, Festivalul „Eminescu”, Festivalul de poezie și proză scurtă în grai bănațean „George Gârda – Todor Crețu-Toșa” (acesta din urmă în parteneriat cu Ion Oltean, președinte al Asociației Culturale „Făgețana” din Făget, România), Festivalul de literatură dialectală bănațeană „Todor Crețu-Toșa – Petru Dimcea – Ioța Vinca” (24 de ediții), Festivalul de datini și obiceiuri de iarnă la români „Fie în veci de veci lăudat”, precum și o serie de alte manifestări culturale, folclorice, sportive, de divertisment.

A avut un rol decisiv în ceea ce privește înființarea la Uzdin a Bibliotecii „Petru Mezin” (1995), a Muzeului Memoriei Uzdinului (2014), a Muzeului de Literatură Dialectală Bănățeană „Ștefan Petruț” (2005), a Ansamblului de datini românești „Gheorghe Lifa” și depune în continuare eforturi pentru completarea dotării acestora și pentru realizarea unor activități de calitate în cadrul lor.

La inițiativa lui Vasile Barbu, aici a fost amenajată „prima casă națională românească din afara granițelor patriei-mame”¹, centru inaugurat oficial la 21 mai 2005 de către consulul de atunci al României la Belgrad, Radu Băjenaru².

Vasile Barbu a căutat proiecte care să confere valențe superioare faptelor de cultură născute la Uzdin: a construit parteneriate cu instituții de profil din Voivodina, România, Republica Moldova și Ucraina, a invitat la dialog specialiști din multiple domenii, pentru ca împreună să lămurească trecutul și să evalueze cu luciditate prezentul. Să decanteze valorile toposului bănațean, să activeze înzestrările latente și să construiască modalități de întâmpinare cu discernământ a vremilor ce vin.

¹ Vasile Barbu, „Casa românească” de la Uzdin – un nou centru cultural românesc, în vol. *Epoci, într-o gară oarecare... (Tot dulcele, tot bunul, tot dorul băștinei)*, Ed. SLA „Tibiscus”, Uzdin și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare (România), 2015, p. 74.

² „Casa românească” fusese donată Societății Literar-Artistice „Tibiscus” de către frații Dorel și Dan Dimcea (primul – medic specialist cardiolog în Nicosia, Cipru; al doilea – cercetător științific în domeniul inteligenței artificiale la concernul IBM din Paris, Franța) pentru organizarea de manifestări culturale.

Sunt ocazii pe care le gestionează, de pildă, prin Simpozionul Internațional „Oameni de seamă ai Banatului”, manifestare anuală ce se apropie de un sfert de secol (are 24 de ediții). Comunicările susținute au fost cuprinse anual în volume publicate în P.A. Voivodina și în România, care se regăsesc într-o serie de biblioteci publice din ambele spații culturale.

Am lăsat intenționat la urmă „Zilele Uzdinului” (manifestare cunoscând până în prezent douăsprezece ediții a câte o lună întreagă) și Festivalul Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, un proiect de anvergură, cunoscut nu doar în Europa, cu 27 de ediții din 1994 încoace. Printre deținătorii Marelui Premiu pentru Poezie „Sfântul Gheorghe” se află autori de valoare, al căror nume este inscripționat (în ordinea acordării) pe o placă de marmură, aproape de bustul lui Eminescu, pe fațada Căminului Cultural „Doina” din Uzdin: Petru Cărdu, Leonida Lari, Grigore Vieru, Ion Miloș, Adam Puslojić, Vasile Tărășeanu, Slavco Almăjan, Cezar Ivănescu, Adrian Păunescu, Aurel Turcuș, Petre Stoica, Florian Copcea, Nicolae Dabija, Mircea Dinescu, Ana Niculina Ursulescu, Ioan Baba, Vasile Morar, Milan Nenadić, Paul Pirea, Arcadie Suceveanu, Vanghea Mihanj Steryu, Arcadie Chirșbaum, Ileana Roman, Eugen Dorcescu, Grigore Leșe, Ioan Pinte.

Fapte precum cele de mai sus nu mai stau de mult sub semnul voluntariatului, convertite fiind – pentru Vasile Barbu – în vocație și asumate ca destin. Ele au dus peste hotare Uzdinul (sat din Voivodina cu cinci mii de români) și Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” – instituția (nonprofit) care a înlesnit conceperea și derularea lor, atrăgând totodată parteneri din mai multe țări, și au fost răsplătite de către președintele României, Klaus-Werner Iohannis, prin conferirea Ordinului „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, Categoria „Promovarea culturii”¹.

Pe lângă activitatea de animator cultural, de publicist și editor, Vasile Barbu a avut preocupări și în domeniul creației artistice și al traducerii de carte. A scris poezie, proză și lucrări umoristice, unele în grai bănățean, precum și monografii. Primele creații literare, scrise în limba sârbă, au fost publicate în 1982 în „Informația Uzdinului” și în „Cumpăna”, poetul continuând să folosească această limbă în toată perioada studenției, ulterior creând în limba română.

În timp, a colaborat la reviste de cultură precum: „Lumina”, „Libertatea” (peste două mii de articole), „Anotimpuri literare”, „Bucovina literară”, „Dacia literară”, „Dreptatea” (New York), „Glasul națiunii” (Chișinău), „Nord Literar”, „Porto franco”, „Renașterea bănățeană”, „Tribuna”, „Viața de pretutindeni”, „Suflet nou”, „Gutenberg”, „Icoane bănățene”, „Sărcia”, „Familia română”, „Tamis”, „Almăjul” etc.

Debutul editorial datează din 1987, fiind vorba despre volumul *Trofeul lui Traian* [versuri], Ed. Albatros, București. I-au urmat volumele: *Refugiu în visele fecioarelor* [poezii], editură neprecizată, Reșița, 1991; *Cu fața la perete* [aforisme], Ed. Tibiscus, Uzdin, 1992; *Aici totul e dor* [poezii], Ed. August, Timișoara, 1993; *Lacrimă la o margine de așteptare* [poezii], Ed. Lumina, Drobeta Turnu Severin, 1995; *Drumuri de spice* [poezii], Ed. „Glasul”, Chișinău și Ed. „Vasile Cârlova”, București, 1996; *Bătătorind drumurile ploilor* [poezii], Ed. Augusta, Timișoara, 1997; *În zodia bordeiului* [antologie de autor], Ed. INSCR, Iași, 1998; *Catapetesme regăsite în sângerarea cuvintelor* [poezii], Ed. Augusta, Timișoara, 2000; *Ultima noapte de păcat* [poezii], Ed. Lumina,

¹ Iată motivația emiterii Decretului prezidențial nr. 149/11 martie 2019: „În semn de apreciere pentru contribuția importantă pusă în slujba promovării culturii, limbii și spiritualității românești în Republica Serbia, contribuind, pe această cale, la afirmarea identității etnice a românilor din acest stat”.

Drobeta Turnu Severin, 2001; *Dintotdeauna am murit singur* [poezii], Ed. Colecției „Lumina”, Panciova, 2002; *Omul fără drum* [versuri], Ed. Tibiscus, Uzdin, 2004; *Până azi* [poezii], Ed. Augusta: Art press, Timișoara, 2004; *„Rodul zădărniceii și al muțeniei”, 54 de poeme plus unul*, în vol. *Doi poeți – aceeași limbă* [poezii], realizat în colaborare cu Nicolae Nicoară-Horia, Ed. Nigredo, Arad, 2008; *Și nici n-aș mai putea* [poezii], Ed. Viața Arădeană, Arad, 2012; *Ca și după o icoană*, [poezii], Ed. Tibiscus, Uzdin, 2013; *Crucea lui a fi* [poezii], Ed. Prier, Drobeta Turnu Severin, 2015; *Rădăcini* [plachetă de poezii], Ed. Grafix, Craiova, 2018; *Sacramentul singurătății* [poezii], Ed. Ethnologica, Baia Mare, 2018; *Pustite me da intim (Lăsați-mă să tac)* [poezii în limba sârbă], Editura KOV, Vârșeț, 2020.

Vasile Barbu a scris, de asemenea, poezii în grai bănățean și a realizat sau îngrijit o serie de lucrări monografice, antologii de lirică și de proză, dicționare, cărora li se adaugă volumele de publicistică: *Acum 35 de ani – file de amintire despre generația 1954 din Uzdin* [schită monografică], editată împreună cu Gheorghe Lifa, Ed. Tibiscus, Uzdin, 1989; *Atâtea lumi de vise, de câmpuri și de flori. O antologie de versuri ale poezilor din Uzdin, membri ai Cenaclului literar „Tibiscus”*, editată împreună cu Gheorghe Lifa, Ed. autorilor, Uzdin, 1990; *Activitatea corală la Uzdin. 1885-1990* [monografie], Ed. autorului, 1990; *Botezul câmpiei cu lacrimi de mătase* [poezii; antologie a membrilor S.L.A. „Tibiscus”], Ed. Tibiscus, Uzdin, 1994; *Pagini de dor* [almanah], Ed. Tibiscus, Uzdin, 1996; *Casa Românească* [monografie], Ed. SLA „Tibiscus”, Uzdin, 2006; *Continente de dragoste* [interviuri], Ed. Lumina, Drobeta Turnu Severin, 1998; *Drumurile noastre* [publicistică], Ed. Augusta, Timișoara și Ed. Tibiscus, Uzdin, 1999; *Uzdin zic – Uzdin gândesc* [proză], Ed. Augusta, Timișoara și Ed. Tibiscus, Uzdin, 1999; *Satira și umorul la românii din Voivodina* [versuri], Ed. Augusta, Timișoara și SLA „Tibiscus”, Uzdin, 2001; *Năloagă în fondrie: poezii în grai bănățean* [versuri], Ed. SLA „Tibiscus”, Uzdin, 2001; *Flașirani bluz: boemska poezija / Blues-ul îmbuteliat: poezie boemică* [versuri], Ed. Tibiscus, Uzdin, 2006; *Ștroalie goalie* (împreună cu Ionel Stoit), Timișoara, 2006; *Și zdrâncănie și scârțâie și flioandără: poezie în grai bănățean* [versuri], Ed. SLA „Tibiscus”, Uzdin, 2011; *Cuvinte vechi din graiul bănățean al Uzdinului* [glosar], Ed. EMMA BOOKS, Sebeș, 2012 ș.a.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din Serbia (din 1990) și al Uniunii Scriitorilor din România (din anul 2000). Este președinte al Uniunii Scriitorilor în Grai Bănățean din Voivodina.

Pentru întreaga creație literară i-au fost acordate peste trei sute de premii în Serbia, România și SUA.

*

„Trebuie să fii mort pentru Istorie ca să descoperi și să trăiești Ființa”. Am împrumutat această aserțiune dintr-o lucrare a lui Mircea Eliade¹, un alt deznădăcinat, fiindcă se pliază într-o oarecare măsură pe destinul personalității de care ne ocupăm: omul de cultură, risipit în atâtea proiecte într-un ceilalt, „uneori copleșit de nevoi care nu sunt ale lui”², a lăsat mai puțin răgaz creatorului și lucrării de sine. Vasile Barbu – deși s-a apropiat de poezie încă din anii studenției – și-a cunoscut mai târziu împlinirea în artă („Îmi scriu aceste performanțe / căci

¹ Mircea Eliade, *Arta de a muri*, ediție îngrijită, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache, prefată de Petru Ursache, Editura Moldova, Iași, 1993, p. 112.

² Lucilia Dinescu, *Doi poeți – aceeași limbă*, în „Viața de pretutindeni”, an V, nr. 1-9 (48-56), septembrie 2009, p. 159.

capilarele-mi cer / Pe un portativ tomnatec / se sinucide / frunza din baladă // Târziu am început” – *Baladă*, vol. *Refugiu în visele fecioarelor*). El a parcurs, precum neamul său, vârste felurite, a dlocotit uneori, a întârziat alteori („Hodina mea-i poezia / Poezia-i neastâmpărul meu...” – *Miniaturi de Dacia*, vol. *Drumuri de spice*), devenirea artistică dovedindu-se inegală, sinuoasă. Critica a fost obligată să-și mlădieze instrumentarul, să aștepte indicii care să înlesnească dreapta judecată a operei sale, cu atât mai mult cu cât nici autorul nu se afiliază în mod deschis vreunei confrerii literare.

Curentele înseși migrează, în universul său liric, unele înspre altele, își împrumută semne, iar amestecul aparte al tradiției cu inovația refuză etichetarea definitivă. Asemenea *plugarului* care își înlocuiește la răstimpuri culturile, pentru ca vigoarea soiurilor cultivate să nu amortească, Vasile Barbu nu *brăzdează* până la secătuire un singur teren, ci îl lasă pentru o vreme să se potolească, să se destindă, spre a putea pregăti cu putere sporită răsadurile noi¹. Este un fel de asolament acesta, pe care autorul uzdinean îl practică de câteva decenii. Așa cum o dovedește și paleta largă de scrieri, a fost nevoit să cultive – în paralel – mai multe ogoare, cu soiuri ce presupuneau, nu o dată, competențe și atitudini contradictorii.

Vom găsi astfel, pe de o parte, o *poezie pentru cetate*, vibrantă, ritualică, de respirație romantic-tradiționalistă, ce resuscită epoci de glorie din devenirea poporului român (*Noi prin foc*, vol. *Lăcrimă la o margine...*), vorbește despre limba maternă (*De români să nu vă fie teamă*, vol. *Lăcrimă la o margine...*; *Blestemul limbii*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*) și despre instabilitatea istoriei (*Trec drumurile prin dava mea*, *Săgețile din mlaștini*, vol. *Lăcrimă la o margine de așteptare*), despre experimentele ideologice (*Veacuri basarabene*, vol. *Lăcrimă...*), dezvăluie destinul frustrant al minoritarului (*Nu-s de aicea*, *Ursita*, vol. *Catapetesme regăsite în sângerarea cuvintelor*; *Un ultim pariu*, vol. *Crucea lui a fi*; *Nu-mi cereți Banatul*, vol. *Sacramentul singurătății*; *Vor să ne șteargă din memorie*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*) și dorul după țara-mamă (*Plecăm*, vol. *Catapetesme...*; *Rugăciune*, vol. *Rădăcini*; *Zorile istoriei*, vol. *Lăcrimă la o margine...*; *Ploile Banatului și Valahia*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*).

Pe de altă parte, identificăm o *poezie pentru sine*, intimistă, confesivă, abordând teme ca iubirea (*Tu*, vol. *Refugiu în visele...*; *Bea și uită*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*; *Casa mea*, vol. *Omul fără drum*), vremelnicia sorții (*Pe umeri de om*, vol. *Crucea lui a fi*; *Lăcrimi țepoase*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*), condiția creatorului (*Clopot de secundă*, vol. *Lăcrimă la o margine...*; *Miniaturi poetice*, vol. *Sacramentul singurătății*), singurătatea (*Clipele nostalgiei singuratice*, vol. *Sacramentul singurătății*; *Beut-am singurătatea*, vol. „*Rodul zădărniceii și al mușeniei*”...), relația cu divinul (*Să nu întreb*, *Și totuși, am plecat*, vol. *Sacramentul singurătății*; *Tatăl nostru*, *Iartă-ne*, *Doamne*, vol. *Catapetesme...*; *Îndrăznind*, vol. *Și nici n-aș mai putea*; *Miniaturi ce dor*, vol. *Ultima noapte de păcat*), prietenia și boema literară (*Noi beam*, vol. *Lăcrimă la o margine...*; *Miniaturi nebăute*, *Clipele nostalgiei singuratice*, *Beția*, vol. *Și nici n-aș mai putea*; *De veacuri beau*, *Secundă cu Miloș*, vol. *Crucea lui a fi*; *Azi-noapte te-am visat*, *Aurele*; *Neclintitul burg*, *Insulă sfântă*, vol. *Sacramentul singurătății*; *Aviditate în prăpastie*, *Clătinarea beției*, vol. *Refugiu în visele fecioarelor*; *Pahare sfințitoare de delir...*, vol....*Ca și după o icoană*) ori satul „cu miros de Panonia” (*Umbra cărunță*, vol. *Lăcrimă...*) – topos al permanențelor și al regăsirii eului autentic (*Uzdin*, vol.

¹ Avem în vedere semnificațiile substantivelor *plug* (cu trimitere la ideea de *scris* = arat, brăzdat) și *vers* (< lat. *versus* = întoarcere, câmp arat, rând de vers) – cf. *Dicționar de simboluri literare*, Cambridge University Press, traducere din engleză de Florin Sicoe, Ed. Cartier, Chișinău, 2001, p. 208-212.

Rădăcini; Lumea Banatului, vol. „Rodul zădărniceii și al mușeniei”...; Durere febrilă, vol. Bătătorind drumurile ploilor; Satul bănațean e țara mea, vol. Și nici n-aș mai putea...; Tăcerea picturii naive din Uzdin, vol. Sacramentul singurătății).

Sunt posturi lirice care se întrepătrund, uneori la nivelul aceluiași volum, conturând un spațiu poetic puternic personalizat, nepervertit de mode literare¹, năvălind dinspre profunzimile tragic-enigmatice ale unui „biet aed singuratic” (*Micul prinț*, vol. *Catapetesme regăsite în sângerarea cuvintelor*). „Mie îmi este frică de mine când nu scriu”; „scriind, mă îmblânzesc, scriind, devin sănătos” – îi mărturisește poetul jurnalistului Costa Roșu într-un interviu acordat în 11 august 1999 la Uzdin². Stihurile par întâi purtate prin vene, zgândărite prin „rana inimii”. Ele se trag totodată din vremuri vechi („cuvintele dintotdeauna erau chinuri / și leagăn” – *Satul bănațean e Țara mea*, vol. *Și nici n-aș mai putea*), din înțelepciunea celor care au fost („poveștile bătrânilor sunt ospăț” – *Nu-mi cereți Banatul*, vol. *Sacramentul singurătății*).

Asemenea lui Anteu, poetul capătă putere hrănindu-se din pământ, fiecă întâlnire cu meleagurile strămoșești convertindu-se în prilej de bucurie („Descult, flămând, / în zdrențe și fără căciulă / dat-am buzna-n / sărbătoare. / Toți, holbați / nu-și mai luara ochii / de pe mine. / – Vai de mine, gândeam / dar ce-am făcut? // –Nu-ți face griji, îmi șopti / îngerul meu păzitor. / – Ai trecut vama pe la Jimbolia” – *Pierdut*, vol. *Bătătorind drumurile ploilor*). E în stare să țină universul pe umeri și să înalțe versurile spre boltă tocmai fiindcă matca i-a configurat un anumit mod de a fi („Pentru că atunci când m-am născut / românește m-au îmbrăcat. / [...] / Pe mine m-au alăptat cu / Eminescu, Creangă, Coșbuc, / cu Arghezi, cu Iorga, cu Blaga / și mi-au zis că prietenii mei de-o viață / vor fi Rebreanu, Sadoveanu, Păunescu, / Leonida Lari, Vieru...” – *Român*, vol. *Și nici n-aș mai putea*), i-a urzit o anumită filozofie a existenței – răscolitor formulată în poemul-decalog *Nu și da*, din același volum: „Nu urî – frumusețea este mai profundă. / Nu fi părtinitor. Nici cu vecinătatea... / Să nu te bați nici dacă crezi că ai dreptate. / Nu te amesteca în treburile altuia nici dacă crezi / că odată le vei stăpâni. / Nu te apropia cerșind. Mâna întinde-o oferind. / Nu cere. Poate ai mai mult de dat... / Luminează-ți fața. Mânia poate deveni obsesie. / Ascultă. Nu te repezi la sfaturi. / Caută! Pentru a câștiga bucuria biruinței. / Vizitează-ți prietenii. Vor deveni și mai apropiați. / Zidind iubire nu vei construi labirinte. / Gândește doar în limba altarelor. Netulburat... / Și dacă admiri fă aceasta după ce ai jurat / corectitudinii! / Caută-ți odihna în timpul clipei.”

Nimic fals ori silit în astfel de versuri. Găsim, în schimb, simplitate, blândețe („un mod calm, tipic bănațean, al zicerii”³), verticalitate. Și o oarecare neaderență la sminteala vremilor de-acum. Dragostea de țară – pentru acest poet de la marginea lumii – nu pretinde cuvinte mari. Uzdineanul, când se roagă divinității, îi cere să-l ferească „de gânduri și fapte nedemne”. El își poartă „crucea lui a fi” cu gravitate. Și cu înțelepciune.

¹ „Poetul merge pe contrasens” – remarcă exegetul Florian Copcea în *O istorie a literaturii românești din Serbia* (Ed. Academiei Române, București, și Casa de Presă și Editură „Libertatea”, Panciova, 2018, p. 96), iar Cezarina Adamescu observă că autorul „nu e preocupat de stilistică, de anumite curente și școli, ci mai mult, de transmiterea unei stări și a unei idei de forță care este iubirea de neam și de limbă, a unui mesaj afectiv, a unei filozofii de viață proprii, departe de încorsetările și clasificările la care este supusă poezia, îndeobște” (*Vasile Barbu – un poet din Uzdin – care bea cuvintele din cenușa lustră, în „Vestea”, Mehadia, 12 ianuarie 2010*).

² Costa Roșu, „Cel mai frumos vers încă n-a fost scris” [interviu cu Vasile Barbu], în vol. cit., p. 35.

³ Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Ed. Libertatea, Panciova, 2010, p. 329.

Inflexiunile idilice și eticiste, cu accent pe noblețea mesajului (precumpănind uneori asupra exigențelor estetice) și cu modulații sentențioase ori venind dinspre cărțile sfinte, duhul național ce vizitează poeme precum cele de mai sus ne-ar îndemna să așezăm creațiile respective, cărora li se adaugă unele versificări de început – amintind de candoarea pașoptiștilor, dar și de întreprinderi mai apropiate cronologic: *Unire, Atunci..., Zări de flacără, Unirea noastră*, vol. *Lacrimă la o margine...* (texte care nu prea se vor regăsi în antologiile ulterioare) –, sub semnul tradiției.

O atare amprentă poate fi considerată de către cititorul de acum desuetă, anacronică, aspect sesizat și de Theodor Codreanu: „Vasile Barbu ilustrează [...] aparentul paradox că scriitorii de la marginea geografică a limbii române, cultivând cu sinceritate și talent o *poezie patriotică* față de care moda literară a «centrului» (România) este de multe ori îmbinată de un distant orgoliu, dovedind cel puțin o suspectă neînțelegere”¹. În cazul de față însă, cum ceea ce a fost persistă încă în conștiința culturală și de neam a românilor din Voivodina, exploatarea filonului tradiționalist nu trebuie privită, în mod fatal, ca ceva retrograd. După cum prea bine observa Tudor Vianu în eseu *Spiritul vioi*, „tradițiunea nu este un act de supunere față de trecut, o amortire în respect și monotonie, dar un act permanent de revoltă și de independență. Ea este liberă alege printre lucrurile trecutului”².

Suntem de părere că, pentru Vasile Barbu, tradiția se dovedește în permanentă mișcare, ea energizează imboldul creator și nu este nicidecum sterilă sau îndărătnică la inovație. Exploatarea ei este menită să protejeze echilibrul ființei, să o ferească de supunerea fără discernământ în fața noului, de salturile prea bruște, deseori inconfortabile, de la o epocă la alta. Ca și pentru Nichifor Crainic, tradiția reprezintă „sângele însuși”, „ceea ce se predă, ceea ce trece de la unul la altul...”, de la o generație la alta. El trece și totuși rămâne, noi rămânem și totuși trecem”³: „Mulțam, Doamne! / Mulțam pentru umezeala din ochi / cu care totul începe... / Părinții vindecă cu sângele / citesc din stele și lor li se închină. / Gutuiele-s răchie și trăznite / sunt lupta frunzelor uscate / și-a dorului din grâne. // – Banaaaaat, strigat-am / atât de tare / ca durerea să pătrundă / în sorbirea gliei, / în pânda privighetorilor, / în mila mândrelor. // Lumea asta de la marginea lumii / e sub semnul crucii. / Draga copilărie a Bunei mele / azi în lacrimi / ești Răsărit și Apus, / ești îngerul de la hotarul țării. / Acum, aici, bucuros citind / și scriind ce simt și cum respir...” (*Satul bănățean e țara mea*, vol. *Și nici n-aș mai putea*).

Primenirea gestului îndatorat formulei tradiționaliste prin valorificarea mai dezinhbată a experiențelor recente din poezia europeană e sesizabilă cu precădere în poemele unde tribunul se eliberează de anumite podoabe și permite devoalarea altor dimensiuni ale personalității creatoare: „Țipăt straniu în întunerice / încă o fecioară și-a dat nudul / au pocnit capilarele vieții / iar în stomacul meu / ulcer / semn că viețuiesc. / Cine-mi paște mustățile / neîncolțite // O privire turbată în zările orbite / oare nu-mi vedeți puterea / codașa generației / oare nu-mi ascultați sângele / ce incandescent picură, picură... / Și numai al meu...” (*Putere și implorare*, vol. *Refugiu în visele fecioarelor*).

¹ Theodor Codreanu, *Vasile Barbu – un poet român...*, în „Tibiscus”, nr. cit., p. 1.

² Tudor Vianu, *Spiritul vioi (Câteva cugetări relative la cultura română)*, în vol. *Opere*, 12, *Arte plastice. Arte ale spectacolului. Critică și metodologie literară*, ediție și note de George Gană, Ed. Minerva, București, 1985, p. 659.

³ Nichifor Crainic, *Sensul tradiției*, în vol. *Gândirea. Antologie literară*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1992, p. 129.

Cuvântul caută și acum „să exprime adevărul”, își menține curgerea sacerdotală, însă este privit tot mai mult dinăuntru (confesiunea câștigând astfel în autenticitate), se spiritualizează, stimulând trecerea de la circumstanță și de la mesaj (elaborat, uneori, sub formă narativă) la meditație: „E târziu și se așterne seara / Peste tine, / Peste capul ultimului împărat / Bolnav și murdar și rătăcit // În vântoasa noastră stradă. / Sunt trântit la picioarele / Răstignitului. / Nu mă voi ridica, / Niciodată / Aripile nu-mi vor bate / depărtările, ura. // Aici este împărăția / Ultimului Vasile, / Stirpe din neamul / Baronilor de Uzdin” (*Vasile-Împărat*, vol. *Ultima noapte de păcat*). Am putea spune că Vasile Barbu se descoperă pe sine cu fiecare etapă din evoluția liricii sale.

„Melancolia de meleag” (Al. Cistelean) capătă conotații suplimentare prin împletirea ei cu dorul după femeia iubită. Observăm că pământul și femeia sunt evocate și invocate cu aceeași patimă („Valahie sortită / Mireasa mea în veșmânt îngeresc / Stăpână pe pământ să-mi fii! / Copii să-mi aduci / Țesători de viață și lumină / care vor prelinge primăverile / prin porțile drumului tău / și care-mi vor încălzi / genunchii mei / în anii grei, / în anii grei...” – *Valahia*, vol. *Drumuri de spice*) și că amândouă îl dezmărginesc și îi scot din latență disponibilitățile creatoare („Femeie, de-a pururi / cu îngerii: fără tine se face / târziu. / Să gândești / totdeauna ceruri / din geruri decebalice / și soare de pe prispa / moșneagului / de duminică ieșeană. / Ești apa dorită / din sacramentul existenței / sămânță din credință / și zbucium din suferință. / Deschide-te, mântuire, / e ceasul rugii, și vin caii. // Ești nevoia grâului / de humusul bănațean” – *De durerea dorului*, vol. *Lăcrimă la o margine...*). Tentativele de regăsire a lor, de readucere a acestora în intimitatea eului (prin vers) se dovedesc tot atâtea încercări de întâmpinare a propriei ființe (a se vedea *Descoperire*, vol. *Și nici n-aș mai putea*), de cunoaștere și autocunoaștere („Tu, goală, plimbi / trifoaiile Panoniei / și nici prin cap nu-ți trece / că-n postată lăcusta te așteaptă // În nopțile apelor Tibiscusului / silueta-ți redă / fantezii / ce se conturează / și atunci eu mă prefac în balaur // Un veac sunt în stare / să te las / și tot gândindu-mă la tine / eu te nasc” – *Tu*, vol. *Refugiu în visele...*).

Iubindu-le/cântându-le („Femina, veșnicie din umbra câmpiei, / și recoltă din argila pârlită / tu, vrăjitoare din aștri / cu miros de albatroși / ce calci durerea mea de literă / și blestemul prohodului mei din poezie, / tu, iubirea mea / cu dor de icoană / și port fără de bărci, / să fiu hamalul tău / ce hotărât jură sub boltă / pe zămisliții din țărână” – *Adio*, vol. *Lăcrimă la o margine...*), aedul își sondează înseși profunzimile eului („Din ancestralele abisuri / ale basmelor române / din limba ce te-nconjoară, / din caierul de lână / și steaua zânei bune, / pe-un bulgăre de nea / cobori tu, preaiubita / și pururea departe. // Cobori, / precum și eu, / coborând mereu...” – *Cobori*, vol. *Și nici n-aș mai putea...*), își înțelege rânduiala și își consolidează temeiurile.

Dacă în clipe de netihnă și de luptă cu limitele proprii, Banatul și femeia rează poetul în adevărul și în rostul lui, absența lor, în schimb, îi descumpănește întreaga ființă („Am n-avut / și poate nici / nu o să n-am / vreodată. / Eu, neavându-te, / te-am avut”; „De când nu te am / și pe mine / m-am pierdut”; „Sunt omul / fără nimeni. / Nimeni și este / numele meu” – *Miniaturi ce dor*, vol. *Și nici n-aș mai putea...*), secătuiind implicit lucrarea în frumos („Au fost mulți ani în care zilnic / te căutam / în vise, în cuvinte / și în adăpostul neliniștilor. // Te-am căutat în toate strigătele / crâșmelor / ale insomniilor și ale mușeniei. / Încercam să domesticesc / acea preatristă toamnă... / Setea era tot mai mare. / Șocul nu se mai termina... / Nimicuri zilnice – / și

eu veșnic cerșetor / al falselor tablouri / cu amintiri din depărtări. // Nu știam. / Boala era incurabilă. / Cale de întoarcere nu exista. / Spre ce, spre unde, către cine..." – *Nu mai cred că ai să vii*, vol. *Și nici n-aș mai putea...*; sau: „Întotdeauna ai fost / mișcarea și amenințarea crizei mele / clopoțel în somn. / Vezi, feroce m-a servit amorul / puterea și voluptatea frunții / din nou o înfrății" – *Udă și liniștită*, vol. *Refugiu în visele fecioarelor*).

Izbutită atât ideatic, cât și stilistic este poezia *Casa mea* (vol. *Omul fără drum*), unde cadența ritualică a versului și lexicul de sorginte religioasă (*arhondaric*, *rugăciune*, *înger*, *psalmi* etc.) din legământul Bărbatului îmbie la dragoste cuminte și la fidelitate conjugală, vegheate acestea de puterile sacralului. Este o relație mai degrabă mistică decât profană: „Casa mea, femeie, / arhondaric să-ți fie / acum și mâine și-n vecii vecilor / căci oamenii / petrec în case / frigul și lumina / cuvântul și vina. / Casa mea, femeie, / rugăciune să-ți fie / acum și totdeauna / și-n zilele ce vor să vină / căci numai în casă, / când afară / stelele crapă de ger / se nasc prunci fără de hotar. // În casa mea, femeie, / te-ndemn să plângi de dor, / să plângi cu îngerii / pe pagini de psalmi, / te-ndemn ca de la om / la om".

În ceea ce privește dimensiunea senzuală a iubirii, constatăm că avatarurile perechii primordiale sunt descântate din aceeași perspectivă a îndrăgostitului-poet, veșnic în *lipsă-de-așezare*, pendulând între *carne* și *spirit*: „Suntem pe patul cel bun / ne uităm la stele / și ne mângâiem zdrobindu-ne. / Tu, iubitoare de aripi / și eu propriul meu vrăjmaș. // E o poruncă imblânzită / între noi / și un înger căzut pe umăr. / Iată că se poate face dragoste / și iertând" (*Iertând propriile căderi*, vol. *Catapetesme regăsite...*); „Femeie, veșnică fecioară / cu gând de îndrăzneală / La ascunzișurile ei, / Cu gând de putere și credință... / Insuflă viață / Și lutului nesimțitor. / Omule, ce ești –/ Numai gândul la trupul ei / Ce se zvârcolește-n palme tremurânde / E vis și blestem / Ce larg desfac nările / Nechezând..." (*Femeia*, vol. *Ultima noapte de păcat*); sau: „Iubita mea c-un strugure în mână / Îți sorb vinul din ochi" (*Miniaturi din zilele de război*, vol. *Catapetesme regăsite...*).

Este un erotism în linia celui din *Cântarea Cântărilor*, unde Mireasa, „munte și Templu", posesoare a unei carnații spirituale așadar, se oferă întru desăvârșirea partenerului-creator (aici, prin poezie). *Cuminecarea*, trecerea de la poezia focalizată pe mesaj la creația autentică se realizează – putem afirma – odată cu împlinirea în iubire: „Femeia, dar al dumnezeiescului mir / Pe acest pământ unde / Străjuiesc obișnuințe puternice... / *Mirungerea* cu suc din trupul ei / (Această facultate a gândirii) / Trezește izvoarele vieții / Și îmbie la taină și euharistie" (*Femeia*, vol. *Ultima noapte de păcat*). Iată acum secvența cu care se deschide *Cântarea Cântărilor*: „Sărute-mă cu sărutarea gurii sale! / Alintul tău mai bun e decât vinul / și e mireasma mirurilor tale / mai dulce decât tot ce e mireasmă. / Numele tău e mir în revărsare; / fecioarele de-aceea te-au iubit. // Ținându-ne de pașii tăi / vom alerga s'avem în răsuflare / mireasma mirurilor tale. / Mă duse regele'n cămara lui; / ne-om bucura, ne-om veseli de tine; / mai aprig decât vinul îți vom iubi alintul; / pe drept o fac acei ce te iubesc"¹. E un semn acesta că marile poeme de dragoste străbat veacurile și hrănesc cu aceeași vigoare arta.

¹ *Cântarea Cântărilor*, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după *Septuaginta* redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 872.

Un loc aparte în discursul erotic îl ocupă *miniaturile*¹, a căror compoziție rafinată și concisă – echivalând cu un mic spectacol de transfigurare a concretului în emoție – amintește de lirica orientală. Este o specie literară practică frecvent de acest creator uzdinean – volumul...*Ca și după o icoană*, de pildă, e construit numai din astfel de piese – și reprezintă una dintre dimensiunile care îl particularizează între poeții vremii. Miniaturile, cărora li se adaugă *clipitele*, asemănătoare prin esențializarea trăirii, trădează deopotrivă complexitatea omului care este Vasile Barbu, caracteristică remarcată și de criticul literar Victor Rusu în volumul dedicat autorului: „Poezia lui Vasile Barbu este ca și el, iar el este un sentimental incurabil, vulnerabil, candid, un hipersensibil, cu suflet de copil cărunț, sub profilul lui aspru, viril, dăltuit parcă în stâncă, de războinic dac bărbos”².

Poetul își adună, de regulă, miniaturile în șiraguri – ce cumulează tot atâtea *clipe* din destinul personal, tot atâtea *lacrimi* de emoție (reiterând acele desene în culori de apă) ori „stări poetice trăite până la durere”³ –, așezându-le sub același titlu: *Miniaturi de dor*, *Miniaturi din adâncul sufletului*, *Rugăciuni... în aramaică*, *Miniaturi de veghe* etc. Să reproducem câteva: „M-am ascuns după un nor. / După cel în care ți-s / încătușați ochii”; „Te voi iubi / acum și pururea / ca pe cel mai de viață / dător venin. / Acum și în vecii vecilor, / Senin!”; „Sufletului meu / prea loială, doamnă, / împletește-mă după trupul tău / și umple-mi paharul / pentru ultima oară”; „Mângâie-mă cu vorba / și când / nu ești lângă mine”; „De când nu te mai am / și pe mine / m-am pierdut”; „Într-o zi / am hotărât / să nu scot o vorbă despre tine. / Și de atunci am amuțit”; „Când de dragoste vrei să vorbești / Mai bine taci. / Tăcerea e mai profundă”; „Între țipăt / și femeie / am ales literele. / Literele sunt / țipătul femeii”.

Ele ilustrează poate cel mai pregnant travaliu de *lămurire* despre care vorbeam la început. Așa cum sentimentele necesită proba focului, opțiunile estetice presupun triere migăloasă și reflectare nefalsificată a instanței auctoriale. Dacă am împrumuta categoriile propuse de Nicolae Manolescu în volumul *Despre poezie*, am spune că, în cazul de față, înnobilarea exercițiului poetic echivalează, printre altele, cu evoluția de la metafora *topică* (fundamentată „pe o mitologie sau, în general, pe o tradiție obștească”) la metafora *atopică* (sintetizând „un drum nestrăbătut înainte de alt poet”, un traseu care „nu e repetabil”)⁴.

*

O altă particularitate a liricii lui Vasile Barbu o constituie maniera în care evocă boema literară a timpului, temă susținută artistic de motive precum crâșma și beția. Ele sunt prelucrate din perspectiva celui fatal de singur, pentru care numai poezia și truda întru alții sunt „salvatoare de nopți”. În scenariul propus de autor, singurătatea se ascultă, se respiră, se cântă. Singurătatea se visează, se iubește, se tace. Ori se scrie: „Mi-a venit să țip. / Dar am tăcut. Și am scris. / Scrisul e tot un țipăt” (*Miniaturi de dor*, vol. *Și nici n-aș mai putea*). Ea bântuie prin

¹ Inițial, miniaturile erau niște desene ce ornau vechile manuscrise și tipărituri (îndeosebi religioase) ori obiectele din porțelan. Ele trimit, prin denumire, și la roșul de miniu (< lat. *minium*, „plumb roșu”) cu care erau evidențiate anumite litere (de început de capitol, să zicem) în manuscrisele medievale. Ca specie aparținând literaturii, se remarcă prin simplitatea expresiei, compensată de puternica încărcătură afectivă.

² Victor Rusu, *Poezia lui Vasile Barbu*, Ed. Ștef, Drobeta Turnu-Severin, 2016, p. 13.

³ Florian Copcea, op. cit., p. 97.

⁴ Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, Ed. Cartea Românească, București, 1987, p. 44.

birturile afumate (*Miniaturi nebăute*, vol. *Sacramentul singurătății*), prin oasele eului liric, îl ispitește cu întrevederi de taină („Târziu, te vei, cu mine – întâlni” – *Singura mea, Singurătate* – id.) și călătorii nesfârșite. Singurătatea îl îmbătrânește, îl usucă. Ea tulbură ființa poetului îndrăgostit și-i marchează fără scăpare universul ficțional: „Singurătatea e paharul. / Femeia e dorul. / Paharul dorului” (*Miniaturi de azi*). E cumplit de profundă și de credibilă: „Singurătatea e dar. / Dar mi-e frică” (*Singura mea, Singurătate*, vol. *Sacramentul singurătății*). Numai în singurătate se poate trăi autentic suferința. „Nici nu s-ar putea altfel – e de părere poetul Eugen Dorcescu, laureat al ediției 2017 a Festivalului „Drumuri de spice”. „Suferința însingurează și se gustă deplin în singurătate, cei doi vectori existențiali, singurătatea (efect) și suferința (cauză), definind, prin excelență, esența condiției umane”¹.

Venind dintr-o lume în care „au căzut prețurile / La oameni” (vol....*Ca și după o icoană*), el are ocazia să se întâlnească în cârciumă, spațiu inițiat, cu prietenii (de regulă, scriitori contemporani sau din alte vremi) pentru a se împărtăși din tainele spiritului („L-am cunoscut pe Ion Miloș / într-o secundă / în timp ce berea, / muzica sârbească / și poezia Scandinaviei / erau cu noi, / la Sărcia, în august 1996. / Gustarăm din bere, / băurăm din poezie / și visarăm irvași / pe șoselele Banatului” – *Secundă cu Miloș*, vol. *Crucea lui a fi*).

Ritualul bahic îi descătușează de condiționările din afară („Dintr-un singur / pahar cu vin / ne-am îmbătat noi, / cei de meserie băutori”; „Băutori, la marginea hăului” – vol....*Ca și după o icoană*), le stimulează exercițiul lingvistic. Vinul, echivalent al sângelui (bătură a vieții) și licoare a zeilor, îi apropie de adevăr. Îi îmbărbătează și le îmblânzește neliniștile metafizice („Într-o lume de toamnă / noi beam / pe treptele rățării. / Lume, hulită-n canon / și orbită de infern / noi beam, / aștri și sonete din etern / atunci când murit-au castanii / pe pagini albe de caiet. // [...] Cioplim lumea aceasta / cu disperare din lumânări aprinse / și promitem prietenilor din leagănul umbrelor / clopote și poeme. // [...] Noi beam / trupuri ruginite / și speranțe matinale. / De secole, la noi, toamna / se beau cuvintele” – *Noi beam*, vol. *Lăcrimă la o margine...*). Alături, îndeamnă la melancolie și la visare („Să bem și să uităm. / Și apoi iarăși, / când de noi / ne-am aminti, / să iarăși bem”, vol. *Ca și după o icoană*²) ori consolează îndrăgostitul suferind („Se clatină omul. / Se clatină de beția dorului”, id.).

Promisiunea atingerii unei alte dimensiuni existențiale face ca întâlnirile în spațiul crâșmei să devină o temă ispititoare pentru poeți și generoasă pentru analist, ea permițând conexiuni între scriitori din epoci și spații culturale diferite. Victor Rusu, în volumul menționat, identifică în lirica poetului din Uzdin elemente ce îl apropie de Serghei Esenin: „Vasile Barbu își conturează un simpatic, puternic personalizat profil de boem sentimental, ce parcă poartă în sânge blestemul și voluptatea arderii pure și a inocentei risipiri de sine, de tip esenian, dar fără aerul de bravadă adolescentină și, mai ales, gesticulația exuberantă, ușor teatrală, dar convingătoare în vivacitatea ei vulcanică, eruptivă, a marelui poet rus”³.

¹ Eugen Dorcescu, *Despre poezia lui Vasile Barbu*, în „Tibiscus”, octombrie 2017, p. 2.

² Traducătoarea în limba aromână a textelor cuprinse în volum, poeta Vanghea Mihanj Steryu, din Skopje, Macedonia, apreciază că aceste poeme dezvăluie o stare aparte a ființei, care, prin durere și bucurie, „urcă și atinge veșnicia și sensul existenței” (*Vederea poezilor, Videarea – a poetsilor*, în „Gutenberg”, Arad, an X, nr. 37, decembrie 2018, p. 2.

³ Victor Rusu, *Poezia lui Vasile Barbu*, ed. cit., p. 19.

Această cântare a crâșmei și a beției se dorește totodată un omagiu adus *rubaiyatelor* lui Omar Khayyam (1048-1131), descendență livrescă mărturisită într-o miniatură din volumul...*Ca și după o icoană*: „Trăind cu lirica / lui Khayyam / îndrăgești admirabila / frumusețe / din fluiditatea versurilor / și din limpezimea / magiei stropilor de vin”. Precum Vasile Barbu la sfârșit de mileniu, poetul persan celebra, prin beție, desfătărilor spiritului și emanciparea de contingent („O, vinul mă inundă în marea lui lumină / Se risipește ceața ce-a fost sau ce-o să vină. / Cad lanțurile grele de rob întemnițat / Și într-un nimb de aur – renasc eliberat. [...] Căci vinu-i filtrul magic al liniștii perfecte. / E-un alchimist ce schimbă în aur plumbul vieții”) sau despovărarea de limitele, reale ori închipuite, ale sinelui („Eu vinu-l sorb nu pentru o mulțumire strâmtă, / Nu beau pentru refuzul vreunui dumnezeu, / Nici pentru ca să tulbur morala cea mai sfântă. –/ Ci, bând – respir o clipă, ieșind din strâmtul eu” – *Suprema-nțelepciune, Detașarea*¹).

Am lăsat la urmă culegerea de aforisme publicată în 1992 sub titlul *Cu fața la perete*. Regăsim în ele uzdineanul hâtru, pus pe șotii, dar și neiertător când e cazul, gata să sancționeze tarele contemporaneității, păcatele ideologiilor sau absența coloanei vertebrale. Formulele, botezate de autor *baronisme*, se aseamănă cu flash-urile aruncate, succesiv, pe ecran. Sunt nu doar sprintene, ci și rafinate stilistic, ele mizând pe îmbinări ludic-subversive de cuvinte și pe un final percutant, ce răstoarnă perspectiva inițială. Pentru savoarea spunerii, vom reproduce câteva: „Este un partid deschis. Cu membri închiși”; „Am primit o mână de ajutor. Dar am primit un pumn”; „Stingeți televizorul, am urlat. Iar ei ne-au trimis bombe”; „Ne leagă dragostea. Cu cătușele”; „Comunismul n-a reușit. Dar membrii?”; „Oile sunt actualitatea noastră. Însă de unde atâția miei lingușitori?”; „S-a consemnat un vădit progres. La păcate”; „N-ar fi devenit el gunoi, să fi avut noi mătură bună”.

Sunt, cele de mai sus, câteva ipostaze sub care ni se înfățișează Vasile Barbu. Scriitorul care „veghează, de la margine de câmpie, statornicia neamului”². Care învață, alături de acesta, să fie.

¹ Omar Khayyam, *Rubaiyatele lui Omar Khayyam*, traducere de George Popa, ediție definitivă, Ed. Timpul, Iași, 1995

² Catinca Agache, op. cit., p. 331.

◆ DORIN NĂDRĂU

Curiozități și curențe din istoria românilor

În lumea post-modernă, care oscilează tot mai frecvent între ineptie și pricepere ludică, evenimente, fapte și reflecții ale trecutului nostru, nedesluite și rămase în semiobscuritate, constituie subiecte care suscită, fără doar și poate, un justificat interes, motivând o legitimă preocupare. Aserțiunea este susținută și de împrejurarea că stresanta realitate cotidiană ne obturează drumul spre clarificarea multor probleme și taine din culisele învolburatei noastre istorii.

Încoronările Regelui Mihai al României lasă loc la câteva incitante întrebări generate de aspecte neclare, discutabile, care solicită o lămurire ori necesare precizări, pretându-se cu prisosință la indispensabile analize și discuții. Fără un răspuns coerent și documentat, dar mai ales credibil, rămâne întrebarea de ce nu există în spațiul public nicio fotografie a Regelui Mihai încoronat. De asemenea, nu se găsește niciun răspuns la întrebarea de ce nu există o imagine cu suveranul stând pe tron sau fotografiat la depunerea Jurământului de Credință. Aceste chestiuni sunt greu de elucidat, fiind de notorietate că pentru orice rege însemnele puterii sunt coroana, tronul și sceptrul, iar istoria universală dovedește că, invariabil, de-a lungul timpului s-au bătut monede și s-au emis bancnote cu regii sau reginele lumii purtând coroana. Este cel puțin bizară lipsa unor fotografii sau imagini filmate care să infirme observațiile relevate anterior, ținând cont că evenimentele adiacente conferirii puterii sunt cele mai importante din viața unui monarh, impunându-se a fi immortalizate pentru posteritate.

O sumară trecere în revistă a celor două domnii ale Regelui Mihai se cuvine a fi evocată, știut fiind că România a fost o monarhie constituțională în cea mai mare parte a existenței sale ca regat, cu excepția perioadei 1938-1944, în timpul dictaturii personale a Regelui Carol al II-lea (1938-1940), precum și a celei a mareșalului Ion Antonescu (1940-1944). Prima domnie (1927-1930) a început la moartea bunicului său Ferdinand, întrucât tatăl lui renunțase la tron în decembrie 1925 și rămăsese în străinătate. Deoarece Mihai avea doar 6 ani și nu putea guverna, a fost formată o regență alcătuită din principele Nicolae (al doilea fiu al lui Ferdinand și unchiul lui Mihai), patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație (până la 7 octombrie 1929 când a murit, fiind înlocuit cu Constantin Sărățeanu, consilier la Curtea de Casație). Este de remarcat absența din regență a Reginei Maria, una dintre figurile de mare autoritate de până atunci. Noul rege și regența au depus jurământul în fața parlamentului pe data de 20 iulie 1927. Întoarcerea inopinată și ilegală a lui Carol al II-lea din iunie 1930 nu a întâmpinat nicio rezistență. Detronat de tatăl său, Mihai a devenit iarăși

„prinț moștenitor”, iar la propunerea lui Mihail Manoilescu, i s-a atribuit titlul inventat ad-hoc de „Mare Voievod de Alba Iulia”, propunere ce a atras proteste în parlament din partea lui Nicolae Iorga.

A doua domnie începe în septembrie 1940, când Carol al II-lea i-a acordat puteri depline generalului Ion Antonescu, care i-a impus să abdice în favoarea fiului său. Mihai, în vârstă de 18 ani, a fost proclamat rege fără depunerea vreunui jurământ pe constituție (suspendată printr-un decret al Regelui Carol al II-lea din 5 septembrie 1940) și fără votul de aprobare din partea parlamentului (dizolvat tot prin acel decret și redeschis abia în 1946). La 6 septembrie 1940, în fața generalului Antonescu (șeful Statului Român și președintele Consiliului de Miniștri), a patriarhului Nicodim Munteanu și a lui Dimitrie G. Lupu (numit anterior, în aceeași zi, prim-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție și care depusese anterior un jurământ de credință către Șeful Statului Român) a depus un jurământ de credință cu următorul conținut: „Jur credință Națiunii Române. Jur să păzesc cu sfințenie legile Statului. Jur să păzesc și să apăr ființa Statului și integritatea teritoriului României. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”. Ulterior, în aceeași zi, Mihai a fost încoronat cu Coroana de Oțel și uns Rege de patriarhul României Nicodim Munteanu, în Catedrala Patriarhală din București. Legal, însă, Mihai nu putea exercita prea multă autoritate, în afara prerogativelor de a fi comandantul suprem al armatei și de a desemna un prim-ministru cu puteri discreționare, numit „Conducător”.

După abdicarea forțată, Mihai a continuat să se intituleze rege, iar într-un interviu de la începutul anilor '90, a solicitat și argumentat că poate fi numit „fostul suveran”, însă nu „fostul rege”. Mai trebuie precizat că după anul 2000, Mihai a întrerupt legăturile cu Casa de Hohenzollern-Sigmaringen și a interzis membrilor familiei sale să mai poarte titlu de „Hohenzollern-Sigmaringen”.

Consemnările precedente, fără pretenția de a da răspunsuri unor întrebări persistente, relevă câteva aspecte din istoria unui rege cu un parcurs atipic, parte importantă a zbuciumatei evoluții a monarhiei românești, sugerând reflecții și interpretări privind chestiuni majore care au determinat adevărate curențe și neobișnuite abordări.

◆ ION CRISTOFOR

Un cărturar de excepție: Marian Barbu

Din generația lui Eugen Negrici, Marin Beșteliu, Mihai Duțescu, ilustrul critic și istoric literar Marian Barbu este unul din numele cele mai cunoscute ale Craiovei culturale. Personalitate complexă, ce s-a afirmat, deopotrivă, ca poet și prozator, criticul Marian Barbu ilustrează cu succes ceva din spiritul îndrăzneț și întreprinzător al unei provincii care a dat țării și lumii câteva personalități de primă mână.

Marian Barbu vede lumina zilei în lumea satului oltenesc, cu spiritul ei ironic și hâtru evocat de genialul Marin Sorescu. Criticul s-a născut într-o vrednică familie de țărani, la 29 septembrie 1939, la Milești, în județul Dolj. A studiat la Facultatea de Litere din București într-o perioadă nu prea fericită, pe care o evocă, cu farmec și cu un strop de tristețe, în paginile autobiografice intitulate *În zigzag cu viața mea* (2017). În ciuda dogmatismului ce domină epoca, scriitorul are, totuși, șansa de a se forma spiritualicește sub influența catalitică a unor mari dascăli, precum George Călinescu, Tudor Vianu, dar și a mai tânărului Al. Piru. Mai ales ultimul, revenit în lumea culturii după ce fusese îndepărtat cu brutalitate de la catedră, devine un model formativ, de critic ce nu-și cantonează cercetarea la o singură epocă literară, mișcându-se cu aceeași ușurință între literatura cronicarilor și cea a optzeciștilor. Pe Alexandru Piru, istoricul și criticul literar, Marian Barbu avea să-l întâlnească în redacția revistei *Ramuri*, dar și la Universitatea din Craiova.

Indiferent care a fost influența acestor mari spirite evocate mai sus, traiectoria intelectuală a criticului Marian Barbu e oarecum similară cu cea a dascălilor săi. Din păcate, anvergura sa intelectuală nu s-a putut dezvolta pe măsură într-o epocă specializată în marginalizarea valorilor. Așa se face că Marian Barbu va funcționa, până în 1989, ca simplu profesor de liceu. E adevărat, de sub aripa sa au ieșit o seamă de discipoli printre care se numără și câțiva scriitori de valoare. Cazul său reeditează, în fond, situația existențială a unui Eugen Lovinescu, și acesta un marginalizat, chiar dacă în alte condiții istorice.

În chip deloc paradoxal Marian Barbu debutează cu versuri, în 1968, în revista *Argeș*, susținut de Ion Caraion. Continuă să scrie poezie, dar și proză, după modelul ilustrului George Călinescu. E prezent cu un ciclu de versuri, *Septembrie, fată tătară*, în *Caietul debutanților* (1979), al Editurii „Albatros”. Dar această meschină procedură a timpului de a bloca debuturile individuale ale poezilor îl va îndepărta, pentru o perioadă, de orizonturile poeziei proprii, zonă în care cenzura opera mai drastic decât în cea a criticii și istoriei literare. E direcția în care energiile tânărului cercetător se vor îndrepta cu sporită atenție. Va debuta editorial cu volumul *Romanul de mistere în literatura română* (1981), ce avea să atragă atenția criticii asupra sa, atât de

severul Mircea Zăciu calificând volumul ca fiind o cercetare sistematică, exhaustivă a romanului negru sau de mistere.

Deși s-a impus, mai ales în ultima perioadă, prin comentarii, eseuri și studii ce vizează opera unor autori contemporani, criticul și istoricul literar Marian Barbu a debutat în domeniul literelor printr-o carte incitantă, dedicată prozei de mistere a secolului al XIX-lea. Afirmat el însuși ca prozator, ca romancier, ca autor de proză scurtă și povestiri pentru copii, prolificul cercetător craiovean și-a dăruit o bună parte din energiile sale cercetării unor *Aspecte ale romanului românesc contemporan*, o lucrare masivă (în două volume) cu acest titlu, impunătoare prin erudiție și competența stăpânire a unui spațiu vast al literaturii noastre, văzând lumina tiparului în 1993 și 1995. Interesul criticului vizează nu doar romancierii de primă mână ai actualității (Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel, Marin Preda, Augustin Buzura, George Bălăiță, Octavian Paler, I.M. Sadoveanu, Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu, Ion D. Sîrbu etc.), ci și opera unor scriitori români din exil, cum ar fi Constantin Virgil Gheorghiu, Mircea Eliade, Petru Dumitriu, Vintilă Horia, cea a basarabeanului Ion Druță sau a părintelui „paradoxismului”, Florentin Smarandache, originalul matematician refugiat în Statele Unite și într-un gen de literatură insolită.

Pasiunea pentru arhive și pentru domeniul valorificării moștenirii literare nu e prezentă doar în volumul său de debut, ci și în prodigioasa activitate de autor de antologii, de lucrări didactice, de prefător și de competent îngrijitor de ediții. Printre autorii antologați, editați și comentați de Marian Barbu se numără Ioan M. Bujoreanu (cu insolitul roman *Mistere din București*), Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Barbu Delavrancea, Sergiu Dan, Romulus Dianu, Traian Demetrescu, dar și numeroși autori contemporani, diverși ca valoare și preocupări. Scrie nenumărate prefete și postfețe, la autori de toate calibrele, alcătuiește antologii, îngrijește ediții, cu o lăudabilă energie și competență. Nu în ultimul rând, își continuă activitatea de autor de scrieri didactice, printre altele redactând (în colaborare) o monografie a Liceului „Frații Buzești” (1997) sau o merituoasă *Metodică (a) predării limbii și literaturii române* (2003). Sunt amănunte ce ilustrează vastele preocupări ale neobositului autor.

Contextul socio-politic actual, dominat de o presă ce accentuează programatic zvonuri despre crime, divorțuri, droguri, șomaj, corupție, ca și graba cu care încercăm să ne adaptăm din mers la diversele provocări ale integrării în structurile unei Europe unite, îl îndeamnă pe cercetător să procedeze el însuși la o recitare și reeditare a volumului său *Romanul de mistere în literatura română*, apărut în 1981. La origine teză de doctorat, studiul apărut la Editura „Scrisul Românesc” (Craiova, 2003) e o lectură instructivă nu numai pentru cercetătorii trecutului literaturii noastre, ci și pentru toți cei interesați de o istorie a mentalităților, a civilizației noastre, cu tentativele succesive de sincronizare cu Occidentul. Erudita teză a lui Marian Barbu pune în lumină nu doar eforturile scriitorilor români din secolul al XIX-lea la rigorele unui gen românesc la modă, ci și de atașare din convingere la spiritul european. Scriitorii noștri din acea perioadă n-au preluat superficial teze, motive și idei din uzina de foiletoane și cărți a lui Eugene Sue, ci le-au adaptat creator la realitățile autohtone de atunci.

Lucrarea lui Marian Barbu demonstrează convingător modul în care, într-un context socio-politic dominat de eforturile de modernizare ale țării, scriitorii români de mistere au contribuit la apariția romanului românesc modern, la diversificarea lui tipologică.

Ivite în Franța secolului al XIX-lea, „misterele” constituie modele ale romanului românesc de la începuturile sale. Din acest motiv, cercetătorul analizează metodic, în capitolul „Delimitări”, influența pe care a avut-o școala gotică asupra romanului francez. Marian Barbu relevă, de pildă, faptul că un roman ca *Melmoth rătăcitorul* (1820), o capodoperă a genului, a pus în circulație trei teme cu o răspândire universală: *cea a pactului cu diavolul* (Faust), *a Jidovului rătăcitor* și *a Olandezului zburător*. Fantasticul și teroarea sunt ingrediente ce intră obligatoriu în compoziția romanului gotic, fiind preluate și de romanul de mistere. Elementele „de șoc” se prelungesc în romanul francez de mistere din proza americanului E. A. Poe, care se bucură de traducerea reputatului Charles Baudelaire. După cum subliniază cu pertinență cercetătorul craiovean, romanul de mistere francez este prin excelență romantic, dar anticipează, prin numeroase elemente, mișcarea realistă și chiar romanul naturalist. Acest gen de roman se încadrează subiectivismului romantic, prin multiplicarea vizibilă a eului creator al artistului (p. 25).

Departe de a-și restrânge aria cercetării doar la zona franceză, Marian Barbu întreprinde o sinteză a premiselor europene care au stimulat apariția acestui gen în literatura română. Romanele de mistere, mai ales cele ale celebrului Eugene Sue, în traducere sau în original, vor avea o influență masivă asupra scrierilor lui I. M. Bujoreanu, G. Baronzi, Al. Pelimon, Th. A. Myller, Theohar Alexi, ALI. Alexandrescu. Deși unele din aceste nume sunt azi prea puțin cunoscute, romanul de mistere se confundă la noi cu „tendențele de început ale realismului”. Traduceri din Eugene Sue apar în marile ziare de la sfârșitul veacului, alimentând setea de senzațional și nevoia de deconectare a unui public destul de restrâns.

Despre circulația operelor lui Sue în spațiul românesc vorbesc și cataloagele cabinetelor de lectură, o formă incipientă de dezvoltare a bibliotecilor publice de mai târziu. Romanul propriu-zis apare la noi abia după 1850, criticul punând sub lupă chiar dezvoltarea noțiunii de roman, gen literar despre care *nici Asachi, nici Eliade nu aveau puncte de vedere comune*. Această derută terminologică e prezentă și în cazul lui Al. Pelimon, care-și intitulează o poveste picarescă (*Hoții și hagiul*, din 1853) drept „roman istoric”.

Copilăria romanului românesc găsește în Marian Barbu un cititor pasionat, care-și duce investigația în zone dintre cele mai obscure, puțin sau deloc cercetate până acum. Pe lângă romanele de mistere ce respectă regulile genului apărute sub semnăturile lui I. M. Bujoreanu, Al. Pelimon, G. Baronzi și alții se dezvoltă și scrieri ale unor „false mistere”, domeniu ilustrat de N.T. Orășanu, Toma Drăgulescu, Gr. H. Granda. Compozițiile narative din secolul al XIX-lea se contaminatează de tehnicile și procedeele romanului de mistere.

Tehnica misterelor e descoperită de Marian Barbu și în romanele istorice, în unele ce descriu figurile unor domnitori, precum Mihai Viteazul, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Matei Vodă, Aron Vodă. După o relativă înflorire a speciei, romanul de mistere se va degrada în romanele haiducești ale lui N. D. Popescu (*Nedea*), în scrierile mizând pe senzațional și crimă ale lui N. Rădulescu-Niger, Ilie Ighel, Th. M. Stoenescu sau Panait Macri. Criticul subliniază faptul că în literatura noastră, „misterele” au avut meritul de a fi dezvoltat anumite teme sociale, de a fi introdus *măștile, finalitatea, utopia, umorul, limbajul popular*, pregătind terenul pentru apariția marilor creații romanești ale lui N. Filimon, Ioan Slavici, Duiliu Zamfirescu, Mateiu I. Caragiale.

Dezvoltând gustul pentru lectură al unui public naiv, romanul de mistere s-a dezvoltat la noi ca o structură cu particularități germinative pentru literatura de mai târziu.

Unică în felul ei, lucrarea lui Marian Barbu este un reper obligatoriu pentru cei care urmăresc metamorfozele romanului românesc. De altfel, pasionatul cercetător urmărește prelungirile acestui gen până în epoca contemporană. E interesant de semnalat că Marian Barbu adaugă în această ediție și un capitol absent la prima sa apariție, cea din 1981. Intitulat *Implicații ale romanului de mistere în câteva proze ale secolului al XX-lea*, studiul demonstrează convingător că acest gen și-a prelungit planurile paralele, cu implicația lor socială, cu identitatea dublă a personajului, a caracterelor puternice, cu lungile așteptări și coincidențelor neașteptate etc., până la Mateiu I. Caragiale și G.M. Vlădescu, iar mai apropiat de noi, până la Eugen Barbu și George Călinescu.

Numeroase creații românești ale epocii moderne mai păstrează, cu știință sau involuntar, convenții tipice romanului de mistere. Periferia, mediu predilect al acestora, se va regăsi și în operele moderne ale lui Mateiu Caragiale, Felix Aderca, Carol Ardeleanu, G.M. Zamfirescu și Eugen Barbu. Cenzura vremii a respins acest fragment al eruditului studiu pe motiv că „misterele” nu erau de actualitate.

La o lectură atentă, constatăm că apariția volumului e cu atât mai binevenită, cu cât unele din convențiile romanelor de mistere, descrise de Marian Barbu cu atâta competență, sunt de descoperit în convulsiva presă de azi, în unele emisiuni de televiziune ce mizează exclusiv pe exploatarea derizoriului și grotescului, pe senzațional, pe explorarea periferiei, a crimei și mahalagismului.

Desigur, vasta operă de cercetător a lui Marian Barbu nu se limitează doar la această lucrare asupra căreia am stăruit mai sus. Alături de cele două volume dedicate romanului românesc contemporan, publică o temeinică lucrare intitulată *Simbolistica poeziei lui Ion Barbu* (Craiova, 1997) scrisă în colaborare cu Simona Barbu. Criticul se desfășoară în volume precum *Reexaminări critice* (Craiova, 1997), *Trăind printre cărți* (o serie de șase volume, apărute la Petroșani și Craiova, editate în perioada 2001-2012). Interesat de impactul ideologiei comuniste asupra literaturii și de ravagiile limbajului de lemn, Marian Barbu publică un studiu intitulat *Ipostaze și metastaze ale discursului oficial* (Craiova, Editura „Sitech”, 2000).

Altădată, radiografiază, cu eleganță, metamorfozele genului epistolar într-o perioadă în care acest gen al „literaturii de frontieră” e pe cale de dispariție, fiind înlocuit cu erzațurile SMS-ului sau ale e-mailului dominator. Ne referim desigur la masiva culegere *Amurgul zeilor... olografi* (Craiova, Editura „Sitech”, 2011), volum ce cuprinde corespondența primită de critic de la diverși confrăți, fiind prevăzut cu o vastă, savantă prefață lămuritoare. Nu mai puțin erudit se dovedește volumul intitulat *La Lileci - 6 cărți în căutarea lui Marin Sorescu* (Editura „Sitech”, Craiova, 2009).

Criticul se dovedește aici nu numai un profund cunoscător al operei lui Marin Sorescu, ci și un pasionat de arheologia limbajului său. După cum s-a remarcat, cartea e primul studiu al poeziei soresciene din perspectivă dialectologică.

De la Marin Sorescu, poet cu vocația universalității, criticul nu ezită să treacă la radiografierea operei unor scriitori străini, în volume masive precum *Universalia...* (Editura „Sitech”, Craiova, 2010), o carte despre scrieri din literaturile lumii (cum se precizează în subtitlu) ce dovedește, încă o dată, puterea de sinteză a criticului, vasta sa erudiție, finețea analizelor pe text.

Aceste cărți se suprapun cu migrările permanente ale criticului spre Statele Unite și Canada, ca „bursier de familie” ce-și vizitează copiii și nepoții. Descoperă aici nu numai ceea ce Victor Hugo numea „arta de a fi bunic”, dar și vastele biblioteci ale Lumii Noi. Recent, criticul se întoarce având, în calele corabiei sale de cărturar, o nouă, remarcabilă carte dedicată lui Mircea Eliade, ce adâncește preocupările pentru literatura scrisă de autorii români din exil. Volumul intitulat *Mircea Eliade subiect logic și gramatical* (comentarii critice), apărut la Editura „Sitech”, Craiova, 2013, pornește de la ingenioasa *Crestomație* alcătuită de regretatul poet Gabriel Stănescu, *Mircea Eliade în conștiința contemporanilor săi din exil*. Este o examinare „aplicată și transparentă”, după cum subliniază Marian Barbu însuși, ce se constituie într-un reper fundamental pentru oricine ar ambiționa să studieze opera acestui scriitor a cărui „unicitate” constă mai ales în „neîntrerupta dârzenie de a-și păstra neatinsă comoara limbii române”.

Aceste pelerinaje în spațiul Lumii Noi lasă urme adânci în creația lui Marian Barbu, care se îmbogățește acum cu inedite volume de poezie, precum *Oglinzile din Chicago* (Editura „Sitech”, Craiova, 2006) sau *Poeme americane* (Editura „Sitech”, Craiova, 2010). Sunt volume ce dovedesc că inspirația poetului nu a secăt, ci sa acumulat în adâncurile ființei, izbucnind periodic, asemenea unor gheizere, și comunicându-ne ceva din preaplinul sufletesc ce nu putea fi tradus altfel decât cu sunetele lirei lui Orfeu.

Am desfigura, desigur, efigia scriitorului complex care e Marian Barbu dacă nu am aminti și volumele sale de proză scurtă (*Fuga de sub model*, 2002), povestirile pentru copii (*Brazii din Poiana Soarelui*, 1998) sau romanele sale (*Orașul la ora amintirilor*, 1984; *Câmpia nu este singură*, 1986; *Aproapele nostru trădează*, 1992; *Colonelul de la Ghiol*, 1996), în care prozatorul oscilează între tehnicile romanului sud-american, combinarea ingenioasă a realismului cu fantasticul, a viziunilor onirice cu realismul sau cu procedeele narative ale romanului postmodern.

În toate aceste volume de proză sau de poezie, Marian Barbu reușește să fie autentic și viu, depășind condiția criticilor ce scriu doar pentru a ilustra tehnici sau a reedita clișee întâlnite în operele studiate de ei.

Aceste grăbite însemnări despre opera vastă a scriitorului Marian Barbu nu intenționează deloc a se constitui ca un medalion sau ca o fișă sintetică de dicționar. Căci scriitorul craiovean e, la cei 82 de ani pe care-i aniversează, autorul unei opere vaste, cu nenumărate, labirintice ramificații, ce nu se lasă descoperite cu ușurință.

La vârsta deplinei maturități, Marian Barbu e departe de a-și fi spus ultimul cuvânt, energia sa fiind încă vie, inepuizabilă. Poate că numeroșii săi discipoli lucrează, de pe acum, la monografiile sau teze de doctorat menite să descifreze o viață pilduitoare de cărturar, o operă exemplară, cu o construcție solidă prin toate încheieturile ei.

Aceste rânduri se doresc doar o sinceră închinare de inimă pentru unul din cei mai valoroși cărturari ai Olteniei, scriitor complex, critic și istoric literar erudit, figură de prima mână a culturii naționale.

La mulți, fericiți ani, stimate domnule Profesor!

◆ EMILIA POENARU MOLDOVAN

Fresce ale clipei cu tine

Daniela Sorian (pseudonimul literar al Danielei Sorina Ciurariu), născută la Deva, jud. Hunedoara, este stabilită în prezent în Marea Britanie unde predă Eurythmie la un colegiu din Edinburgh, Scoția.

A început să scrie și să publice poezie, în special *haiku* din 2015, participând la diverse reviste: *Poezia*, *Algoritm Literar*, *Sintagme literare*, *Itaca* Dublin, *Alchemia* și antologii: *Antologia Cenuclului Poetic Schenk* (2017, 2018, 2019), *Poeme pe o frunză* (antologie de poezie japoneză, 2017), *Antologia Națiunea*, (2018). A tradus cărți de haiku în limba engleză: *Șirul lui Fibonacci* de Genovel Florentin Frățilă (2016), *Păpădiile* (antologie a grupului „Haiku - atelier de azi și de ieri”, condus de Daniela Zglibuțiu, 2017. Este membră în Cercul Literar de la Cluj.

Pentru Daniela Sorian volumul de poezie „Eram tu” (Ed. Colorama, colecția Cercul Literar de la Cluj/poezie) este debut editorial și în același timp un pas îndrăzneț spre conștientizarea stării de poezie care ar putea deveni a doua sa natură. Simplitatea rostirii poetice și naturalețea sentimentelor exprimate prin versuri ne îndreptățesc la această afirmație.

Titlul „Eram tu” ne trimite, cel puțin la nivel de semnificație, la versurile lui Walt Whitman: „...în ceea ce zic despre mine vă puteți încrede/ pentru că fiecare atom al meu este și al vostru”. Acel „tu” este și iubitul dar și cititorul, este Dumnezeu și este lumea întreagă după care tânjește eul liric.

Ca orice poet cu har, autoarea nu face intenționat acest transfer complex și biunivoc, ci în mod natural, urmând încărcătura emoțională a cuvintelor pe care le rostește. Iubirea e cea care guvernează existența și timpul: „numai noi doi la hanul atingerii/ din cupe de ambră bem vinul subțire/ orologiul din turnul naturii murinde/ are aripa acului la ora iubire”(autumnală). Fie că o rostește în versuri cu rime sau în vers alb, iubirea invocată de poetă pare un joc inefabil, o atracție ca între elementele naturii, curată, neatinsă de meschinării omenești: „nu știu ce îți eram/ barca/ pânza/ vântul/ dar îmi amintesc că eu/ îți spuneam plonjând în valuri/ oceanule/ în timp ce tu/ te înălțai tot mai tulburat/ spre pieptu-mi de lună „(fără vâsle).

Poeziile Danielei Sorian curg meditativ, pline de sensibilitate și înțelepciune. Nu este nimic strident în suferința din dragoste, totul este estompat la nivel de discurs poetic și nu pentru că durerea nu ar fi profundă „aleg mărul durerea haosul/ și această poezie care s-a spânzurat în turla bisericii/ de cum am început să o scriu/ în locul ninsorii (în locul ninsorii) ci mai degrabă pentru că poeta a reușit cumva să se „împrietenească” cu durerea, să accepte singurătatea, despărțirea, nefericirea ca parte importantă a ființei sale. Departate de a fi o dovadă a capitulării în fața obstacolelor vieții, această acceptare este o treaptă superioară a conștiinței eului liric. Astfel reușește să vadă în spini viitoarele flori: „spinii nu sunt spini/ sunt doar cele mai misterioase/ flori nenăscute/ ale unei mari iubiri(spini), singurătatea și despărțirea devin

tandre: „o seară cusută/ cu singurătatea tandră a despărțirii” (**treizeci**) iar iubirea este iertătoare: „sunt râuri întinse prin grădinile cunoașterii de sine -/ fresce ale clipei cu tine/ pe albia iertătoare a iubirii (**fresce**).

Un aer de incantație străbate poezia Danielei Sorian, o „Cântarea cântărilor” sui-generis de pe meleaguri britanice (poeta este stabilită de mulți ani în Anglia): „ochiul meu/ este o pasăre ce își caută cuibul/ pe rotundul gurii tale/ mâinile/ două frunze pălpâind/ în arborele de ceară al depărtării” (**după ce se va fi topit tot cerul**) sau „avea mâinile mofturoase și lungi/ ca două râuri care se întâlnesc leneșe/ în marea pântecului unei femei frumoase/ avea mâinile ca niște orașe în flăcări/ din care fugeai rănită deși ai fi vrut să rămâi/ avea mâinile ca doi faguri de miere” (**avea mâinile mofturoase și lungi**)

Timpul înseamnă, în special pentru poeți, tinerețea (darul dumnezeiesc al lui Esenin!) care dispare pe nevăzute. Daniela Sorian *vede* cum dispar anii și o spune într-o surprinzătoare metaforă: „pe lângă mine se duc către camera de gazare/ anii tinereții/ dezbrăcați și slabi/ pierzându-se brusc/ prin deschizătura nemăsurată a eului (**liberté égalité fraternité**).

Metaforele inedite, juxtapunerea continuă concret-abstract, acel aer de calm și liniște (după furtuni devastatoare) ce aduce aminte de serenitatea poeziei nipone fac din versurile Danielei Sorian adevărate fresce ale „clipei cu tine” – în acel tine incluzându-ne și pe noi cititorii.

◆ HANNA BOTA

Poezii

din respirație în respirație

în plămânul meu drept locuiește o față
am întâlnit-o
prelungă, cu pielea roz, desculță-n nisip,
mi-a arătat deșertul cum se-ntinde gălbui
pâlcuri de scai vineții, izvoare sub cerul din oaze.
în plămânul drept e cald și e ziuă, e tot timpul lumină
ca-n verile suedeze abia puțin crepuscul și iar răsărit.
ea poartă o cămașă albă de borangic ce-i acoperă coapsele
se unge cu seva cactușilor care-i picură de bună voie în palmă
are genunchii juliți de la joacă, scoate apă din fântâni adânci
și citește urmele fiarelor pe nisip, urma stelelor pe cer,
numele lucrurilor ea respiră cu fiecare celulă, căci din țesutul plămânului e făcută,
gândurile și le ține în niște punguțe cu nume de alveole,
mi le împrumută când rămân fără imaginație.
pare înțeleaptă și bună, deși uneori se ascunde,
dar râde și-mi spune ciudățenii destule:
că ea e partea mea feminină și nu pot să scap de ea,
va renaște de-o nimicesc,
n-am cum s-o înving – ea e *cealaltă hanna*
chiar dacă vicleană o față fragilă de vulpe mi-arată.
în plămânul meu stâng locuiește un bărbat cu pielea smeadă
aleargă liber și gol prin pădurile verzi, în umbrele lor
junglă deasă, cântec de păsări roșii,
părul negru îi flutură lung pe umeri lucioși
mă poartă prin păduri după vânat,
pescuim prin artere hematii sub formă de pește
escaladăm piscuri
mă ridică în brațe când obosesc,
ademenindu-mă tandru
sau strunindu-mă să las lenea genetică la o parte
zburăm împreună, zburăm în alb-negru împlețiți
ca o pictură rupestră cu tigri.
acum știu
e partea mea de bărbat.

îmi păzește intrarea tainică din spatele inimii
când prin spațiul cel roșu alunec în miezul existenței
el stă de strajă și-mi cântă, îmi cântă
și fiecare notă, diezi, octave
vibrația sferei care ne-nvăluie o ridică
femeia-bărbatul din mine crește
cu fiecare respirație a plămânului stâng, a plămânului drept

cealaltă hanna

întotdeauna am știut că mai există o hanna
una mult mai mare decât știu că sunt eu;
deși îmi locuiește ființa,
ea locuiește într-un dincolo de mine
ea poate veni și pleca după bunu-i plac
ea îmi deschide ferestrele spre lumină
dacă s-au înțepenit, le sparge fără părere de rău
deși mă uimește,
tot ea mă și îngrozește
mă pune pe jar, mă încearcă,
nu mă lasă să fac deloc ce vreau
îmi taie sforile când tocmai le trag
îmi pune piedică dacă prea tare m-avânt
ba mă aruncă în gol dacă mi-e frică să sar
și hanna aceea știe mai multe decât poate să-mi spună
decât mintea poate cu logica ei să priceapă
uneori o lume închisă se crapă și o dără din ea
ca într-un vis zăresc
atunci parcă știu ce va să vie
știu lucruri ce-o să se-ntâmpole
citesc gândurile altora, dar nu în cuvintele din limba mea
ci în explozii de schimb de ființă
cunosc râul de energie ce curge prin trupuri, obstacole, secetă,
știu cum se vindecă boli
am văzut moartea unde ne duce
m-am scăldat în lumina aceea fără s-o văd cu ochii,
iar dacă mă-ntorc spre-năuntru
un soare frumos îmi apare în creier,
luminos chiar și în beznă adâncă
rotindu-se ca un vortex
și hanna aceea îmi spune să nu m-agit când lumea e în război
m-a învățat cum să-mi aflu pacea ascunsă
că-i mama bolnavă, că-n sala de operație anestezista aleargă speriată,
că tata tocmai se duce, afară furtuna doboară copaci, ba orașul e inundat,
că fiul meu se răzvrătește și vrea să plece în lume, că de bărbat mă despart,
că lumea din juru-mi nimic nu pricepe și liniștea mea îi scoate din minți,

eu doar stau într-o pace adâncă
prăpăstii se cascadează între lumi, canioane adânci
dar hanna cealaltă construiește punți între ele răsând și zburând,
ea leagă lumi, leagă planete, vieți paralele,
mi-e călăuză prin stepe

mama

mama citește biblia și dorește să moară
spune că a avut o viață lungă și bună
și n-ar vrea acum la sfârșit s-o dea în bară
nu vrea neputință și boală
așa că citește, citește, crede că-ia îl va convinge pe Dumnezeu
că e gata de plecare
sau poate citește ca să descopere punctul slab al Celui de Sus
prin care să-l constrângă s-o ia

tata s-a dus
iar ea îi reproșează plecarea,
îi reproșează că a lăsat-o în urmă ca-ntotdeauna
că toată viața s-a pus pe sine pe locul întâi
la masă servit primul cu ce era mai bun,
la muncă și laudă primul
la drum pornind în frunte
îmbrăcat cel mai bine
câștigând și împărțind banul el cel dintâi.
că dragostea fetelor lui tot el a adunat-o cu nesău.
că toate greutatețile mărunte pe umerii ei le-a lăsat
atârând cât greutatețile a șapte copii
mult mai mult decât un bărbat ar duce vreodată
acuma, la moarte, tot el a luat-o-nainte
lăsând și singurătatea în desaga ei
de femeie părăsită pentru a trăi în *fragmentare*
acest rest de viață

măcar cu moartea de-ar fi fost generos
s-o lase pe ea întâi s-o guste
s-o lase pe ea mai întâi să se-nfrupte
nu te mai jelui, mamă,
nu mulți au parte de atâta răsfăț,
iubită de copii, gineri, nepoți

degeaba.
o aud cum vorbește-n surdina și pe tata îl ceartă
în timp ce mai dă o pagină din carte

◆ VICTOR ALBU

Poezii

umbre

uneori o umbră
de copil aleargă
într-o
umbră de livadă
și spaimile lor
miros a măr

ghemuită în

iarbă
o umbră de vulpe
latră la timpul
ce vrea
să se-nfrupte...

clepsidra

într-o pleoapă
de aprilie
tremură ploaia
neîncepută

cineva întoarce
clepsidra și rana
o ia de la capăt...

ochiul

lui Gellu Naum
e timpul ochiului -
mustăcești șugubăț,
întărâți cu un băț
semințele
în care mă scald

aplecă peste
sâmburele smerit
ascuți
cu pleoapele

măine mă vei privi
cu talpa...

când?

când voi aburi
ca lumina
sfâșiată de cuci

când voi musti
ca o pleoapă
lângă răscruci

când voi adormi
ca un înger
spânzurat în
lacrimă...

vis de mai

în chiot de poteci cosite
de rădăcină te descâlți
te scalzi ca raiuri aburite
prin macii jupuiți de smalt

visezi să te întorci pe lunci
cu ploaia deșelată-n frunte
și lișițe săpând porunci
la umbra pleoapelor cărunte...

tălpi

pășești într-o
potecă plină
de
tălpi străine

îți așezi
genunchiul în
dâre de lut,
apoi gândești
cu gândurile lor...

din crăpătură

adorm într-o livadă
în fiecare seară
și dâra de lucerne
mă învelește iară

ascult din crăpătură
de zi neînchipuită
un dor sfios de ducă
ce în poteci mă uită...

efemeridă

atâta neputință
în gândul
ce-l odihnesc
pe genunche

nu mă pot
bucura îndeajuns
de întrupările
tale

pentru că

ajung
totdeauna
prea târziu...

umerii

într-o zi îți vei
pierde umerii,
apoi vei rătăci
prin îndoieli
de tot felul

te vor trezi
rănile
mușcându-ți
din lacrimă

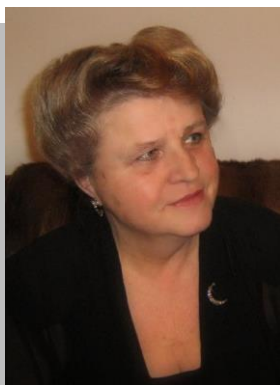
te vei simți
ca acasă,
așteptând să-ți
crească din
nou umerii...

trup de înger

îmi place omul
cu
trup de înger

ascult rânduiala
unui căruț
ce-l urcă agale
într-un deluț

în fior de sulfină,
sub așchii de cer...

♦ MARIA PAL

Poezii

DEVINE UN AN

abia apuci s-așterni un gând
pe șevaletul cărunt
și cade iarna în fiecare strop de culoare

universul se refugiază într-o carte de aur
păsările bandajează copaci
le așază stele pe răni
întâmplări zburătoare

cuvintele se rotesc în jurul lor de trei ori
le povestesc despre bruma
ce păzește somnul din muguri chiar la intrare

întunericul te învăluie din ce în ce mai plăcut
dezvăluie mistere sub clarul de lună
încât devine un an fiecare minut
sub privirile extaziate ale bufniței albe

PIPĂI NOAPTEA

drumul tău de-ntoarcere e prin întuneric
unde liniștea seamănă c-o duminică râvnită
și umblă desculță cu o cheie la gât

rugămintea-i atârnă pe față ca un țurture

și nu mai dai socoteală
pentru trăirile ce-ți apasă pieptul
ci pentru frunzele pe care le trezești cu
foșnetul tău
când anotimpurile stau la masa
unde lumina-și odihnește rănilor

cu lacrimile ce nu mai cad pe obraz
pipăi noaptea înfiorând-o

precum cel cu aripi de corb
când pescuiește stele din ape

ARDE CÂTE UN POEM

rătăcești printr-un tărâm dispărut
ruine își etalează secrete în tablouri
suprarealiste

alegi un loc ce părea somnoros
zi și noapte desenezi păsări nori fluturi

când închizi ochii
prind viață și zboară înspre necunoscut

de sub picioarele tale se ridică un abur lăptos
în trup se face brusc întuneric și un singur
anotimp

nici o ușă
nici o fereastră
nici o iarbă a fiarelor

cu inima sărindu-ți din piept
clipă de clipă
privești cum arde câte un poem sub mâna ta
cu rouă pe el

DACĂ POȚI DESTĂINUI

dacă știi cine ești
surprinzi cum se-mblânzește îndoiala
cum se renaște din cenușă
și înălța doar prin bătaile inimii
cum se spală iluzia pe picioare

dacă uiți cine ești
poți mistui supradoze de amărăciune
și străbate cel mai întortocheat labirint
la braț cu Faust
poți speria oglinda în care ți se-albește
umbra

dacă poți destăinui scânteierea din suflet
culegi roua care mângâie-nțelesuri
uimind privighetorile
citești hieroglifele din lava ce clocotește-n
adâncuri
descifrezi înfiorarea din șoapta și din
plânsul hârtiei

atunci
simți în căușul palmelor
iubirea la care se-ntorc îngerii
din orice moarte

PĂMÂNTUL CE ÎNCĂRUNȚEȘTE
fluturii te învață
cum să închizi umbra într-o colivie
fără nici o duminică

lumânarea
cum să dai foc înserării

noaptea
cum să te așezi cu tandrețe
în pământul ce încărunțește
în locul tău

CHIAR ÎN ACEASTĂ CLIPĂ
acum
cineva încearcă să regenereze suferința
cineva sapă după gândurile care țin viața
de-un fir
mai casant decât în gerul siberian

chiar în această clipă
cineva admiră frumusețea
în care se-ntâlnește visul bufniței de-a renaște
pădurea
cel ce umblă pe ape înalță cerul cu câteva
orizonturi

iar cineva numără umbrele ce și-au ascuns
fața-n călimări

acum în această clipă cineva-și deșartă
țipetele
neauzit
precum strigătul unui ghilotinat
cineva privește fachirii cum merg pe
cuiile-ncinse
cu singurătatea strălucindu-le în ochi

acum chiar în această clipă
cineva înlocuiește crucea piroanele spinii cu
planete albastre
iar tu-ți speli mâinile într-un curcubeu

DIMINEȚI CU ÎNSERĂRI
stai față în față cu moartea

ea face inventarul trupurilor
pe care-ai fost obligat să le părăsești
și te întreabă din ochi fără nici un cuvânt

cât spațiu ai
să mai colecționezi zâmbete din iertare
câte înstrăinări ai îngropat sub cenușă
câte duminici ai tulburat cu plânsul
ce număra sufocându-se diminețile cu
înserări

apoi fără nici un efort
pune-n spinarea umbrei tale crucea

LUMINA RESPIRĂ
vrăjit ca depărtarea
privești corăbiile din golf cum se răsfață
accelerându-ți pulsul

dai târcoale cristalelor șlefuite în sânge
valurilor ce nu pot fi domolite de inimă
mereu gata să treacă linia de sosire în plin
triumf

dar secunda ce tocmai apare
te ia dincolo de orizont
unde lumina respiră în locul tău

♦ IOAN BABA (SERBIA / ROMÂNIA)

Poezii

DRUMUL STRĂBUNILOR SPRE MOARĂ

Pentru Dorđe Kuburić și dr. Luka Anđelić

Până la moară

Străbunii nu-au putut alege altă cale
Decât ca în clinchetul zorilor să-și înhame caii
Și-apoi ca vânătorii să pornească-n tropot de copite
Pe bulevardul cenușiu de nori ca de argint
Până la tablele lor mereu în verde-azuriu

Acolo au tras cu sapa și cu plugul
Firele de pir cădeau din rizom precum figurile de șah
Iar cu broboane de sudoare udau tulpinile
Care se înălțau apoi până la frunte
Ca niște monumente falnice de aur-arămiu

Într-un ochi o poză cu cerdacul gol albastru
În celălalt hambarele ticsite și-au schimbat culoarea
Devenind lingotieră pentru aurul panonic
La răgaz după pași nenumărați Cu exaltare
Și-au spălat gâtulejul și palmele cu țuica de dude
Când ziua s-a mijit și-au luat drumul cu trăsura Fredonând
Spre moara satului și bucuroși de marele câștig
Din sacii plini ei ridicau în podul casei piramide

O parte din boabe o măcinau pentru mălai
Transformând plăcerea în brânză cu avere
Pentru gurile flămânde și zile mai bune
Iar după iarnă Au înfrățit semințele cu glia
Pentru noi alee verzi cu monumente-aurifere
Și astfel iarăși înspre moară În noul cerc al vieții

ERATĂ LA O FOTOGRAFIE

O tradiție care dispare – scria în ziar.
În trecut, în timpul iernii
când lucrările de câmp erau terminate
iar caii Roșii odihniți și bine hrăniți,
țărani practicați obiceiul de ai călării.

Pe urmă,
odată cu intensificarea
și mecanizarea producției agricole,
au dispărut treptat și animalele,
respectiv caii.
Totodată și obiceiul amintit.

În fotografie: șase călăreți,
toți cu căciula cârnă,
pe trei cai albi și trei cai negri,
cu *zvonițe* la copite.
După munca istovitoare la abatorul din
Detroit
savurând o bere
și noutățile din săptămânalul „Libertatea”,
cu gândul spre Banat,
tata s-a fotografiat în fața casei
din strada Hendrie numărul 2648
din îndepărtata metropolă a statului
Michigan.
Dorind să ne înfățișeze
ocupația sa din orele libere
ne scria că s-a văzut bucuros în imagine
călare pe cel mai drag cal.
Surprins și emoționat ne mărturisea din
America –
că momentul obiceiului pe limba a cincizecea
a secolului apus s-a numit –
cavalcadă de Crăciun.
Vremurile s-au cam întortocheat,
Dar vor veni la locul lor,
Precum o Dezlegare la toate.

Zvoniț(e) (bănățenism) – prapor(i), clopoței mici

COLINDĂ PENTRU MILENIUL TREI

Parcă aud tălângi purtate-n mâini în
depărtare
Colinzi pe la ferestre și-n pridvoare
În jurul focului de veghe Printre stele
În zori și pocnete din armele de vânătoare
Și Cântece de Dor De Țară De Pahare

Eram ștregari neastâmpărați și îndrăzneți
Cu un raport angelic și socratic
În cunoașterea de sine
Către etern manifestați și fructele divine
Prin *Anno Dómini Una Mie Nouă Sute Șaizeci și
Opt*

O noapte-ntreagă noi ne plimbam prin Satul
Alb

Ca o *Coloană infinită* printre stele
Căutând o stea izvor de apă vie
Vasile Pavel Nicolae Grigore Maria și Ioan

Credeam că toate ființele umane se nasc
Egale-n drepturi Zburătoare
Coborând în chip de porumbel
Cu bunul simț și lumânări aprinse falnic
Dar pentru gândurile înzestrate
Cu toții am fost luați la întrebare
- *Stai jos!* spuneau
În spiritul fraternității
Cu *Doi* din *Drepturile Omului*

Și-acum e noapte ca atunci și Bobotează
Și azi de *Sfântul Ion* din tată-n fiu în devenire
Aud tălângi purtate-n mâini în depărtare
Și Cântece de Dor De Țară De Pahare
Parcă palpită în bătăile de inimă
Și undeva se fierbe iarăși țuica pe meridiane

Prin *Anno Dómini Două Mii și... Domnul* știe
Rădăcinile se vor lega de un pământ anume
Bătrâni ne-om întâlni din nou
Să nu murim și să mai fim copii
Să colindăm pe Bulevardul aștrilor

O noapte-ntreagă să ne plimbăm prin *Satul
Alb*

Ca o *Coloană infinită* printre stele
Traian Mihai Costache Gheorghe Cezar
Nichita și Ioan

Parcă aud tălângi purtate-n mâini în
depărtare
Colinzi pe la ferestre și-n pridvoare
În jurul focului de veghe Printre stele
În zări și pocnete din armele de vânătoare
Și Cântece de Dor De Țară De Pahare

AMINTIRE DIN EUROPA NEVIZATĂ

*Prietenilor mei Ion Berlovan-Șampi,
Ion Sămăilă-Piru și Lucian Berlovan*

La Viena tata îmi cumpărase de la Prater
Un aparat de radio nipon cu tranzistori și
patefon
În jurul căruia se amuzau fetele
Sub cortul din pânză albă
Pe care l-am ridicat cu prietenii de cataramă
Pe Plaja Muncitorească din Constanța

Ne îndulceam cu ritmurile cadențate
De pe discurile single ale *Mondial*-ilor
Pro Arte

Phoenix

The Bee Gees

Demis Roussos

Jimi Hendrix

Și cu libertatea de mișcare
Și cu melodiile *Beat expresului*
Din anii șaptezeci ai secolului trecut

Extaziați cu „Atât de fragedă”
„Departate sunt de tine” și
„De va veni la tine vântul”
Încă atuncea ca niște prinți libertini
Ne-am huzurit parcă împănați
Cu stema-n frunte
Cu făcliile aurite de pe pașaportul ex-YU
castaniu
Și navigam desfrânați ca un ecou
„Pe harta Europei”

Toate cele ca o faleză izbită de valuri
Și țara risipită-n țăndări
Ne-au rămas în dosul frunții de insulari
Precum o scumpă amintire muzeală

TESTAMENT APOCALIPTIC

Tiptil se mișcă plăcile tectonice globale
Așa cum pe furiș ne cresc unghiile Părul
Iar coafori și coafeze ca noii Cristobalii
I-au foarfeca lui Noe
Și decupează terestrele maluri

Harta rămâne lipsită de busolă
Și bucățile se busculează
În alte câmpuri magnetice

Australia alunecă în stânga
Făcând o punte cu India și Africa
Lumea a treia în sus spre centrul Europei
Africa o ia la fugă-n stânga spre Havana
Americile plutesc spre Rusia și China
Patagonia spre Scandinavia
Apele încep să clocotească
Oceanele devin enorme

Cu milioanele de ani imaginari
Paleomagnetismul cu plăci dezorientate
Apare-ntr-o oglindă cu văi și munți
În străfunduri de ghețare
Se profilează ca Proxima Pangaea

Deducem că viața este o navigație
Printre dragoni cu trăsnete din cercul magic
Când omul în verigi de milenii
Însoțit de soarele ce se îneacă în oceane
Caută o barcă pentru civilizație
Un leagăn O luntre solară a vieții
Sau e sortit cu luntrea lui Caron

Văd lumea cu mâna stângă ridicată
În dreapta o cruce cu ansă
Sortită să traverseze prin gherdapuri
subterane
Căutând la turnuri de biserici și pangare
Fără ramura de măslin din Arca lui Noe
Doar un porumbel ce sângerează în Noul
Testament

◆ RODICA MARIAN

Poezii

ODIHNA OMULUI

Știam cumva că soarele meu de dimineață

E un fel de gladiator voluntar
Ieșind din fiecare noapte
Cu popasul lui de tăcere,
Precum viețuitoarele codrului știu
Cum să iasă la pradă
Fără să țină seamă de pădurile
Pe care un singur om le plantează
Cu tenace minuție, în treptele conștiinței sale,
Acoperind pe rând câte un munte golit
Ca să poată vedea peisajul
Astfel compus pe fundalul pustiului,
Unde nu sapă nicio cârțiță,
Unde nimănui nu-i trece prin minte
Să sape o fântână,
Acest om a existat ori chiar mai există încă.
Trecerea lui alungă gândurile
Care bâzâie sâcâitor
Ca niște derviși rotitori,
Ocolește revolta vrăjilor neîmplinite
Ori apăsarea renunțărilor de oricând,
Care călătoresc numai printre alterii mei,
(Firește cei mai încăpățânați dintre ei),
Străluminând cu reflexe tuciurii,
Pe-alocuri galbene, vitala flacăra
A energiilor nebănuite din odihna omului.

FLORI ÎNGHEȚATE

Am visat vechiul nostru birou (cel făcut dintr-un schelet
Metalic, acoperit cu măiestrie de placaje de lemn),
Plin cu buchete de trandafiri congelați
Și bătrânul vecin, pe care nu-l știam încă mort,
Îmi explica, stând timid deoparte, cine și cum
Mi-a făcut această surpriză. Totul îmi părea
Foarte real și posibil... deși mă întrebam cum se face

Că inventatorul acestei nemorți nu s-a gândit
La aburii reci, ca o brumă rarefiată, ușor lăptoasă
Și lucindă care-ar putea să-i sufoce pe nevinovații
Trandafirii roșii și roz, să-i transforme în victime
Ale înprospătării memoriei noastre nesățioase,
De aerul lor prea proaspăt, prea translucid,
Care s-ar topi odată cu ei în pieptul meu,
În ochii mei (văd încă, dincolo de real și de vis,
Scheletul metalic al vechiului birou,
Rece și înălbit de dureroasa mascaradă a poverii
Florale, prelinsă prin subțirea-i căptușeală,
Ca un ultim și jalnic miracol al vieții, cea
Surdă și oarbă, rămasă flămândă...)
Oh, da, acei trandafiri, aburiți de-o calpă rouă,
Înghetați de-un om oarecare (având, la sfârșit,
Nevoie de serviciile unui mort) se străduiau
Să-mi stârnească simțirea, să învie, poate, amintirea
Miresmelor în nările unui proaspăt îngropat,
Să întoarcă la mine măcar o mică parte
Din taina mirosului... Totuși, totuși, rămâne
Neînțeleasă, nebănuită de nimeni, vestirea
Vieții în somnul cel mare, cel încă
Departat de a apărea în fluxul memoriei.

REVĂRSARE

Și-ntr-o bună dimineată m-am împăcat dintr-o dată
Cu nesfârșitul început și sfârșit, simțind că am oprit
Fuga de turmă a gândurilor și din uimirea
Acestei fulgerătoare păci a țâșnit firesc, palpabil,
Tremurul frunzei dinainte de a cădea în prăpastia
Pământului – orice cădere e un hău al uitării
De sine, și nouă și veche –, e instinctul mugurilor,
Traectoria destinului lor, seninul lor curaj,
Și-așa am ajuns să nu mai aud cum plânge
Vietatea din mine, nu mă mai sperie
Liniștea de moarte a sufletului meu,
Nici plăcerea de-a fi atât de împăcată cu
Neliniștea, căreia i-am făcut cuib, fără nicio
Metaforă, din degetele mele ca niște ușoare
Crenguțe uscate, hotărâte să doarmă câteva milenii,
Așa înfrățite, până când ticăloșirea ar cuprinde
Toată omenirea și Dumnezeu s-ar îndura
De-a trezi sufletele din pietre...

◆ ALEXANDRU CAZACU

Poezii

Iată orele

Iată au venit orele în care vrei să rămâi singur
pentru că îți este frică

de cei care ți se aseamănă

iar tot ce a fost se sfâșie

precum cămașa unei sperietori în lanul de ovăz

Puține lucruri de spus ori de tăcut

înghițitorul de săbii, elefanții dresați să salute

și saltimbancul la trapez

de pe afișul unui spectacol de circ

unde va în provincie

sunt singurul tău îndemn de încurajare

Vei face cărțile din nou

vei ști sau poate nu cât și ce ai pierdut

când ziua ne rabdă

precum o stație de autobuz își rabdă călătorii

sosiți târziu

precum dragostea

odată cu povestea celor o mie și una de vieți

care își caută Șeherezadă

în timp ce depărtarea ne prinde

în pânza ei și apoi ne dă drumul

devenind noi înșine depărtare

Întâmplător

Întâmplător voi ajunge la marginea mării

să fac socoteala valurile sinucise pe țărm și marilor crize văratice și

întâmplător primei femei care mă va asculta la miezul nopții îi voi povesti

viața unui simplu slujbaş la o mare casă de pariuri având ca miză

tristețea din ochii unui clovn de jucărie

întâmplător voi lua primul autobuz din autogară să pot petrece

câteva ceasuri de amenințări și îngăduință cu marile speranțe și micile așteptări

întâmplător voi distribui la orele de vârf prin piețe aglomerate

formularul statistic cu indicatorii fericirii în valoare absolută

întâmplător printre șoapte și ovații voi reveni pe drumul cel lung și uneori bun

cu multe cărări și plin de mărăcinișuri

întâmplător te voi vedea pe prima pagină în toate ziarele print sau on line

cu zece ori cincisprezece ani mai tânără spunând că până la urmă
totul este o chestiune de protocol și sinceritate
lângă tandrețea și șarmul unei liniști-neliniști
înaintea secundelor ce tot vin trase și schimbate la față

Învinșii de sâmbătă dimineața

Un fel de îndepărtare de sine se cuibărea în sfârșitul insomniei
Albul trupurilor și cel al zorilor se amestecau prin odaie
precum asul de treflă în mâna crupierului
iar pe astăzi arlechini
ridicau singurătății totem
Amintirea cu parfumul ei de mosc creștea și descreștea
asemeni unei mari puteri coloniale
lângă iluzii sufocate cu perna
dincolo de cruciada morilor de vânt
și lacrimile numărate cu țeava unui revolver de butaforie
Noaptea zidită de vie în perete ne striga cu un scâncet
Orașul se vedea ca din locomotiva unui tren oprit între stații
și ce mult ne-am iubit atunci
peste cuțitele de lumină a ferestrei
când tinerețea noastră avea destinul eroinei lui Tolstoi

Reîntoarcere

Amiaza lipsită de apărare
în stare de orice ca să ne apere
după perdeaua murdară a unei bodegi
într-un sat de câmpie unde toamna a învins
și unde în copilărie te puteai îndrăgosti de o femeie elegantă
zărită-n fotografia ce surprindea un portret de grup
de la sfârșitul secolului nouăsprezece
Gesturile disperate ale trecutului
pentru o fericire ce are acoperire în aur lipsit de carate
precum frunzele împrăștiate
prin curtea cimentuită plină de lăzi din plastic
și de cuvintele „Pas possible” din colț
pe care timpul le-a încastrat
așa cum au fost scrise cu degetul în betonul abia turnat
când se face seară în amintiri
și frig printre lucrurile rămase de atunci
când tremură fumul de țigară sub propria ta respirație
și cu ultimele puteri lumina se sprijină rugător pe fereastră

◆ ION CORBU

Omagiu lui Brâncuși, pe Calea Eroilor - sau dialog peste timp al titanilor

Un film de Sergiu Cioiu

Întrebat fiind despre modul în care crede că se va integra filmul¹ în peisajul cinematografic al contemporaneității, dominat de experimentalism, regizorul, scenaristul și interpretul **Sergiu Cioiu** a răspuns simplu: „Sper să placă iubitorilor de CÂNTEC și de poveste, dar și celor care vor înțelege că a omagia arta lui Brâncuși, înseamnă a fi devotat credinței sale, a simți materia, a te contopi cu ea, a curge în piatră ca apa Jiului și a doinei oltenești.”

Filmul, în opinia noastră, este o comoară artistică. O capodoperă a genului! Brâncuși însuși ar fi coplesit dacă ar vedea-o. Și poate că, din dimensiunile în care se află, chiar, o vede. Texte și melodii care și-au păstrat valoarea și emoția. Care au confirmat de-a lungul timpului. Și care omagiază, la modul profund, capodoperele brâncușiene, **Masa tăcerii, Poarta sărutului și Coloana fără sfârșit**. Textele și muzica aparțin compozitorului **Alexandru Mandy** iar interpretarea, magistrală, regizorului și scenaristului filmului care este, nimeni altul, decât extraordinarul interpret **Sergiu Cioiu**. Care este și naratorul din film. Filmul a beneficiat de un cameraman și de un om care a realizat montajul, **Alexandru Andrieș**, de nota 10. A reușit să facă o transfigurare a momentului interpretării în moment cinematografic de o mare forță, sensibilitate și știință a detaliului. Fabuloase filmările în care interpretul se contopește cu apa, cu piatra, cu puiul de stanca, acel scaun care este simbolizat prin stabilitatea stâncii devenite clepsidră, cu operele monumentale. Sincronicitatea interpretativ-muzical-textuală este, de asemenea, fabuloasă. Într-o simplitate brâncușiană, am putea spune. Pare că toate artele și-au dat întâlnire în aceste secvențe. Ca, de fapt, în întreg filmul. Îmbrățișarea mesei, înconjurată de lumini, creează imaginea unei „Mese a

¹ „Omagiu lui Brâncuși, pe Calea Eroilor”, scenariul și regia, Sergiu Cioiu, București 2021.

luminii". Văzută de sus, transcende lumea reală și duce spectatorul în lumea sacralului, a neuitării, a slavei pentru Ostașii căzuți, a pomenirii într-o eternă neuitare. Și toate secvențele cinematografice poartă încărcătura semnificanței și adecvării la text, muzică și interpretare.

Fiecare moment interpretativ, muzical, cinematografic și poetic are un hieratism de catedrală. Cu reverberații în Bach. Am ascultat și am depășit stadiul de ascultător care se bucură de ce vede și aude. Și căruia îi place. Aproape că m-am contopit și eu cu poemul cinematografic. Cu smerenie și sinceritate spun că ascultam și, în același timp, în mine parcă se produceau descărcări ca provenind dintr-un fulger ideatic. Îmi spuneam: incredibil. Incredibil. Și totuși, ce vedeam și auzeam, era de o realitate fără cusur. O operă de maturitate, o operă ca un vârf de lance sau, contextual vorbind, o coloană sonoră a infinitului. Rostită cu o voce ireală „Până unde, până unde, până unde...” Cu răspunsul excepțional: „Nicăieri” Sunt sigur că însuși Mandy tresare și el din vreo stea la auzul acestei incredibile incantații divine.

Felicitări, felicitări, felicitări. Așa a fost să fie: un sculptor, genial, care a sculptat într-o eternitate, un compozitor cu viziunea perenității și un interpret cu asumarea, pentru toți, a eternității! Și un Doru Dinu Glăvan care să fi venit cu punctul pe care Arhimede îl căuta pentru răsturnarea Universului. Punct care, iată, a venit și a contribuit la răsturnarea momentului nefast, manelizant în care cultura română se află. A venit clipa astrală în care toate acestea s-au întâlnit într-un loc geometric al inefabilului, frumosului, bucuriei și eternității. Cuvintele sunt neputincioase în a surprinde esența a ceea ce am văzut și auzit.

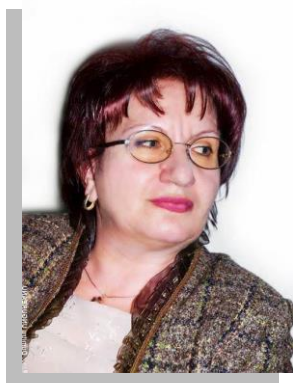
Încă o dată felicitări și, desigur, ca de obicei, în spatele fiecărui bărbat de succes se află o femeie puternică, felicitări **Mariei Mitrache Bokor**, fără de care, toate cele de mai sus nu ar fi fost posibile. Pentru că, din Canada, mai greu sau mult mai greu, dacă nu imposibil s-ar fi putut realiza această „**Capela Sixtină**” a creației lui **Sergiu Cioiu**.

Revenind la film, să remarcăm, preluat din viziunea regizorului scenarist, „raportul fuzional între textul cântecelor și lucrările din piatră create de Brâncuși, în vecinătatea Jiului. Apa și piatra, din care sunt sculptate aceste monumente, sunt laitmotivul prin care se trece de la un cântec la altul, de la o poveste la alta: Masa tăcerii, loc de veghere, parastas etern, aducere aminte la care („vor alerga fără să-i cheme, nepoții Văii Jiului, la vatra Târgu Jiului, să vadă ce-au lăsat bătrânii, și-n jurul mesei se vor strânge s-audă clocotul de sânge ce l-a făcut pe cel morar să sape-adânc în stăvilă”...) Poarta sărutului, Altar de trecere spre veșnicie, arc de triumf al iubirii, al uniunii („două inimi gemene, gemene să semene și... gurile gemene gemene să semene și.. mâinile gemene, gemene să semene”...), iar Coloana fără de sfârșit, un ancestral, țărănesc, stâlp funerar înfipt în pământul țării, cu vârful pierdut dincolo de stele, acolo unde nu poate ajunge decât gândul și sufletul omului, lăsând în urmă semnul drumului urcat, stâlp făcut din azi și ieri, cu sfârșitul... nicăieri.”

Capodoperele brâncușiene au stat la baza acestui poem cinematografic. Melodiile lui Alexandru Mandy și interpretarea lui Sergiu Cioiu se constituie ca omagiu adus peste timp memoriei sculptorului total, Constantin Brâncuși și creațiilor sale. În film se realizează un adevărat dialog al artelor aflate într-o legătură simbiotică. Acestea oferă spectatorului șansa, unică, de a descoperi sculptura prin muzică și a muzicii de a se regăsi în sculptură. Ca o nouă perspectivă de a percepe arta în dimensiunile sale multiple.

Un film care merită toate eforturile pentru a-l vedea, simți și înțelege.

◆ NICULINA OPREA

Tăcerea în locul spuselor

Se spune că traduceri fac o literatură. Că prin traduceri se îmbogățește cultura unei țări se știe, dar se tace. Se tace profund. Despre cărțile traduse și traducătorii lor se vorbește puțin, deși se cunoaște bine că munca traducătorului este de două ori creație. Deși se conștientizează că au fost realizate traduceri importante din limbi mai puțin accesibile mulțimii de traducători din franceză ori engleză, se preferă tăcerea, dacă nu chiar ignorarea motivându-se că „nu are cine verifica traduceri din limbile originale, în limba română...” Cine să verifice o traducere când traducătorul însuși este și poet?! Este evident că cele mai bune traduceri sunt făcute de poeți, iar traduceri realizate de ei trec prin „filtrul” lor artistic. Andrei Zanca, el însuși un poet de excepție, prin traduceri sale reușește să înnobileze actul artistic al confratelui – poet ale cărui poeme le transpune în limba română, beneficiind de știința traducerii în așa măsură încât traducerea lui este atractivă și cât mai aproape de textul original, iar din punct de vedere literar este realizată la un înalt nivel artistic. Cunoscătorii domeniului traducerii literare cunosc îndeaproape tainele „travaliului” unui traductor pe textele altor autori, de aceea îmi este drag să cred că un poet nu traduce întâmplător o carte, sau un grupaj de poeme, selecția spunându-și cuvântul.

După anul 2000, grație editorului Călin Vlasie, Ed. Paralela 45 din Pitești, în colecția *Meridian german*, colecție coordonată de poetul-traducător Andrei Zanca, au fost publicate mai multe volume din creația poezilor germani, unii de origine română. Andrei Zanca a publicat 24 de volume din creația autorilor germani, inclusiv la editurile *Dacia*, *Grinta* și *Limes* din Cluj-Napoca. Dintre autorii traduși în limba română, îi amintesc pe Franz Kafka, Rainer Maria Rilke, Reiner Kunze, Paul Celan, Richard Wagner, Herbert-Werner Mühlroth, Dieter Schlesak, Paul Celan, Richard Wagner, Herbert-Werner Mühlroth și Dieter Schlesak s-au născut în România.

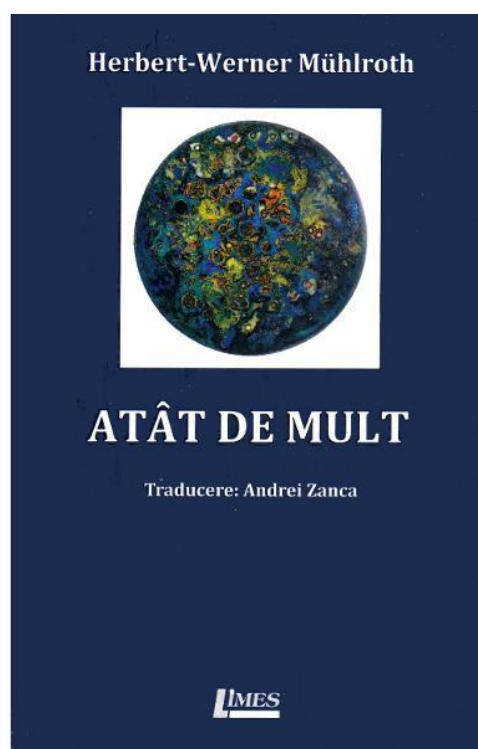
Volumul poetului german de sorginte românească Herbert-Werner Mühlroth, volum intitulat simplu dar profund **Atât de mult** (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2019), evident în traducerea lui Andrei Zanca, ne aduce cu picioarele pe pământ. Încă de la primele pagini ale cărții, poetul Herbert-Werner Mühlroth pune în gardă cititorul avertizându-l că „părți desprinse/ ale sinelui meu// nu permit// să fie înțelese/ ca părți ale/ întregului” (Clip). Întrucât profunzimea poeziei poetului își află izvorul în adâncurile ființei sale, adâncuri față de care cititorul trebuie să aibă interesul și răbdarea de a ajunge pentru a-i înțelege demersul poetic. Pentru cei ce încă nu știu, menționăm că prin bunăvoința traducătorului aflăm că „Herbert-Werner Mühlroth s-a născut în 1963, la Jimbolia. În 1982, a plecat, în împrejurări dramatice, din România socialistă, refugiindu-se în Germania Federală. A făcut studii de germanistică, romanistică și filosofie la Universitatea din Heidelberg și la Universitatea Liberă din Berlin. Este scriitor, publicist și

traducător liber-profesionist”. O astfel de experiență l-a marcat pe poet pentru tot restul vieții, fiindu-i afectată inclusiv partea de creație, însuși poetul spune: „Să așezi tăcerea/ în locul spuselor// poate astfel/ să te apropii/ de ceea ce/ scapă” (Tăcerea în locul spuselor). De cele mai multe ori, tăcerea este cel mai bun prieten, este motivul de reflecție, de întoarcere a privirii în sine, și de a lua hotărâri ireversibile. Cele mai multe dintre versurile acestei cărți deloc întâmplătoare sunt scurte, cu efect de sabie japoneză, încărcate de semnificațiile unui trecut nespus de dureros, încrustat în suflet și fără șanse de a fi șters din amintire. Un trecut ce refuză sistematic să treacă, chiar dacă „cufundate-n noapte/ s-au mistuit făptura/ și trăsăturile tale// am ținut ochii deschiși/ și am luat-o domol pe străzi// am aruncat o piatră/ în lac// un sclipăt / și-a dispărut// doar eu în mine/ rece, ecou” (Cufundat).

Cu toate acestea, poetul nu se înlătură din calea speranței, ci lasă cale deschisă liberului arbitru întru luarea deciziilor finale. „(...)//Să te trezești în clipă/ să deschizi și să contempli/ clipa, privește mai adânc/ înlăuntrul tău// să nu reții/ o incandescență// să sapi o groapă adâncă/ celor întâmplare” (Timp, scurgându-se). Se spune că timpul vindecă rănilor, însă nu cred, materia cenușie nu-și face curat în ogradă, aruncând unele și altele dintre cele ce nu ne convin, pot spune că materia cenușie este cinică, ea păstrează în unghere bine ascunse picurii de otravă ce ne-au fost strecurați prin sita încrederii, în fața căreia am lăsat garda jos, nebănuind câtă josnicie există tocmai acolo unde nu te-ai aștepta. Întru înțelegerea scrierilor lui Herbert-Werner Mühlroth, de mare ajutor este volumul „**Un tren în visul meu**. Fuga mea din România comunistă” (Ed. Limes, 2020) tot în traducerea lui Andrei Zanca, volum pe care îl recomand cititorului român, ba chiar îl rog pe cititor să-l citească și să ia aminte.

Se zice că speranța nu moare niciodată, poate că și Herbert-Werner Mühlroth crede acest lucru, astfel demonstrând că este Un om vrednic știe ce își dorește, chiar dacă poetul caută frunze uscate, pentru mine busola care poartă pecetea poetului Herbert-Werner Mühlroth va arăta tot timpul Nordul. „O zi cețoasă dintr-o toamnă târzie. Ultimele Frunze/ cad de pe ramuri. Hoinăresc printre ele. Foșnesc regulat/ sub pașii mei// Și-n fața mea merge un tânăr, cu pași marcați/ de-o cadență, ce pare sigură, automată, Atât de diferită// de cadența neglijentă a pașilor mei foșnitori.// Tânărul pare plin de râvnă, întreprinzător./ Un om vrednic, care știe ce-și dorește. Cu obligații și pretenții.// Mă întreb, de ce nu pot merge și eu ca el, de ce îmi/ țin capul atât de înclinat înspre pământ și caut frunzele uscate.” (Frunze foșnitoare)

Cele trei secțiuni ale volumului, Luna dansează tango, RSR-86. Notițe din timpul unei călătorii în Republica Socialistă România, și Poezii inedite fac din **Atât de mult** o carte mai mult decât interesantă în biografia unui poet care a avut curajul de a înfrunța nemerniciile comunismului, un poet ale cărui cărți merită citite și prețuite. Cu copertă sobră dar elegantă, concepută de domnul Dinu Virgil, și un detaliu din lucrarea Orbis II de Ivica Matijevic, această carte poate fi un segment de istorie pe care uitarea nu are cum să-l șteargă.

Meridiane lirice

◆ RAFA MORA

Rafa Mora (Madrid, 1971) este licențiat în Pedagogie la Universitatea Complutense. Este poet și cantautor. În 2015, a publicat prima sa colecție de poezii „Naturaleza urbana” (Poemas destemplados). A participat la antologiile de poezie „Amos se escribe sin sangre II 2018”, și „Pasión por la poesía”, 2016 și a colaborat cu reviste literare și culturale (Álora, la bien cercaday și Volavérunt) În 2006 și-a lansat albumul solo „Seguimos” și mai târziu două discuri cu poezii muzicale de Jesús Hilario Tundidor și Manuel López Azorín: „Viento de Octubre” (RTVE, 2007) și „El rio de los ojos,” 2011, împreună cu cântărețul și poetul Moncho Otero, cu care realizează și coordonează în prezent, proiectul poetic-muzical „Versos sobre el Pentagrama”.

Traducere și prezentare de *Eugen BARZ* și *Mihaela VECHIU*

APĂRĂ POEZIA

Apără poezia
cu bucuria pe care o sugerează poetul,
apăr-o de guru,
de extremistul rânced,
apără poezia de războinicul intransigent,
de teama unor noi exprimări poetice.
Salvați-o de păcatul editorial,
din verificarea antologică,
de atitudinea intelectualistă,
de premiul anticipat.
Apără poezia de sectele poetice,
de misoginism,
de mesianismul cu panglici.
Apără poezia odată și încă o dată,
de mușcături,
apăr-o cu știință,
cu respect,
din principiu.
Salveaz-o de loviturile în coaste,

de farisei și egolatri,
apăr-o de academicid,
apăr-o de poeții ei.
Apăr-o de tranșeele lecturii,
întoarce-o la originea sa,
spre pământ,
spre emoție,
spre reduta intimă.
Apără-o de zei și marionete,
de prejudecăți și de diferența de gen,
de părerea oficială.
Apără poezia
chiar de ea însăși,
pentru a simți că e liberă.
Apără poezia
și nu o trăda niciodată
pentru un vers de amor.

E TIMPUL

E timpul să reinventăm marea,
să deosebim ploaia curată de
griul prăfuit.
E timpul să recoltăm ce am semănat,
să înțelegem că în fiecare balon există
oceane de oxigen.
E timpul să răspândim lumină,
e timpul schimbării pielii.
E timpul să sărim spre oglindă fără plasă,
să ne bucurăm de vertijul prăpastiei.
E timpul să umplem golurile,
să supunem temerile,
să trezim instinctele,
să ne schimbăm punctul de vedere.
E timpul
altui timp.

UN VERS

Un vers e fir
de lumină

peste lume.
O luminează și o susține
doar câteva momente
pentru ca la final să devină
un cadavru rafinat.

POEZIE DE SEZON

E toamnă în pupilele mele
dilate de atâta ocră.
Iarnă în vocea mea
asediată de frig.
E primăvară în visele mele
desfrunzite de viață,
vară e pe buzele mele
spuzite de mare.
Așa se rezolvă totul
în acest leagăn al timpului,
totul în afară de lumina ta
care rămâne aprinsă,
pe măsură ce noaptea coboară
și doar versul rămâne
ghemuit în penumbră.